

FERENC PÁPA
FRATELLI TUTTI

PÁPAI MEGNYILATKOZÁSOK

58

Sorozatszerkesztő
DIÓS ISTVÁN

FERENC PÁPA

FRATELLI TUTTI

KEZDETŰ ENCIKLIKÁJA

A TESTVÉRISÉGRŐL
ÉS A TÁRSADALMI BARÁTSÁGRÓL

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
Budapest 2021

A fordítás az olasz szövegből,
az angol és a német szövegváltozat figyelembevételével készült

Fordította
DR. DIÓS ISTVÁN

Lektorálta
DR. SZUROMI SZABOLCS ANZELM OPRÆM
SAJGÓ KRISZTIÁN

© Magyar Katolikus Püspöki Konferencia, 2021

ISSN 1788-8948
ISBN 978 963 277 933 1

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
1053 Budapest, Veres Pálné utca 24.
szit.katolikus.hu
Felelős kiadó: Dr. Rózsa Huba alelnök
Felelős kiadóvezető: Farkas Olivér igazgató
Nyomdai munkálatok: Mega-Galaxis Kft., Budapest

1. „FRATELLI TUTTI”, „Mindnyájan testvérek”¹ – írta Assisi Szent Ferenc, hogy összes fivérét és nővérét megszólítsa, és evangéliumi ízű életformát javasoljon nekik. Tanácsai közül azt szeretném kiemelni, amellyel a földrajzi határokat és a távolságot meghaladó szeretetre hív, és boldognak mondja mindazokat, akik „távol-létükben éppúgy szeretik testvéreiket, mint jelenlétükben”.² Ferenc e néhány egyszerű szóval elmagyarázta a nyitott testvériség lényegét, amely a fizikai közelségen túl lehetővé teszi számunkra, hogy minden embert megismerjünk, megbecsüljünk és szeressünk – függetlenül attól, hogy a világ mely pontján született vagy él.

2. A testvéri szeretet, az egyszerűség és az öröm szentje, aki a *Laudato si'* kezdetű enciklika megírására inspirált, ismét ösztönöz, hogy ezt az új enciklikát a testvériség és a társadalmi barátság témájának szenteljem. Szent Ferenc, aki a Nap, a tenger és a szél testvérének érezte magát, tudta, hogy még szorosabb kapcsolatban van azokkal, akik testéből és véréből valók. Mindenhol a béke magvait hintette, és a szegények, az elhagyottak, a betegek, a kizsároltak, a legutolsók mellett haladt.

Határok nélkül

3. Van Szent Ferenc életében egy epizód, amely megmutatja szíve határtalan nyitottságát, amely képes túllépni a származás, a nemzetiség, a bőrszín vagy a vallás miatti különbségeken. Az Al-Kámil szultánnál tett egyiptomi látogatása a szegénység, a nélkü-

¹ *Ammonizioni*, 6,1: Fonti Francescane, FF 155.

² *Uo.*, 25: FF 175.

lözés, a távolság valamint a nyelvi, kulturális és vallási különbségek miatt jelentős erőfeszítésébe került. Ez a keresztes háborúk által fémjelzett történelmi pillanatban megtett utazás még inkább megmutatta annak a szeretetnek a nagyságát, amit élni szeretett volna, s amellyel mindenkit magához kívánt ölelni. Urához való hűsége arányban állt fivérei és nővérei iránti szeretetével. A nehézségek és veszélyek tudatában Szent Ferenc ugyanazzal a magatartással indult el, hogy találkozzék a szultánnal, amelyet tanítványaitól is megkívánt, tudniillik, hogy ne tagadják meg saját identitásukat: „Ha szaracénok vagy más hitetlenek közé mentek, (...) ne pereskedjeteK és ne versengjeteK, hanem Istenért legyetek alárendeltjei minden emberi teremtménynek.”³ Abban a helyzetben mindeK rendkívuili követelménynek számított. Megdöbrentő számunkra, hogy Ferenc nyolcszáz évvel ezelőtt az agresszió és versengés minden formájának kerülését ajánlotta, és azt kérte, hogy a testvérek éljenek alázatos és testvéri „alárendeltségben” – még azokkal is, akik nem osztoznak a hitükben.

4. Ferenc nem a hittételek erőltetésével folytatott dialektikus küzdelmet, hanem Isten szeretetét közvetítette. Megértette, hogy „Isten szeretet, és aki kitart a szeretetben, Istenben marad és Isten is őbenne” (*1Jn 4,16*). Így lett termékeny atya, aki elindította a testvéri társadalom álmát. „Csak az válik ugyanis igazán atyává, aki elfogadja, hogy eleven valóságukban kell közelednie másokhoz; nem azért, hogy megváltoztassa, hanem hogy segítse őket egyre inkább önmagukká válni.”⁴ A korabeli, őrtornyokkal és várfalakkal teli világban a városok a gazdag családok között dúló véres háborúk színterei voltak, miközben a perifériára kirekesztettek nyomortanyáinak száma egyre növekedett. Ferenc el-sajátította a valódi békét, megszabadult a vágtyól, hogy másokon uralkodjék, egy lett az utolsók közül, és harmóniában akart élni mindenKivel. A következő oldalak neki köszönhetők.

³ Assisi Szent Ferenc, *Regula non bullata*, 16, 3,6: FF 42–43.

⁴ Leclerc, Eloi OFM, *Exilio y ternura*, ed. Marova, Madrid 1987, 205.

5. Mindig aggasztottak a testvériséggel és a társadalmi barátsággal kapcsolatos kérdések. Az elmúlt években többször utaltam ezekre különböző helyeken. Ebben az enciklikában a reflexió tágabb összefüggésébe állítva számos ilyen megszólalásomat kívántam egybegyűjteni. A *Laudato si'* elkészítése során Bertalan ortodox pátriárka testvérem volt az ihlető forrásom, aki nagy határozottsággal hozta elő a teremtett világról való gondoskodás gondolatát. Ezúttal különös ösztönzést jelentett számomra Ahmed et-Tajjeb nagyimám, akivel Abu-Dzabiban találkoztam. A találkozó során kijelentettük, hogy Isten „a jogok, a köteleességek és a méltóság tekintetében minden embert egyenlőnek alkotott, és meghívta őket, hogy testvérként éljenek egymás között”.⁵ Találkozásunk nem egyszerűen diplomáciai aktus, sokkal inkább a párbeszéd és a közös elkötelezettség kifejeződése volt. Ez az enciklika a közösen megerősített dokumentumban rögzített nagy témákat gyűjti egybe és fejleszti tovább. Számos, anyanyelvemen írt levelet és dokumentumot is felhasználtam, amelyeket különböző emberektől és közösségektől kaptam szerte a világból.

6. A következő oldalakon nem a testvéri szeretetre vonatkozó tanítás összefoglalására, hanem annak egyetemes dimenziójára, a mindenki iránti nyitottságra összpontosítok. E szociális enciklika szerény hozzájárulás ahhoz a reflexióhoz, hogy a mások kirekesztésének és mellőzésének számtalan mai változatával szemben képesek legyünk a testvériség és a társadalmi barátság új, nem csak az üres szavak szintjére korlátozódó álmával válaszolni. Noha éltető és tápláló keresztény meggyőződésből írtam, arra törekedtem, hogy a párbeszéd lehetősége minden jóakarátú ember felé megnyíljen.

7. Amikor ezt a körlevelet írtam, váratlanul ránk tört a Covid-19-világjárvány, és rávilágított hamis biztonságtudatunkra. Eltekint-

⁵ *Dokumentum az emberi testvériségről a világ békéje és a békés emberi együttélés érdekében*, Abu-Dzabi (2019. február 4.): *L'Osservatore Romano*, 2019. február 4-5., 6.

ve attól, hogy a különböző országok milyen módon reagáltak a helyzetre, elég nyilvánvalóvá vált az együttműködésre való képtelenség. A hiperkapcsolatok ellenére olyan széttagoltság tanúi lehetünk, amely megnehezítette a közös problémák megoldását. Aki úgy gondolja, hogy az egyetlen levonható tanulság a már meglévő rendszer és szabályozás javítása, az tagadja a valóságot.

8. Remélem, ezekben az időkben minden ember méltóságát felismerve világszerte feléleszthetjük a testvériség iránti vágyat. „Itt egy csodálatos titok az álmodáshoz, és életünk szép kalanddá tételéhez. Aenki sem nézhet szembe az étellel elszigetelten. (...) Támogató közösségre van szükségünk, amelyben kölcsönösen segítjük egymást a jövőbe tekinteni. Milyen fontos, hogy közösen álmodjunk! (...) Önmagunkban délibábot kockáztatunk, olyat látunk, ami valójában nincs is; az álmok közösen épülnek.”⁶ Álmodjunk tehát egyetlen emberiségként, mint ugyanabból az emberi testből való vándorok, mint ugyanazon Föld gyermekei, amely befogad, valamennyiünket hitünk és meggyőződésünk gazdagságával, mindegyikünket a saját hangjával, mindnyájan testvérek vagyunk!

⁶ *Beszéd a fiatalokkal való ökumenikus és vallásközi találkozón, Szkopje - Észak-Macedónia (2019. május 7.): L'Osservatore Romano, 2019. május 9., 9.*

ELSŐ FEJEZET

EGY ZÁRT VILÁG ÁRNYAI

9. Anélkül, hogy kimerítő elemzést nyújtanék, vagy a valóság minden összetevőjét figyelembe venném, azt javaslom, irányítsuk figyelmünket világunk néhány olyan irányzatára, amelyek megakadályozzák az egyetemes testvériség kibontakozását.

Szertefoszlott álmok

10. Évtizedeken át úgy tűnt, hogy a világ okult a számtalan háborúból és kudarcból, és lassanként az integráció különböző formái felé halad. Megszületett például az egyesült Európa álma, amely képes elismerni közös gyökereit és örülni gazdag sokszínűségének. Emlékszünk „az Európai Unió alapító atyáinak szilárd meggyőződésére, akik olyan jövőt képzeltek el, amely a megosztottságot leküzdő, a kontinens népei közötti békét és közösséget megvalósító együttműködésen alapul”.⁷ Ugyanígy felerősödött a Latin-Amerika integrációjára való törekvés, és néhány lépést is történt ebbe az irányba. Egyes országokban és régiókban a megbékélési és közeledési kísérletek eredményesnek, míg mások ígéretesnek bizonyultak.

11. A történelem azonban a visszafordulni látszik. A régóta eltemetettnek vélt ősi konfliktusok újra fellángolnak, miközben egyre növekszik a rövidlátó, szélsőséges, sértődött és agresszív nacio-

⁷ *Beszéd az Európai Parlamentben, Strasbourg (2014. november 25.): AAS 106 (2014), 996.*

nalizmus. Különböző országokban a nép és a nemzet egységének más és más ideológiáktól áthatott eszméje az önzés és szociális érzék elvesztésének új formáit hozza létre, a nemzeti érdekek védelmének álarca alatt. Ez arra emlékeztet, hogy „minden nemzeteknek sajátjává kell tennie az előző generációk küzdelmeit és eredményeit, és még magasabb célok felé kell vezetnie. Ez az út. A jó – csakúgy, mint a szeretetet, az igazságosság és a szolidaritás – nem érhető el egyszer s mindenkorra: naponta meg kell dolgozni érte. Nem elégedhetünk meg a múlt eredményeivel, és nem dőlhetünk hátra önelégülten, mintha a jelen helyzet elfedné előlünk, hogy számtalan testvérünk még mindig igazságtalanságot szenved, ami segítségért kiált.”⁸

12. A „világ felé nyitás” napjainkban a gazdasági és pénzügyi szektor által elfogadott kifejezés, és kizárólag a külföldi érdekek iránti nyitottságra vagy a gazdasági hatalmak bármely országban történő, akadálytalan befektetési szabadságára vonatkozik. A helyi konfliktusokat és a közjó iránti érdektelenséget a globális gazdaság egyedi kulturális modell bevezetésére használja fel. Ez a kultúra ugyan egyesíti a világot, ám megosztja az egyént és a nemzeteket, mert „az egyre erőteljesebben globalizálódó társadalom ugyan egymás szomszédaivá tesz minket, de nem tesz egymás testvéreivé”.⁹ Soha nem voltunk még olyan magányosak, mint napjaink szabványosított világában, amely az egyéni érdekeket részesíti előnyben, és gyengíti a lét közösségi dimenzióját. Leginkább azok a piacok növekednek, ahol az emberek a fogyasztók vagy nézők szerepét töltik be. Ennek a globalizmusnak az előretörése általában a legerősebbek identitását támogatja, akik megvédhetik magukat, ugyanakkor a leggyengébb és legszegényebb régiók identitását igyekszik feloldani, még függőbbé és kiszolgáltatottabbá téve őket. Ily módon a politika egyre törékenyebbé vá-

⁸ *Találkozó a hatóságokkal, a polgári vezetőkkel és a diplomáciai testülettel*, Santiago de Chile (2018. január 16.): AAS 110 (2018), 256.

⁹ XVI. Benedek pápa, *Caritas in veritate* enciklika (2009. június 29.), 19: AAS 101 (2009), 655.

lik a nemzetközi gazdasági hatalmakkal szemben, amelyek a *Divide et impera!*, vagyis az „Oszd meg és uralkodj!” elvét alkalmazták.

A történelmi tudat vége

13. Ugyanezen célból támogatják a történelmi érzék elvesztését is, ami további széthulláshoz vezet. Egyfajta leépítő kultúrának lehetünk tanúi, ami úgy tesz, mintha az emberi szabadság mindent a semmiből építene fel. Az egyetlen érvényes dolog a korlátlan fogyasztás iránti törekvés és az üres individualizmus kifejeződése. Ebben az összefüggésben tanácsoltam a fiataloknak: „Ha valaki ajánlatot tenne nektek, és azt mondaná, ne törődjétek a történelemmel, ne gyűjtsetek kincseket az idők tapasztalataiból, dobjatok el mindent, ami régi és csak azt a jövőt lássátok, amit ő kínál nektek; nem egyszerű módja-e annak, hogy ajánlatával magához kössön, hogy csak azt tegyétek, amit ő mond nektek? Ennek az ajánlattevőnek az kellene, hogy üresek, gyökértelenek, bizalmatlanok legyetek, hogy csak az ő ígéreteiben higgyetek, és az ő terveinek vessétek alá magatokat. Így működnek a különböző színezetű ideológiák, amelyek szétrombolják (vagy lebontják) mindazt, ami különbözik, és ezáltal ellenállás nélkül uralkodhatnak. Ehhez olyan fiatalokra van szükségük, akik megvetik a történelmet, elutasítják azt a spirituális és emberi gazdagságot, amelyet nemzedékek sora adott át egymásnak, akik tagadnak mindent, ami előttük volt.”¹⁰

14. A kulturális gyarmatosítás új formái ezek. Ne feledjük, hogy „azok a népek, amelyek elhagyják a hagyományaikat, és utánzásból, erőszak hatására, megbocsáthatatlan hanyagságból vagy érzéketlenségből engedik, hogy kitépjék a lelküket, lelki arculatukkal együtt erkölcsi tartásukat, és végül ideológiai, gazdasági és politi-

¹⁰ *Christus vivit* szinódus utáni apostoli buzdítás (2019. március 25.), 181.

kai függetlenségüket is elveszítik”.¹¹ A fontos szavak kiüresítése vagy jelentésük megváltoztatása a történelmi tudat, a kritikus gondolkodás, az igazságosság szolgálata és az integrációs folyamatok hatékony bomlasztása. Mit jelentenek ma az olyan szavak, mint a demokrácia, a szabadság, az igazságosság és az egység? Manipuláltak és eltorzították, hogy hatalmi eszközként, üres címkeként használják fel ezeket, amelyekkel bármilyen cselekedet igazolható.

Mindenki javát szolgáló terv nélkül

15. A korlátlan uralom és irányítás megszerzésének legjobb módja a kétségbeesés és az állandó bizalmatlanság felkeltése – akár egyes értékek védelmének álarca alatt is. Ma számos országban használják az izgatás, a heccelés és a megosztás politikai mechanizmusát. Különböző módokon egyesektől megtagadják a létezéshez és a gondolkodáshoz való jogot, és ennek érdekében a gúny, a gyanakvás és a bekerítés stratégiáját is alkalmazzák. Nem fogadják el igazságukat, értékeiket, ezáltal a társadalom elszegényedik és a legerősebbek arroganciájára korlátozódik. Így a politika már nem az emberek élete és a közjó előmozdítását célzó hosszú távú tervekről folytatott egészséges vita, hanem elsősorban a mások hiteltelenítését célzó *marketing* recept. A diszkvalifikáció száználmas játszmájában manipulálják a küzdelmet, hogy a folyamatos vita és szembenállás állapotában tartsák.

16. Az érdekellentétben, amely mindenkit szembeállít mindenki-vel, ahol a győzelem a pusztítás szinonimája, hogyan emelheted fel a fejed, hogy felismerd a szomszédodat, vagy odalépj ahhoz, aki az út szélén fekszik? Napjainkban őrülségnek hangzik egy, az egész emberiség fejlődése érdekében nagyszerű célokat kitűző terv. Egyre távolabb kerülünk egymástól, miközben az egysége-

¹¹ Henríquez, Raúl Silva Card. SDB, *Omelia al Te Deum a Santiago del Chile* (1974. szeptember 18.).

sebb és igazságosabb világ felé vezető nehéz és lassú haladás drámai visszaesést szenved.

17. A körülöttünk lévő világ gondozása és támogatása önmagunkkal való törődést jelent. De önmagunkat közösségben, mégpedig közös otthonban élő közösségben kell építenünk. Ez a törődés nem érdeklődik a gazdasági hatalmakat, akik csak gyors nyereségre törekszenek. Gyakran elhallgattatják vagy kigúnyolják a környezet védelme érdekében hallatott hangokat, látszólag észszerű érvekkel, ám egyéni érdekeket szolgáló megfontolások köntösébe öltöztetve. Ebben az általunk létrehozott üres, rövidlátó, közös tervet nélkülöző kultúrában „előre látható, hogy bizonyos erőforrások kimerülése miatt új háborúknak kedvező helyzet áll elő, amelyeket a jogos visszakövetelés álcájával lepleznek”.¹²

Világméretű selejtezés

18. Az emberiség bizonyos része feláldozhatónak tűnik egy olyan válogatás érdekében, amely a korlátok nélküli élethez méltó emberi szektort részesíti előnyben. Végző soron „már nem tekintik elsődleges értéknek az embereket, akiket tisztelni és védelmezni kell – főként, ha szegények és fogyatékosokkal élők – ha »még nincs szükség rájuk«, mint a magzatok, vagy »már nincs szükség rájuk«, mint az idősek. Mindenféle pazarlás iránt közömbössé váltunk, az élelmiszer pazarlásától kezdve, ami a legszánalmasabbak közé tartozik.”¹³

19. A gyermekek hiánya, amely a népesség elöregedéséhez vezet, valamint az idősek fájdalmas magára hagyása burkoltan azt jelenti, hogy velünk mindennek vége, csak az egyéni érdekeink számítanak. Így aztán „nemcsak az élelmiszerek vagy a felesleges dolgok kerülnek kidobásra, hanem gyakran maguk az emberek

¹² *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 57: AAS 107 (2015), 869.

¹³ *Beszéd a Szentszékhöz akkreditált diplomáciai testülethez* (2016. január 11.): AAS 108 (2016), 120.

is”.¹⁴ Láttuk, mi történt az idősekkel a világ egyes részein a koronavírus miatt. Nem kellett volna így meghalniuk. De hasonlók történtek már korábban is, a hóhullámok és más körülmények következtében: kegyetlenül leselejtezzük őket. Nem vetünk számot azzal, hogy az idősek elszigetelése és mások gondjaira bízása – a család megfelelő gondoskodó jelenléte nélkül – megcsonkítja és szegényebbé teszi magát a családot is. Ezenkívül megfosztja a fiatalokat a gyökereiktől és azoktól a bölcsességgel való kapcsolatoktól, amelyeket az ifjúság önmagában képtelen elérni.

20. Ez a selejtezés különféle formákat ölthet, például a munkaerő-költségek megszállott leszorításában, anélkül, hogy figyelembe vennék ennek súlyos következményeit, mivel az általa közvetlenül előidézett munkanélküliség kiszélesíti a szegénység határait.¹⁵ Ezen túlmenően a selejtezés olyan elítélendő formákat ölt, amelyeket már meghaladottnak gondoltunk. Ilyen például a rasszizmus, amely elrejtőzik, aztán mindig újra felbukkan. A rasszizmus megnyilvánulásai felkeltik szégyenérzetünket, és azt bizonyítják, hogy a társadalom állítólagos fejlődése nem annyira valós és végleges, mint amennyire gondolnánk.

21. Vannak gazdasági szabályok, amelyek a növekedésre nézve ugyan hatékonyak, ám nincsenek jó hatással a teljes emberi fejlődésre.¹⁶ Növekszik a gazdagság, de méltányosság nélkül, és így nem történik más, mint hogy „a szegénység újabb formái jönnek létre”.¹⁷ Amikor azt mondjuk, hogy a modern világ visszaszorította a szegénységet, azt múltbeli kritériumok alapján állítjuk, amelyek nem hasonlíthatók össze napjaink valóságával. Régen pél-

¹⁴ *Beszéd a Szentszékekhez akkreditált diplomáciai testülethez* (2014. január 13.): AAS 106 (2014), 83–84.

¹⁵ Vö. *Beszéd a „Centesimus annus pro Pontifice” Alapítványhoz* (2013. május 25.): *Insegnamenti* I,1 (2013), 238.

¹⁶ Vö. Szent VI. Pál pápa, *Populorum progressio* enciklika (1967. március 26.), 14: AAS 59 (1967), 264.

¹⁷ XVI. Benedek pápa, *Caritas in veritate* enciklika (2009. június 29.), 22: AAS 101 (2009), 657.

dául az elektromos energiához való hozzáférés hiányát nem tekintették a szegénység jelének, és nem okozott súlyos nélkülözést. A szegénységet mindig a konkrét történelmi pillanat valós lehetőségei között kell elemezni és értelmezni.

Nem teljesen egyetemes emberi jogok

22. Sokszor megállapítható, hogy az emberi jogok valójában nem mindenkit egyformán illetnek meg. Pedig e jogok tiszteletben tartása „egy ország gazdasági és társadalmi fejlődésének előfeltétele. Ha tiszteletben tartják az ember méltóságát, elismerik és garantálják a jogait, akkor a kreativitás és a találékonyság is virágzik, és az egyén számos kezdeményezését kibontakoztathatja a közjó javára.”¹⁸ „Ha alaposan szemügyre vesszük korunk társadalmait, számos ellentmondást találunk, amelyek arra késztetnek, hogy feltegyük a kérdést: vajon minden körülmények között elismerik, tiszteletben tartják, védelmezik és támogatják az emberek 70 évvel ezelőtt ünnepélyesen meghirdetett egyenlő méltóságát? Az igazságtalanság számos formája ma is fennáll a világban. Ezt redukív antropológiai elképzelések és a profitalapú gazdasági modell táplálják, amely nem habozik kizsákmányolni, leselejtezni, sőt megölni az embert. Miközben az emberiség egy része bőségen él, a másik része azt látja, hogy nem ismerik el, semmibe veszik vagy eltíporják méltóságát, alapvető jogait pedig figyelmen kívül hagyják vagy megsértik.”¹⁹

23. Hasonlóképpen a társadalmak világszerte még mindig meszsze nem tükrözik egyértelműen, hogy a nők ugyanazzal a méltósággal és azonos jogokkal rendelkeznek, mint a férfiak. Szavak szintjén bizonyos dolgok megerősítést nyernek ugyan, de a dön-

¹⁸ *Beszéd a hatóságokhoz*, Tirana - Albánia (2014. szeptember 21.): AAS 106 (2014), 773.

¹⁹ Üzenet az „*I diritti umani nel mondo contemporaneo: conquiste, omissioni, negazioni*” nemzetközi konferencia résztvevőinek (2018. december 10.): *L'Observatore Romano*, 2018. december 10–11., 8.

tésekből és a valóságból másféle üzenet hallatszik. Tény, hogy „kétszeresen szegények azok a nők, akik a kirekesztés, bántalmazás és erőszak áldozataul esnek, mert gyakran kevesebb lehetőségük van jogaik megvédésére”.²⁰

24. Ugyanígy beismerjük: „annak ellenére, hogy a nemzetközi közösség számos egyezményt fogadott el, hogy véget vessen a rabszolgaság minden formájának, és számos stratégiát határozott meg, amellyel küzd a jelenség ellen, még ma is emberek millióit, gyermekeket, minden korosztályhoz tartozó férfiakat és nőket fosztanak meg szabadságuktól, és kényszerítenek arra, hogy a rabszolgákéhoz hasonló körülmények közötti éljenek. (...) Ma éppúgy, mint régebbi korokban, a rabszolgaság gyökere az emberi személyről alkotott olyan felfogás, amely megengedi a lehetőséget, hogy valakit tárgyként kezeljenek. (...) Az emberi személyt, akit Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtett, erővel, csalással, fizikai vagy lelki kényszerrel megfosztják szabadságától, árucikké teszik, egy másik ember tulajdonába adják: a cselekménynek nem célja, csupán eszköze lesz.” A bűnözői „hálózatok ügyesen ki tudják használni a modern információs technikákat, hogy a világ minden táján fiatalokat és gyermekeket vonzzanak magukhoz”.²¹ Az aberráció határtalan, ha a nők ellen irányul, akiket aztán abortuszra kényszerítenek. Gyalázatos, hogy embereket rabolnak el azért, hogy áruba bocsássák a szerveiket. Mindez globális problémává teszi az emberkereskedelmet és a rabszolgaság egyéb formáit, amit az egész emberiségnek komolyan kell vennie, mert „ahogyan a bűnszervezetek kihasználják a globális hálózatokat céljaik eléréséhez, úgy e jelenség ellen is közösen és hasonlóan globális szinten kell fellépnie a társadalmat alkotó különböző szereplőknek”.²²

²⁰ *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 212: AAS 105 (2013), 1108.

²¹ *Üzenet a béke 48. világnapjára, 2015. január 1.* (2014. december 8.), 3-4.: AAS 107 (2015), 69-71.

²² *Uo.*, 5: AAS (107 (2015), 72.

Konfliktus és félelem

25. A háborúkat, a merényleteket, az etnikai vagy vallási üldözéseket, valamint az emberi méltóság ellen elkövetett számtalan visszaélést különböző módokon ítélik meg, aszerint, hogy megfelelnek-e bizonyos, többnyire gazdasági érdekeknek. Ami igaz, mindaddig az marad, amíg a hatalmon lévőknek megfelelő, s megszűnik igaz lenni, ha már nem áll az érdekében. Az ilyen erőszakos cselekmények „fájdalmat hoznak a világ számos táján és már-már olyan jelleget öltöttek, hogy »a harmadik világháború darabjainak« nevezhetjük”.²³

26. Mindez nem meglepő, ha azt állítjuk, hogy hiányzik az egység felé irányuló horizont, hiszen minden háború „a testvériség nagy tervét, ami az emberi család hivatása, pusztítja el”, és „minden fenyegetés a bizalmatlanságot és a bezárkózást táplálja”.²⁴ Így világunk azon törekvése, hogy „a stabilitást és a békét hamis biztonság alapján akarja megvédeni és biztosítani”,²⁵ értelmetlen kettőség felé halad.

27. Paradox módon vannak olyan ősfélelmek, amelyeket a technikai haladás sem győzött le, inkább felerősítette és új technológiák mögé rejtette. Az ősi város falain kívül ma is ott a szakadék, az ismeretlenség, a sivatag. Ami a falon kívül található, az nem megbízható, mert ismeretlen, nem családias, nem tartozik a településhez; „barbár” terület, ami ellen mindenáron védekezni kell. Éppen ezért felépítik az önvédelem új barikádjait, úgyhogy többé már nem is létezik a világ, csak az én saját világom létezik, egészen addig, hogy sokakat már nem is tekintenek elidegeníthet-

²³ *Üzenet a béke 49. világnapjára, 2016. január 1.* (2015. december 8.), 2: AAS 108 (2016), 49.

²⁴ *Üzenet a béke 53. világnapjára, 2020. január 1.* (2019. december 8.), 1: *L'Osservatore Romano*, 2019. december 13., 8.

²⁵ *Beszéd a nukleáris fegyverekről, Nagasaki - Japán* (2019. november 24.): *L'Osservatore Romano*, 2019. november 25–26., 6.

len méltóságú emberi lénynek, egyszerűen csak „azok”-ká válnak. Újra kísért „a falak kultúrájának felállítása, falakat emelünk – falakat a szívből, falakat a földön, hogy megakadályozzuk a találkozást más kultúrákkal, más népekkel. Aki pedig falat emel, aki falat épít, horizontok nélküli rabszolgává válik az általa épített falakon belül. Mert a másság hiányzik.”²⁶

28. Sok ember magánya, félelme és bizonytalansága, akik úgy érzik, hogy a rendszer magukra hagyta őket, táptalajul szolgál a maffiáknak. Ezek valójában az elfelejtettek „oltalmazóiként” jelennek meg, gyakran különféle formájú segítségnyújtással, miközben valójában saját maguk gonosz érdekeit szolgálják. Létezik egy tipikus maffiapedagógia, amely hamis közösségi szellemmel függések és alárendeltségek kötelékeit hozza létre, amelyekből nagyon nehéz kiszabadulni.

Globalizáció és fejlődés közös útirány nélkül

29. Ahmed et-Tajjeb nagyimámmal nem hagyjuk figyelmen kívül a tudomány, a technika, az orvoslás, az ipar és a jólét terén főként a fejlett országokban megtett pozitív lépéseket. Ennek ellenére „hangsúlyozzuk, hogy e nagyra értékelt történelmi fejlődéssel együtt a nemzetközi cselekvést befolyásoló etikai romlás, valamint a lelki értékek és a felelősségérzet gyengülése is tapasztalható. Mindez hozzájárul az általános kudarc-, magány- és reménytelenség-érzés terjedéséhez. (...) Vannak olyan övezetek, amelyek feszültségi góccokká válnak, fegyvereket és lőszert halmoznak fel, egy olyan globális környezetben, amelyre a bizonytalanság, a csalódás, a jövőtől való félelem nyomja rá a bélyegét, és amelyet rövidlátó gazdasági érdekek irányítanak.” Ezenfelül megállapítjuk „a súlyos politikai válságok, az igazságtalanság és a természeti

²⁶ *Beszéd a milánói „San Carlo” Kollégium professzoraiboz és ballgatóihoz* (2019. április 6.): *L'Osservatore Romano*, 2019. április 8–9., 6.

erőforrások egyelő elosztásának hiányát. (...) E válságokkal szemben – melyek következtében a szegénység és éhínség miatt egyébként is csonttá soványodott gyermekek milliói halnak éhen – elfogadhatatlan nemzetközi némaság uralkodik.”²⁷ E panoráma láttán, bár vonzó a sok területen mutatkozó haladás, nem látunk igazán emberi útírányt.

30. A mai világban gyengül az egyazon emberiséghez tartozás érzése, és az igazságosság és béke közös építése elavult utópiának tűnik. Látjuk a globalizált, rideg és kényelmes közömbösség dominanciáját, ami a csalóka illúzió mögött rejtőzködő mélységes kiábrándultságból fakad: mindenhatónak gondoljuk magunkat, és megfeledekzünk arról, hogy valamennyien ugyanabban a bárkában utazunk. Ez az illúzió nincs tekintettel a hasonló értékekre, „és egyfajta cinizmushoz vezet. Ezzel a kísértéssel kell szembenéznünk, ha a kiábrándultság és csalódás útjára lépünk. (...) Az elszigetelődés és az önmagunkba vagy saját érdekeinkbe zárkózás soha nem lehet a remény visszaadásának vagy a megújulás megvalósításának a módja. Reményre és megújulásra csak a közelség és a találkozás kultúrája vezet. Nemet kell mondanunk az elszigetelődésre, igent a közelségre! Nemet az összecsapás kultúrájára, igent a találkozásra!”²⁸

31. Ebben a közös útírány nélkül rohanó világban olyan léghörvesz minket körül, amelyben „önmagunk jólétének megszállottsága és az emberiség közös boldogulása egyre inkább távolodik egymástól: végül az egyén és az emberi közösség között már-már valódi szakadék tátong. (...) Mert egy dolog érezni az együttélés kényszerét, de egészen más érezni a közös élet magvainak gazdagságát és szépségét, amit együtt kell keresnünk és művel-

²⁷ *Dokumentum az emberi testvériségről, a világ békéje és a békés emberi együttélés érdekében*, Abu-Dzabi (2019. február 4.): *L'Osservatore Romano*, 2019. február, 4–5., 6.

²⁸ *Beszéd a kulturális élet képviselőibez*, Cagliari – Olaszország (2013. szeptember 22.): *L'Osservatore Romano*, 2013. szeptember 23–24., 7.

nünk.”²⁹ A technológia szüntelenül fejlődik, „milyen csodálatosan szép lenne, ha a tudományos és technológiai újítások fejlődése nagyobb egyenlőséggel és társadalmi befogadással járna együtt! Milyen csodálatosa szép volna, ha miközben távoli bolygókat fedezünk fel, újra felfedeznénk azoknak a fivéreinknek és nővéreinknek a szükségleteit, akik mikörülöttünk keringenek!”³⁰

A világvilágjárványok és más történelmi csapások

32. A Covid-19-járványhoz hasonló globális tragédia egy ideje ráébresztett minket, hogy ugyanabban a bárkában hajózó világközösség vagyunk, ahol egyetlen ember gonoszága mindenki számára káros. A pandémia eszünkbe jutatta, hogy senki sem menekülhet meg egyedül, önmagában. Ezért mondtam, hogy „a vihar leleplezi sebezhetőségünket, és lemeztelenítve élénk állítja hamis és felszínes biztonságérzetünket, amely segítségével meghatároztuk életünk forgatókönyvét, a terveinket, a szokásainkat és prioritásainkat. (...) A vihar által lehullottak a sztereotípiák álarcai, melyekkel elpalástoltuk »egónkat«, amelyet soha nem érdekel semmi más, csak önnön imázsa; ugyanakkor újra lelepleződött közösséghez tartozásunk is, amelyet nem tagadhatunk meg: testvérként összetartozunk.”³¹

33. A világ könyörtelenül olyan gazdaság felé haladt, amely a technológiai fejlődés segítségével igyekezett csökkenteni az „emberi költségeket”, és egyesek el akarták hitetni, hogy a piac szabadsága elegendő, hogy mindent biztonságban tudhassunk. Ám az elszabadult világvilágjárvány súlyos és váratlan csapása arra kény-

²⁹ *Humana communitas*, levél a Pápai Életvédő Akadémia elnökének, az intézmény alapításának 25. évfordulójára (2019. január 6.), 2,6: *L'Osservatore Romano*, 2019. január 16., 6-7.

³⁰ *Videóüzenet a vancouveri TED2017-nek* (2017. április 26.): *L'Osservatore Romano*, 2017. április 27., 7.

³¹ *Rendkívüli imaalkalom a világvilágjárvány idején* (2020. március 27.): *L'Osservatore Romano*, 2020. március 29., 10.

szerített bennünket, hogy inkább az emberekre, mint egyesek hasznára gondoljunk. Ma már beismerhetjük, hogy „ragyogó és nagyszerű álmokkal táplálkoztunk, és végül szétszórtságot, elszigeteltséget és magányt ettünk; faltuk a kapcsolatokat és nem vettük észre a testvériség ízét. Gyors és biztos eredményt kerestünk, ehelyett türelmetlenség és szorongás szakadt ránk. A virtuális világ fogságában elvesztettük a valóság igazi ízét és zamatát.”³² A pandémia okozta fájdalom, bizonytalanság, félelem, és saját korlátaink felismerése csak még sürgetőbbé tette, hogy újragondoljuk életstílusunkat, kapcsolatainkat, társadalmi szervezeteinket, mindenekelőtt életünk értelmét.

34. Ha minden összefügg mindennel, nehezen gondolhatjuk, hogy ez a globális katasztrófa nincs összefüggésben azzal, ahogyan a valóságot szemléljük; úgy teszünk, mintha a saját életünk és minden létező abszolút urai lennénk. Nem állítom, hogy ez valamiféle isteni büntetés, és az sem megfelelő, ha azt mondanánk: a természettel szemben okozott károk benyújtják a számlát visszaéléseinkért. Maga a valóság sóhajt és lázad fel. Vergilius híres sora jut eszembe, melyben az emberi dolgok siralmas voltát idézi.³³

35. Milyen gyorsan elfelejtjük a történelem, „az élet tanítómesetere” leckéit!³⁴ Ha ez az egészségügyi válság elmúlik, az lenne a legrosszabb válaszuk, ha még mélyebbre merülnénk a lázas fogyasztás és az egoista önvédelem új formáiba. Adja az Ég, hogy a végén többé ne a „többiek”, hanem csak a „mi” létezzék. Hogy ez a járvány ne egy legyen a számos súlyos történelmi esemény közül, amelyből ismét képtelenek voltunk tanulni. Hogy ne feledjük el azokat az idős embereket, akik azért haltak meg, mert

³² *A szentmise bomiliája*, Skopje – Észak-Macedónia (2019. május 7.): *L'Osservatore Romano*, 2019. május 8., 12.

³³ Vö. *Aeneis*, I,462: «Sunt lacrimae rerum et mentem mortalia tangunt». – „Mert van a tárgyaknak könnyük: szánják a halandót” – Lakatos István fordítása.

³⁴ «Historia (...) magistra vitae» (M. T. Cicero, *De Oratore*, II,36).

- a részben évek óta alulfinanszírozott egészségügy miatt - nem jutott nekik lélegeztetőgép. Hogy ez a nagy fájdalom ne legyen hiábavaló, hanem tegye lehetővé számunkra, hogy új életstílus felé haladjunk; és egyszer s mindenkorra felfedezzük, hogy szükségünk van egymásra és összetartozunk. Hogy az általunk meghúzott határoktól függetlenül minden arc, minden kéz, minden hang szülessen újjá.

36. Ha nem sikerül visszanyernünk közös szenvedélyünket az összetartozás és a szolidáris közösség megteremtése érdekében, amely időt, energiát és erőforrásokat igényel, akkor a minket megtevesztő globális illúzió össze fog omlani, a szorongás és az üresség martalékvá téve sokakat. Nem hagyhatjuk naivan figyelmen kívül, hogy „a fogyasztói életmódhoz való megszállott ragaszkodás - kivált, ha ezt az életmódot csak kevesen engedhetik meg maguknak - csak erőszakhoz és egymás elpusztításához vezethet.”³⁵ A „segíts magadon!” felszólítás gyorsan a „mindenki mindenki ellen” mottóba csaphat át, és az rosszabb lesz, mint egy világvjárvány.

Emberi méltóság nélkül a határokon

37. Egyes populista politikai rendszerek és liberális gazdasági körök is azt állítják, hogy mindenáron el kell kerülni a migránsok beáramlását. Ugyanakkor azzal érvelnek, hogy korlátozni kell a szegény országoknak nyújtott támogatást, hogy azok mélypontra jussanak és megszorító intézkedések elfogadása mellett döntenek. Nem számolnak azzal, hogy e nehezen követhető elvont állítás mögött hány darabjaira tört élet áll. Sokan a háborúk, üldöztetések, természeti katasztrófák előtt menekülnek. Mások, teljes joggal, „önmaguk és családjuk számára keresnek jobb lehetősége-

³⁵ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 204: AAS 107 (2015), 928.

ket. Jobb jövőről álmodnak, és szeretnék megteremtteni álmaik megvalósulásának feltételeit.”³⁶

38. Sajnos egyesek azért indulnak el, „mert csábítja őket a nyugati kultúra, és olykor irreális elvárásokat táplálnak magukban, amelyek súlyos csalódásokkal járnak. Gyakran drog- és fegyverkereskedőkhöz kötődő gátlástalan embercsempészek zsákmányolják ki a bevándorlók gyengeségét, akik útjuk során ismételtelen erőszakkal, emberkereskedelemmel, lelki és testi visszaéléssel és elmondhatatlan fájdalokkal találkoznak.”³⁷ Akik elhagyják szülőföldjüket, „gyakran kulturális és vallási gyökereiktől is elszakadnak. Az elszakadás érinti a származási közösségeket – mert elveszítik legelevenebb és sokszorosan hozzájuk kapcsolódó tagjaikat – és a családokat is, főként, ha gyermeküket hátrahagyva egyik vagy mindkét szülő útra kel.”³⁸ Következésképpen „a kivándorlás joga előtt meg kell erősítenünk a jogot a nem kivándorlás-hoz, azaz annak a szabad döntési lehetőségét, hogy valaki saját országában maradhasson”.³⁹

39. „Egyes célországokban a migráció jelensége – politikai célokra felhasznált és gerjesztett – riadalmat és félelmet kelt, ezért terjed az idegengyűlölet, a bezárkózó és önző gondolkodás.”⁴⁰ A bevándorlókat nem tartják elég méltónak a társadalmi életben való részvételre, és megfélemeznek arról, hogy ugyanolyan belső méltósággal rendelkeznek, mint bárki más. Éppen ezért „őket kell a megváltás főszereplőivé tennünk”.⁴¹ Közvetlenül nem állítják, hogy nem emberek, ám a gyakorlatban, a döntések és a velük való bánásmód során világossá válik, hogy kevésbé értékesek,

³⁶ *Christus vivit* szinódus utáni apostoli buzdítás (2019. március 25.), 91.

³⁷ *Uo.*, 92.

³⁸ *Uo.*, 93.

³⁹ XVI. Benedek pápa, *Üzenet az elvándorlók és menekültek 99. világnapjára* (2012. október 12.): *AAS* 104 (2012), 908.

⁴⁰ *Christus vivit* szinódus utáni apostoli buzdítás (2019. március 25.), 92.

⁴¹ Vö. *Üzenet az elvándorlók és menekültek 106. világnapjára* (2020. május 13.): *L'Osservatore Romano*, 2020. május 16., 8.

kevésbé fontosak, kevésbé emberiek. A keresztények számára ez a gondolkodásmód és magatartás elfogadhatatlan, mert ezzel saját hitük mély meggyőződése, vagyis minden ember származásától, bőrszínétől vagy vallásától független elidegeníthetetlen méltósága, valamint a testvéri szeretet főparancsa elé helyeznek bizonyos politikai preferenciákat.

40. „A migráció a világ jövőjének egyik alapvető eleme lesz.”⁴² Ma azonban érinti őket „a testvérért való felelősségérzet hiánya, amelyre minden polgári társadalom épül”.⁴³ Európa például komolyan kockáztatja, hogy ezen az úton járjon. Mindazonáltal „nagy kulturális és vallási öröksége segítségével megvannak a maga eszközei, hogy megvédhesse az ember központi szerepét, és megtalálja a helyes egyensúlyt saját polgárai jogainak védelme, és a migránsok befogadásának és támogatásának kettős erkölcsi kötelezettsége között”.⁴⁴

41. Megértem, hogy egyeseknek kétségeik vannak a hazájukat elhagyni kényszerülőkkel kapcsolatban, és félnek tőlük. Mindezt a természetes önvédelmi ösztön részének tekintem. De az is igaz, hogy az egyén vagy egy nép csak akkor gyümölcsöző, ha képes kreatív nyitottságot kialakítani mások iránt. Arra hívlak benneteket, hogy lépjetez túl az elsődleges reakciókon, mert „a probléma akkor keletkezik, amikor ezek a reakciók határozzák meg gondolkodásunkat és cselekedeteinket, s végül intoleránsak, bezárkózók, és talán – anélkül, hogy észrevennénk – rasszisták leszünk. És így a félelem megfoszt a másikkal való találkozás képességétől és vágyától.”⁴⁵

⁴² *Beszéd a Szentszékekhez akkreditált diplomáciai testülethez* (2016. január 11.): AAS 108 (2016), 124.

⁴³ *Beszéd a Szentszékekhez akkreditált diplomáciai testülethez* (2014. január 13.): AAS 106 (2014), 84.

⁴⁴ *Beszéd a Szentszékekhez akkreditált diplomáciai testülethez* (2016. január 11.): AAS 108 (2016), 123.

⁴⁵ *Üzenet az elvándorlók és menekültek 105. világnapjára* (2019. május 27.): *L'Osservatore Romano*, 2019. május 27–28., 8.

A kommunikáció illúziója

42. Paradox módon, miközben növekszik a bennünket másoktól elszigetelő zárkózott és intoleráns hozzáállás, az emberek közti távolság oly mértékben rövidül meg vagy tűnik el, hogy megszűnik a magánélethez való jog. Minden egyfajta megleshető és megfigyelhető látványossággá válik, az élet állandó ellenőrzés alatt áll. A digitális kommunikáció célja, hogy mindent megmutassunk, így az ember élete leskelődő, lecsupaszító tekintetek tárgyává lesz, amely – gyakran a névtelenség mögé rejtőzve – közzétehető. A másik iránti tisztelet szétmorzsolódik, és – főként, amikor elnyomom, mellőzöm és távoltartom –, szégyenkezés nélkül hatolhatok be az életébe.

43. Másrészt – ahogy egyesek szeretnék elhithetni velünk – a gyűlölet és a rombolás digitális mozgalmi nem a kölcsönös segítségnyújtás legjobb formái, csupán összefogás az ellenséggel szemben. „A digitális média sokkal inkább a függés, az elszigetelődés és a konkrét valósággal való kapcsolat elvesztésének veszélyét jelentheti, mert megakadályozza a hiteles személyközi kapcsolatok kialakulását.”⁴⁶ Fizikai gesztusokra, arckifejezésre, csendre, testbeszédre, sőt illatokra, kézmozdulatokra, elpirulásra, verejtékezésre van szükségünk, mert mindennek üzenete van számunkra, és az emberi kommunikáció részei. Azok a digitális kapcsolatok, amelyek nem igénylik a barátságok lassú és kölcsönös ápolását, a stabil kölcsönösséget vagy az idő múlásával érlelődő konszenzus kiépítését, társadalmi jellegűnek tűnnek. Valójában nem a „mi” közösségét építik, sokkal inkább elrejtik és felerősítik az idegengyűlöletben és a gyengék lenézésében kifejeződő individualizmust. A digitális kapcsolatok nem elegendőek az emberek közti hidak kiépítéséhez, nem képesek egyesíteni az emberiséget.

⁴⁶ *Christus vivit* szinódus utáni apostoli buzdítás (2019. március 25.), 88.

Szégyentelen agresszió

44. Miközben az emberek saját kényelmes fogyasztói elszigeteltségüket védik, az állandó és megszállott összeköttetést keresik. Ez az agresszió, a sértegetés, a bántalmazás, a másik tönkretételéig menő verbális ostromozás olyan új, féktelen formáit hívja életre, ami testközeli kapcsolatban elképzelhetetlen, mert kölcsönösen elpusztítanak egymást. A társadalmi agresszió a mobilkészülékön és a számítógépeken keresztül páratlan terjedési lehetőséghez jut.

45. Ez lehetővé tette, hogy az ideológiák minden szégyenérzettel felhagyjanak. Amit néhány évvel ezelőtt senki nem mondhatott ki anélkül, hogy ne veszítette volna el tekintélyét az egész világ előtt, az manapság a legdurvább módon büntetlenül mondható ki néhány politikai tekintély számára. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy „a digitális világban gigantikus gazdasági érdekek működnek, amelyek azáltal képesek megvalósítani az ellenőrzés észrevehetetlen és erőszakos formáját, hogy létrehozzák a lelkiismeret és a demokratikus folyamatok manipulációjának mechanizmusait. A sokféle platform működtetése gyakran azzal végződik, hogy azonos gondolkodású személyeket hoz össze, megakadályozva a különböző nézetek konfrontációját. E zárt körök az előítéletek és a gyűlölet táplálásával megkönnyítik a hamis információk és ismeretek terjedését.”⁴⁷

46. El kell ismerni, hogy a fanatizmus romboló formái időnként a vallásos, sokszor keresztény emberek között is megtalálhatók; ők azok, akik „az *interneten* és a digitális kapcsolatok különféle tereiben beleakadnak a verbális erőszak hálózatába. Még a katolikus *médiában* is túlléphetők a határok, tolerálható a hírbehozás és a rágalom, mintha a másik jó hírnevével kapcsolatos minden

⁴⁷ *Uo.*, 89.

etikát és tiszteletet elfelejtenének.”⁴⁸ Hogyan járulhatna hozzá mindez a közös Atyánk által felkínált a testvériséghez?

Bölcsesség nélküli információ

47. Az igazi bölcsesség feltételezi a valósággal való találkozást. De ma minden előállítható, színlelhető, átalakítható, ennek következtében a valóság korlátaival való közvetlen találkozás elviselhetetlenné válik. Ennek eredménye a „szelekciós” mechanizmus megvalósulása; kialakul egy szokás, hogy a nekem tetsző dolgokat azonnal elvállaszam attól, ami nem tetszik, a vonzót elkülönítsem a kellemetlentől. Ugyanezzel a logikával válogatjuk ki azokat az embereket, akikkel meg akarjuk osztani a világunkat. Tehát azokat az embereket vagy helyzeteket, akik vagy amelyek sértik érzékenységünket, esetleg érdektelenek számunkra, egyszerűen kizárjuk a virtuális hálózatból; az eredmény egy virtuális kör, amely elszigetel bennünket a világtól, amelyben élünk.

48. Leülni a másik mellé, hogy meghallgassuk, az emberi találkozás jellegzetes szituációja, a befogadó magatartás mintája, amellyel legyőzhető a nárcizmus, és befogadjuk a másikat, figyelmet szentelünk neki, teret nyitunk számára a saját körünkben. Mindazonáltal „a mai világ javarészt süket. (...) A mai modern világ felgyorsult tempója, az állandósult rohanás sokszor megakadályoz minket abban, hogy jól odafigyeljünk arra, amit a másik mond. Valaki még csak a mondandója felénél jár, és már közbevágunk, már válaszolni akarunk és nem hagyjuk, hogy befejezze. Ne veszítsük el a hallgatás képességét!” Assisi Szent Ferenc „meghallotta Isten szavát, meghallotta a szegények hangját, a betegek hangját és a természet hangját. És ezt a hallgatást életmódjává tette. Remélem, hogy a Szent Ferenc által elhintett magok sok szívben megfogannak.”⁴⁹

⁴⁸ *Gaudete et exsultate* apostoli buzdítás (2018. március 19.), 115.

⁴⁹ *Ferenc pápa - Egy hiteles ember. A remény egy örök érvényű üzenet*, Wim Wenders filmjéből (2018).

49. Ha elmulasztjuk a csendet és az odahallgatást, és mindent szócsatává, gyors és türelmetlen üzenetté formálunk, a bölcs emberi kommunikáció alapstruktúráját sodorjuk veszélybe. Új életstílus van kialakulóban, amelyben megalkotjuk azt, amivel előbbre akarunk jutni, és kizárunk mindent, amit nem lehet ellenőrizni, vagy felületesen és azonnal megismerni. E dinamika belső logikája révén megakadályozza a nyugodt reflexiót, ami a közös bölcsességre vezethetne.

50. Az igazságot egyszerűen kereshetjük a párbeszédben, a nyugodt beszélgetésekben vagy a szenvedélyes vitákban. Ez az állhatatos útonlét – együtt a hallgatásban és a szenvedésben – az, ami képes arra, hogy türelemmel összegyűjtse emberek és népek bőséges tapasztalatait. A minket elárasztó információk nyomasztó halmaza nem egyenlő a nagyobb bölcsességgel. A bölcsesség nem az interneten való türelmetlen keresések eredménye, és nem is bizonytalan információk összege. Így nem érlelődünk az igazsággal való találkozásban, mert a beszélgetések mindig a legfrissebb adatok körül forognak, merőben horizontálisak és halmazottak. Nem biztosítanak hosszan tartó és mélyreható figyelmet az élet szívének, nem ismeri fel azt, ami lényeges ahhoz, hogy az életnek értelme legyen. A szabadság így illúzióvá válik, amit eladnak nekünk, és mi összetévesztjük a monitor előtti navigálás szabadságával. A probléma az, hogy a konkrét és egyetemes testvériség útján csak szabad és valós találkozásokra kész szellemek járhatnak.

Alárendeltség és az önbecsülés hiánya

51. Néhány gazdaságilag fejlett országot kulturális modellként mutatnak be a kevésbé fejlett országoknak, ahelyett hogy segítenék őket, hogy mindegyik a rá jellemző stílusban növekedjék, saját kultúrájának értékeiből kiindulva bontakoztassa ki innovációs képességeit. A másik utánzásának felszínes és szárnalmas nosztalgiaja az alkotás helyett másoláshoz és fogyasztáshoz vezet, és ala-

csony nemzeti önbecsülést eredményez. Sok szegény ország jó módú régiójában, és néha azok között is, akik a közelmúltban sikeresen törtek ki a szegénységből, képtelenek elfogadni saját jellegzetességeiket és folyamataikat, és hajlamosak lenézni saját kulturális identitásukat, mintha az volna minden baj egyetlen oka.

52. A mások feletti uralom megszerzésének egyszerű módja: lerombolni az önbecsülésüket. A világot homogenizálni akaró irányzatok mögött hatalmi érdekek sejlének fel, amelyek hasznot húznak a csekély önbecsülésből, miközben a média és a hálózatok révén új kultúrát kívánnak megalkotni az elit szolgálatára. Ebből gyarapszik a pénzügyi spekuláció opportunizmusa és a kizsákmányolás, amelyeknek mindig a szegények a vesztesei. Másrészt a népi kultúra mellőzése miatt a politikai vezetők képtelenek kidolgozni egy hatékony, az idő múlásával szabadon elfogadható és fenntartható fejlesztési tervet.

53. Megfeledekünk arról, hogy „az elidegenedés legrosszabb változata, ha valaki azt tapasztalja, hogy gyökértelen, nem tartozik senkihez. A föld csak oly mértékben lesz termékeny, egy nép csak annyiban hoz gyümölcsöt és van jövője, amennyiben életet ad a tagjai közötti kapcsolatoknak és összetartozásnak; amennyiben nemzedékei és csoportjai között egységesítő kötelekeket hoz létre; és amennyiben megállítja a gondolkodást megzavaró örvényeket, amelyek egyre inkább eltávolítják egymástól az embereket.”⁵⁰

Remény

54. E sötét árnyak ellenére, amelyet nem hagyhatunk figyelmen kívül, a következő oldalakon a remény számtalan útjának szeret-

⁵⁰ *Beszéd a batóságokhoz, a polgári vezetőkhez és a diplomáciai testülethez*, Tallin - Észtország (2018. szeptember 25.): *L'Osservatore Romano*, 2018. szeptember 27., 7.

nék hangot adni. Isten továbbra is elveti a jó magokat az emberi-
ségben. A közelmúltbeli járvány lehetővé tette, hogy felfedezzük
és megbecsüljük sok útitársunkat, férfiakat és nőket, akik félel-
meik közepette is saját életük odaajándékozásával válaszoltak.
„Felismertük, hogyan szövik egybe és tartják fenn életünket azok
az egyszerű emberek, akik kétségkívül történelmünk leginkább
döntő fontosságú eseményeinek váltak részesévé: az orvosok, az
ápolók és ápolónők, a gyógyszerészek, a bevásárlóközpontok
dolgozói, a takarítók, a gondozók, a szállítók, a rendfenntartók, az
önkéntesek, a papok, a szerzetesek és még sokan mások, akik
megértették: senki sem menekülhet meg egyedül, önmagában.”⁵¹

55. Mindenkit meghívok a reményre, mert a remény „az ember
mélyében gyökerező valóságról beszél, függetlenül a konkrét
körülményektől és a történelmi feltételektől. Beszél szomjúság-
ról, törekvésről, a teljességre vágyódásról, a beteljesedett életről
és arról, hogy olyan értékekhez méri magát, amelyek betöltik a
szívet és nagy célok felé emelik a lelket, mint az igazság, a jóság és
a szépség, az igazságosság és szeretet. (...) A remény bátor, képes
felülemelkedni a személyes kényelmen, a horizontot beszűkítő
kicsinyes biztosítékokon és kárpótlásokon, hogy megnyílhassunk
az életet szebbé és méltóbbá tevő nagy eszmék előtt.”⁵² Induljunk
hát a remény útján.

⁵¹ Vö. *Rendkívüli imaalkalom a világjárvány idején* (2020. március 27.): *L'Osservatore Romano*, 2020. március 29., 10.; *Üzenet a szegények 4. világnap-
jára* (2020. június 13.), 6; *L'Osservatore Romano*, 2020. június 14., 8.

⁵² *A fiatalok köszöntése a Félix Varela Atya Kulturcentrumban*, Havanna –
Kuba (2015. szeptember 20.): *L'Osservatore Romano*, 2015. szeptember
21-22., 6.

MÁSODIK FEJEZET

EGY IDEGEN AZ ÚT MENTÉN

56. Mindaz, amiről az előző fejezetben szóltam, sokkal több, mint a valóság rideg leírása, hiszen „az öröm és remény, a gyász és szorongás, mely a mai emberekben, főként a szegényekben és a szorongatottakban él, Krisztus tanítványainak is öröme és reménye, gyásza és szorongása, és nincs olyan igazán emberi dolog, amely visszhangra ne találna a szívükben”.⁵³ Annak érdekében, hogy tapasztalataink közepette fénysugarat keressünk, mielőtt meghatároznánk néhány cselevési irányt, szeretnék egy fejezetet szentelni egy Jézus által kétezer évvel ezelőtt elmondott példabeszédnek. Jóllehet, ez a körlevél vallási meggyőződésétől függetlenül minden jóakarátú embernek szól, a példabeszéd úgy van megfogalmazva, hogy bármelyikünk megszólítva érezheti magát.

„Egy törvénytudó felállt, hogy próbára tegye Jézust. »Mester – szólította meg –, mit tegyek, hogy eljussak az örök életre?« Megkérdezte tőle: »Mi van megírva a törvényben? Hogyan olvasod?« Így válaszolt: »Szeresd Uradat, Istenedet, teljes szivedből, teljes lelkedből, teljes erődből és teljes elmédből, felebarátodat pedig, mint saját magadat.« »Helyesen feleltél. Tégy így, és élni fogsz« – válaszolta neki. De az igazolni akarta magát, ezért megkérdezte Jézustól: »Kit tekintsek felebarátomnak?«

Erre Jézus átvette a szót: »Egy ember Jeruzsálemből Jerikóba ment. Rablók kezébe került. Ezek kifosztották, véresre verték, és félholtan otthagyták. Történetesen egy pap tartott lefelé az úton. Észrevette, de elment mellette. Ugyanígy közeledett egy levita is. Láta, de továbbment. Végül egy samáriainak is arra vitt az útja.

⁵³ II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* konstitúció, 1.

Amikor meglátta, megesett rajta a szíve. Odament hozzá, olajat és bort öntött a sebeire és bekötözte, magát az embert pedig felültette teherhordó állatára, elvitte egy fogadóba és ápolta. Másnap elővett két dénárt, odaadta a fogadónak ezzel a kéréssel: Viseld gondját, és ha többet költenél, visszatérve megadom neked. – Mit gondolsz, e három közül ki volt az igazi felebarátja annak, aki a rablók kezébe került?« »Aki irgalmas szívű volt iránta« – felelte. Jézus így folytatta: »Menj és tégy te is hasonlóképpen«” (*Lk 10,25-37*).

A háttér

57. E példabeszédnek sok évszázados háttere van. Röviddel a világ és az ember teremtésének elbeszélése után a Biblia felveti kapcsolataink kihívását. Káin megöli a testvérét, Ábelt, és felhangzik Isten kérdése: „Hol van Ábel, a testvéred?” (*Ter 4,9*). A válasz ugyanaz, amit gyakran mi is adunk: „Talán őrzője vagyok a testvéremnek?” (*uo.*). Isten kérdés tárgyává teszi a determinizmus vagy fatalizmus minden formáját, amely a közönyt, mint egyetlen lehetséges választ akarja igazolni. Épp ellenkezőleg, lehetővé teszi számunkra, hogy másik kultúrát alkossunk, amely arra irányul, hogy legyőzzük az ellenségeskedést és törődjünk egymással.

58. Jób könyve azt a tényt veszi alapul, hogy mindegyikünknek közös a Teremtője, és ezzel megalapoz néhány közös jogot: „Nem az én Teremtőm alkotta-e őket, nem ugyanaz formált az anyánk méhében?” (*31,15*). Sok évszázaddal később Szent Iréneusz másként fejezte ki magát a dallam hasonlatával: „Tehát aki szereti az igazságot, nem tagadhatja a hangok különbözőségét, de nem is képzelheti, hogy az egyik hangnak más a teremtője és alkotója, mint a másiknak, (...) hanem azt kell gondolnia, hogy mindet ugyanaz teremtette.”⁵⁴

⁵⁴ Lyoni Szent Iréneusz, *Adversus haereses*, II, 25,2: PG 7/1, 798.

59. Úgy tűnik, a zsidó hagyományban a mások iránti szeretet és gondoskodás parancsa az egyazon nemzet tagjai közötti kapcsolatokra korlátozódik. A „szeresd felebarátodat, mint önmagadat” (*Lev 19,18*) ősi előírása általában a honfitársakra vonatkozott. Azonban különösen az Izrael földjén kívül élő zsidóság köreiben szélesedtek ki a parancsolat határai. Kialakult a buzdítás, hogy amit nem akarsz, hogy veled cselekedjenek, te se tedd másokkal (vö. *Tób 4,15*). A bölcs Hillél (Kr. e. 1. sz.) ezt mondta erről: „Ez a Törvény és a Próféták. Az összes többi csak magyarázat.”⁵⁵ Az isteni cselekvésmód utánzásának vágya arra vezetett, hogy legyőzzék a felebaráti szeretet szűk korlátait: „Az ember csak atyjafiához irgalmas, de az Úr irgalma mindenkit átölel” (*Sír 18,13*).

60. Hillél parancsa az Újszövetségben pozitív megfogalmazást nyert: „Amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük! Ez a Törvény és a Próféták” (*Mt 7,12*). Ez a felhívás egyetemes, mindenkit magába akar foglalni, csak azért, mert ember, mert a Magasságbeli, a mennyei Atya „fölkelti napját jókra is, gonoszokra is” (*Mt 5,45*). Következésképp megköveteli: „Legyetek irgalmasok, amint Atyátok is irgalmas” (*Lk 6,36*).

61. Már a Biblia legrégebbi szövegeiben találunk utalsokat arra vonatkozóan, hogy miért kell megnyitnunk a szívünket az idegenek felé. A zsidó népnek állandóan emlékeznie kellett arra, hogy idegenként élt Egyiptomban:

„Az idegent ne használd ki és ne nyomd el, hiszen ti is idegenek voltatok Egyiptomban” (*Kiv 22,20*).

„Az idegent ne nyomd el. Tudjátok, milyen sorsa van az idegennek, hiszen ti is idegenek voltatok Egyiptomban” (*Kiv 23,9*).

„Ha idegen lakik veled földeteken, ne bántsátok. A veletek lakó idegen olyan legyen számotokra, mint a közületek való, és szeresd úgy, mint saját magadat, hiszen ti is idegenek voltatok Egyiptom földjén” (*Lev 19,33–34*).

⁵⁵ *Talmud Bavli* (Babiloni Talmud), *Sabbat*, 31a.

„Ha szőlődben szüretelsz, utána ne keresgélj szemeket. Maradj az idegenek, az árvának és az özvegynek. Emlékezz, magad is rabszolga voltál Egyiptom földjén. Ezért parancsolom meg neked, hogy így tégy” (MTörv 24,21-22).

Az Újszövetségben határozottan visszhangzik a testvéri szeretet parancsa:

„Mert az egész törvény ebben a mondatban teljesedik be: Szeresd felebarátodat, mint saját magadat” (Gal 5,14).

„Aki szereti testvérét, megmarad a világosságban, s nem szolgál botránnyul másoknak. Aki azonban gyűlöli testvérét, az sötétségben van, a sötétségben jár, és nem tudja, hová megy, mert a sötétség megvakította” (1Jn 2,10-11).

„Mi tudjuk, hogy a halálból átmentünk az életbe, mert szerettük testvéreinket. Aki nem szeret, a halálban marad” (1Jn 3,14).

62. A szeretet ezen parancsát mégis félre lehetett érteni. Szent Pál, szembesülve az első keresztény közösségeket érő kísértéssel, hogy zárt és elszigetelt csoportokat hozzanak létre, arra buzdította tanítványait, hogy jótékonykodjanak és legyenek szeretettel „mindenki iránt” (1Tessz 3,12); János pedig azt kérte a közösségtől, hogy fogadják szívesen „a testvéreket, még ha idegenek is” (3Jn 5). Ebben az összefüggésben jobban megérthetjük az irgalmas samaritánus példabeszédét: a szeretet szempontjából lényegtelen, hogy a sebesült testvér honnan származik. Mert „a szeretet széttépi az egymástól elszigetelő és elválasztó láncokat, hidakat épít; a szeretet teszi lehetővé, hogy egyetlen nagy családot alkossunk, amelyben mindenki otthon érezheti magát. (...) A szeretet tud együttérzést és méltóságot adni.”⁵⁶

⁵⁶ *Beszéd a Karitás gondozottjaiboz*, Tallin - Észtország (2018. szeptember 25.): *L'Osservatore Romano*, 2018. szeptember 27., 8.

Az útszélen hagyott ember

63. Jézus egy út mentén fekvő sebesült ember történetét beszéli el, akit rablók támadtak meg. Többen elhaladtak mellette, de megállás nélkül továbbmentek. Ezek az emberek fontos társadalmi pozíciókat töltöttek be, szívükben mégsem törődtek a közjával. Képtelenek voltak pár percet a sebesültnek szentelni, vagy legalább másokat segítségül hívni. Egyvalaki megállt, odament hozzá, saját kezével ápolta, saját zsebéből kifizette a felmerülő költségeket, gondoskodott róla. Mindenekelőtt azt adta neki, amihez ebben a kapkodó világban olyan féltékenyen ragaszkodunk: az idejét. Igényeinek, feladatainak vagy kívánságainak megfelelően minden bizonnal megvolt az aznapi programja. Mégis képes volt mindent félretenni, amikor találkozott a rászorulóval. Anélkül hogy ismerte volna, arra méltatta, hogy az idejével ajándékozza meg.

64. Te kivel azonosulsz ezek közül? – Kemény, közvetlen és meghatározó kérdés. Melyik vagy? Fel kell ismernünk a másik ember, különösen a leggyengébbek mellőzésének kísértését! Valljuk be, sok szempontból fejlődtünk, ám továbbra is „írástudatlanok” vagyunk fejlett társadalmaink legtörekenyebb és legkiszolgáltatottabb tagjainak kísérését, gondozását és támogatását illetően. Hozzászoktunk, hogy másfelé nézünk, elmegyünk mellettük, figyelmen kívül hagyjuk a helyzeteket, amíg közvetlenül nem minket érintenek.

65. Ha megtámadnak egy embert az utcán, sokan elmenekülnek, mintha semmit sem láttak volna. Gyakran előfordul, hogy autóval elütnek valakit, majd elmenekülnek a helyszínről. Csak a problémák elkerülésére törekszenek; az sem érdekli őket, ha egy ember meghal az ő hibájuk következtében. Mindezek egy széles körben elterjedt életstílus jelei, amik talán kifinomultabb módokon nyilvánulnak meg. Ráadásul, mivel mindannyian túlságosan a saját igényeinkre koncentrálnak, bosszantóan zavaró, ha szenvedő

embert látunk, mert nem akarjuk az időnket elpazarolni mások problémái miatt. Ezek egy beteg társadalom tünetei, amely úgy akar építkezni, hogy hátat fordít a fájdalomnak.

66. Jobb, ha nem süllyedünk ilyen mélyre. Nézzük az irgalmas szamaritánus példáját. Ez szöveg arra hív, hogy fedezzük fel újra hivatásunkat nemzetünk és az egész világ állampolgáraiként, új társadalmi kapcsolatok építőiként. Ez a felhívás mindig új, bár alapvető törvényként van belénk írva: a társadalomnak a közös szolgálata felé kell irányulnia, és ennek érdekében mindig újra fel kell építenie politikai és társadalmi rendjét, kapcsolati hálóját, emberi terveit. Gesztusaival az irgalmas szamaritánus megmutatta, hogy „mindegyikünk élete összekapcsolódik a másikkal: az élet nem egyszerűen az idő múlása, hanem a találkozás ideje.”⁵⁷

67. Ez a példabeszéd képes megvilágítani azt az alapvető lehetőséget, amelyet választanunk kell ahhoz, hogy újjáépítsük ezt a fájdalmas világot. Ennyi fájdalom, sok seb ellen az egyetlen kiút, ha olyanok leszünk, mint az irgalmas szamaritánus. Minden más választás vagy a rablók, vagy azok közé sorol minket, akik részvétlenül mennek el az út mentén sebesülten fekvő ember fájdalma mellett. A példázat megmutatja, hogy milyen kezdeményezésekkel építhető újjá egy közösség olyan férfiak és nők által, akik azonosulnak mások gyengeségével, elutasítják a kirekesztő társadalom létrehozását, közel kerülnek egymáshoz, felemelik és talpra állítják az elesetteket, a közös jó érdekében. A példabeszéd ugyanakkor figyelmeztet azok magatartására is, akik csak magukra gondolnak, és nem törődnek az emberi valóság megkerülhetetlen igényeivel.

68. Fogalmazzunk világosan: az elbeszélés nem elvont eszmék fejtegetése, nem az etikai-társadalmi erkölcs működésére korláto-

⁵⁷ Videóüzenet a vancouveri TED2017-nek (2017. április 26.): *L'Osservatore Romano*, 2017. április 27., 7.

zódik. Az emberi lény lényeges tulajdonságát tárja fel előttünk, amelyről oly gyakran megfélekedünk: a teljességre vagyunk megalkotva, amely csak a szeretet által érhető el. Nem lehetünk közömbösnek a szenvedéssel szemben; nem hagyhatjuk, hogy bárki „az élet peremén maradjon”. Ennek fel kell háborítania minket, egészen addig a pontig, hogy elveszítsük higgadtságunkat, és felkavarjon az emberi szenvedés. Ezt jelenti a méltóság.

Ismétlődő történet

69. A példabeszéd világos és egyértelmű, de magában foglalja a belső küszködés minden dinamikáját, amely identitásunk kibontakozásával jár az emberi testvériség megvalósításának útján. Utunk során előbb-utóbb valamennyien találkozunk egy szenvedő emberrel. Napjainkban egyre több van belőlük. A szenvedők befogadása vagy kizárása az összes gazdasági, politikai, társadalmi és vallási tervet meghatározza. Mindennap szembesülnünk kell azzal a döntéssel, hogy irgalmas szamaritánusok leszünk-e, vagy közönyös utazók, akik távolságot tartva továbbmennek. És ha történelmünk és világunk egészére tekintünk, valamennyien olyanok vagyunk vagy voltunk, mint ezek a szereplők: mindegyikünkben van valami a sebesültből, a rablóból, a tartózkodva továbbmenők-ből és az irgalmas szamaritánusból.

70. Érdekes, ahogy a történet szereplői közötti különbségek teljesen átalakulnak az elesett, megalázott emberrel való fájdalmas szembesülés során. Nincs többé különbség júdeai és szamáriai lakos között, sem pap és kereskedő között; csak kétféle ember létezik: az egyik törődik a fájdalommal, a másik távolságot tartva elmegy; az egyik lehajol az elesett emberhez, a másik – tekintetét elfordítva – gyorsítja lépteit. Itt minden álarcunk, címkénk és álruhánk lehullik: ez az igazság órája. Lehajolunk-e, hogy megérintsük és begyógyítsuk mások sebeit? Lehajolunk-e, hogy vállunkra vegyünk másokat? Ez a jelenlegi kihívás, amelytől nem szabad fél-

nünk. A válság pillanataiban késsedelem nélkül kell dönteni: azt is mondhatnánk, hogy ebben a pillanatban bárki, aki nem útonálló vagy távolban tovasiető, az vagy sérült, vagy a vállán hordoz egy sérültet.

71. Az irgalmas szamaritánus története megismétlődik: egyre nyilvánvalóbb, hogy a társadalmi és politikai gondatlanság a világ számos helyét elhagyatott úttá változtatja, a belső és nemzetközi viták, valamint a lehetőségektől való megfosztás sokakat az út szélére taszít. Példabeszédében Jézus nem ad alternatívát, például: mi történt volna a súlyosan sebesült emberrel, vagy azzal, aki segített rajta, ha a harag vagy a bosszúvágy helyet kap a szívükben? Jézus bízik az emberi lélek jobbik felében, és példabeszédével arra ösztönzi, hogy ragaszkodjék a szeretethez, emelje föl a szenvedőt, és építsen nevéhez méltó társadalmat.

A szereplők

72. A példabeszéd rablókkal kezdődik. A Jézus által választott kiindulópont egy megtörtént támadás. Ez nem arra késztet, hogy megálljunk és szörnyülködünk a történeteken, de nem is a rablókra irányítja a figyelmet. Őket ismerjük. Láttuk már a világban a cserbenhagyás, a hatalom, a felhalmozás és a megosztottság apró érdekei miatt alkalmazott erőszak sötét árnyékának előretörését. Az igazi kérdés, hogy otthagyjuk-e a sebesültet a földön és gyorsan keressünk valakit, aki segít, vagy a rablókat vesszük üldözőbe? Vajon a sebesült igazolja-e kibékíthetetlen megosztottságunkat, kegyetlen közönyünket és belső konfliktusainkat?

73. Ezután a példabeszéd a tartózkodóan továbbhaladókra irányítja a figyelmünket. Ez a megállás nélkül továbbmenő, többé-kevésbé ártatlan közöny a megvetés vagy a szorongató távollét gondolatának gyümölcse; a papot és a levitát nem kevésbé szomorúan tükrözi a valóságtól való elszakadás. A távolságtartásnak

számtalan, egymást kiegészítő formája van. Az egyik az önmagunkba fordulás, a mások iránti érdektelenség, közöny. A másik a csak kifelé figyelés. A távolságtartó továbbhaladás ez utóbbi módját illetően egyes országokban vagy országrészekben lenézik a szegényeket és kultúrájukat, és csak kifelé figyelve élnek, mintha a külföldről importált projektek elfoglalnák a helyüket. Ezzel igazolják egyesek közönyét, mert akik kéréseikkel megérinthenék a szívüket, azok egyszerűen nem léteznek számukra. Kívül esnek látókörükön és érdekeiken is.

74. A tartózkodó továbbhaladóknak van egy közös tulajdonságuk, amit nem hagyhatunk szó nélkül: mindannyian vallásosak voltak. Mi több, a pap és a levita az istentiszteletnek szentelte az életét. Mindez figyelemre méltó; azt jelzi, hogy az Istenbe vetett hit és Isten imádásának ténye nem garantálja, hogy az ember Istennek tetsző módon is él. Nem biztos, hogy a hívő ember hűségesebb mindahhoz, amit a hit megkövetel tőle, mégis azt gondolja, hogy közel áll Istenhez és jobb, mint mások. Ezzel szemben a hit megélésének vannak olyan módjai, amelyek elősegítik, hogy a szív megnyíljon a testvérek felé, és ez az Isten iránti nyitottság hiteles garanciája. Aranyházájú Szent János világosan fogalmazta meg ezt a keresztényeknek szóló felhívást: „Valóban meg akarjátok adni a tiszteletet Krisztus testének? Akkor ne vessétek meg, amikor meztelen. Ne csak a selyembe öltöztetett Krisztust tiszteljétek a templomban, miközben hagyjátok, hogy ruhátlanul szenvedjen kinn, a hidegben.”⁵⁸ Paradox módon néha azok, akik hitetlennek mondják magukat, jobban teljesítik Isten akaratát, mint a hívők.

75. Az útonálló titkos szövetségesei általában azok, akik „másfelé nézve haladnak az úton”. Bezárul azok köre, akik eszközként használják és megtévesztik a társadalmat, és azoké, akik úgy gondolják, hogy miközben kritikus döntéseik során tiszták maradnak,

⁵⁸ *Homilies in Mattbeum*, 50,3-4: PG 58, 508.

ugyanabból a rendszerből és előnyeiből élnek. Szomorú képmutatás él ott, ahol a bűncselekmények büntetlensége, az intézmények személyes vagy vállalati haszonszerzésre való kihasználása, és egyéb megoldhatatlan probléma az állandó gyanúsítgatásokkal, a bizalmatlanság és a zűrzavar terjesztésével találkozunk. A „minden rosszul megy” megtévesztő, ugyanaz, mintha azt mondanánk: „senki nem képes rendbe hozni a dolgokat” vagy, hogy „most mit tegyék?”. Ebből táplálkozik a kiábrándultság és a reménytelenség, ez pedig nem ösztönzi a szolidaritás és a nagylelkűség szellemét. Ha az emberek elcsüggednek, a tökéletes ördögi kör bezárul: így működik a rejtett érdekek láthatatlan diktatúrája, amely mind az erőforrásokat, mind a véleményalkotás és a gondolkodás képességét kisajátította.

76. Lássuk végül az út mentén fekvő sérült embert. Időnként mi is úgy érezzük magunkat, mint ő: súlyosan megsérültünk, és az út mentén a földön fekszünk. Úgy érezzük, hogy intézményeink, amelyeket kifosztottak és nélkülöznek, vagy országon kívül és belül csak keveseket szolgálnak, magunkra hagynak. „A globalizált társadalomban gyakran látjuk, hogy egyesek milyen elegánsan fordítják félre a fejüket a politikai korrektség vagy ideológiai divatok álcája alatt. A televízióban élőben nézik a szenvedőket, de nem érintik meg őket, s eközben látszólag toleráns és eufemisztikus szófordulatokat használnak.”⁵⁹

Újrakezdés

77. Naponta új lehetőségeket, új alkalmat kapunk. Nem várhatunk mindent a vezetőinktől, ez infantilizmus lenne. A közös felelősségvállalás tere új folyamatok és átalakulások elindítására és megvalósítására képes. Aktív szerepet kell vállalnunk a megseb-

⁵⁹ *Üzenet a Népi Mozgalmak Találkozójára*, Modesto – USA (2017. február 10.): AAS 109 (2017), 291.

zett társadalom talpra állításában és támogatásában. Ma nagyszerű lehetőség előtt állunk testvériségünk kifejezését illetően; irgalmas szamaritánusokká kell lennünk, akik a gyűlölet és neheztelés helyett vállalják a kudarcból fakadó fájdalmat is. Mint a példabeszéd véletlenül arra járó utazójának, nekünk is csak arra az ingyenes, tiszta és egyszerű vágyra van szükségünk, hogy nép legyünk, hogy kitartó és fáradhatatlan elkötelezettséggel fogadjuk be, integráljuk és neveljük az elesetteket; még akkor is, ha gyakran úgy érezzük, vádolnak és elítélnek, mert szembeszállunk az erőszakosak logikájával, akik csak saját ambícióikat dédelgetik, zűrzavart és hazugságot terjesztenek. Akkor is, ha mások hatalmi játszmáik érdekében továbbra is a politikán és a gazdaságon törnek a fejüket. Mi tápláljuk a jót, és álljunk a jó szolgálatába!

78. Lehetséges alulról esetleg kiindulni, küzdeni a legkonkrétabb helyi szinttől egészen hazánk és a világ utolsó szegletéig, ugyanazzal a gondossággal, amellyel a szamaritánus kezelte a kifosztott ember sebeit. Keressünk másokat, és vállaljuk a valóság ránk eső részét, anélkül, hogy félnénk a fájdalomtól vagy a tehetetlenségtől, mert ebben rejlik az a jó, amit Isten az emberi szívbe oltott. A hatalmasnak tűnő nehézségek a növekedés lehetőségei, és nem mentség az önfeladásnak kedvező tehetetlen szomorúságra. De mindezt ne magányosan, egyedül tegyük. A szamaritánus keresett egy fogadóst, aki gondját viselheti az embernek, ugyanúgy mi is arra vagyunk hivatottak, hogy közösségbe hívjuk egymást és a „mi”-ben találkozzunk, amely erősebb, mint a kis egyének összege. Ne feledjük, hogy „az egész több mint a rész, és több a részek egyszerű összegénél”.⁶⁰ Mondjunk ellent a kistílúségnek, a sértett önérdék-érvényesítésnek és a végtelen konfrontációnak. Hagyjuk abba az önsajnálatot, merjünk felelősséget vállalni bűneinkért, lustaságunkért és hazugságainkért. Az újjáalkotó megbékélés megszabadít az önmagunktól és másoktól való félelemtől.

⁶⁰ *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 212: AAS 105 (2013), 1115.

79. A szamaritánus anélkül ment tovább, hogy elismerést vagy hálát várt volna. Odaadó szolgálata Isten és önmaga előtti megelégedettséggel töltötte el, ezért érezte kötelességének. Mindannyian felelősek vagyunk azért a sebesültért, aki maga az ember és a Föld összes népe. Vigyázzunk minden férfi, minden nő, minden gyermek és minden idős ember gyengeségére, ezzel a szolidáris és figyelmes hozzáállással – az irgalmas szamaritánus felebaráti magatartásával.

A határok nélküli felebarát

80. Jézus azért mondta el ezt a példabeszédet, hogy válaszoljon arra a kérdésre: Ki az én felebarátom? A „felebarát” szó a Jézus korabeli társadalomban a közvetlen környezetünkben lévő embert jelölte. Ezen azt értették, hogy elsősorban azoknak kell segítséget nyújtani, akik saját csoportjukhoz, saját etnikumukhoz tartoznak. Néhány korabeli zsidó számára egy szamaritánus megvetendő, tisztátalan személynek számított és nem tartozott a felebarátok közé, akin segíteni kellene. Jézus, zsidó létére megfordítja ezt a megközelítést: nem arra biztat, hogy azt fürkésszük, ki a felebarátunk, hanem arra, hogy a másikhöz közeledve a felebarátjává váljunk.

81. Jézus azt javasolja, hogy legyünk jelen a segítségre szoruló ember mellett, függetlenül attól, hogy körünkbe tartozik-e vagy sem. A példabeszédben a szamaritánus a sebesült zsidó *felebarátjává lett*. Közeledésével és jelenlétével minden kulturális és történelmi akadályt átlépett. Jézus végkövetkeztetése egy kérdés. „Menj, és tégy te is hasonlóképpen” (*Lk 10,37*). Ez kihívás számunkra, hogy félretegyünk minden különbséget, és ha szenvedőt látunk, közeledjünk hozzá, bárki legyen is az. Tehát már nem azt mondom, hogy vannak felebarátaim, akiken segítenem kell, hanem azt, hogy elhívást érzek, hogy mások felebarátja legyek.

82. A problémát az okozza, hogy Jézus kifejezetten rámutat: a sebesült zsidó – júdeai lakos –, míg az, aki segített rajta, szamaritá-

nus volt, vagyis Szamária lakója. Ez a részlet nagy jelentőséggel bír a mindenki felé nyitott szeretet tükrében. A szamaritánusok olyan területen éltek, ahol pogány szertartásokat végeztek, ez pedig tisztátalanná, utálatossá és veszélyessé tette őket a zsidók szemében. Egy megvetésre méltó népeket említő ősi héber szöveg a szamaritánusokra vonatkozik, és azt állítja, hogy „nem nép”, majd hozzáfűzi: „balga nép, amely Szichemet lakja” (*Sir 50,25-26*).

83. Ez a magyarázata annak, hogy amikor Jézus egy szamáriai asszonytól kért inni, az önérzetesen így válaszolt: „Zsidó létedre tőlem, szamáriai asszonytól kérsz inni?” (*Jn 4,9*). Mindazok, akik ürügyet kerestek Jézus lejáratására, a legsértőbb dolognak azt találták, ha azt mondhatnák neki: „ördögöd van”, „szamaritánus vagy”! (*Jn 8,48*). Ezért ez a szamaritánus és zsidó közötti irgalmas találkozás erősen provokatív, nem enged teret az ideológiai manipuláció számára, és kihívást jelent, hogy kitágítsuk a körünket. Megadja a képességet, hogy egyetemes dimenzióban szeressünk, legyőzzük előítéleteinket, meghaladjunk minden történeti, kulturális akadályt és kicsinyes érdeket.

Az idegenre hivatkozás

84. Végül emlékeztetek egy másik evangéliumi részletre, amelyben Jézus azt mondja: „Idegen voltam és befogadtatok” (*Mt 25,35*). Jézus azért mondhatta ezeket a szavakat, mert nyitott szíve azonosult mások drámájával. Szent Pál így buzdított: „Azokkal, akik örülnek, örüljetek, s a sírókkal sírjatok” (*Róm 12,15*). Ha a szív felveszi ezt a hozzáállást, képes lesz azonosulni a másikkal, függetlenül attól, hogy hol született, vagy honnan származik. E dinamikába belépve végérvényesen megtapasztalja, hogy a másik „az ő teste” (vö. *Iz 58,7*).

85. A keresztény ember számára Jézus szavainak egy másik, transzcendens dimenziója is van: Krisztus felismerése minden el-

hagyott vagy kirekesztett testvérben (vö. *Mt 25,40.45*). A valóságban a hit elképesztő motivációkat ad a másik felismerésére, mert akik hisznek, felismerhetik, hogy Isten végtelen szeretettel szeret minden embert, ezáltal „végtelen méltóságot kölcsönöz neki”.⁶¹ Ehhez hozzátesszük: hisszük, hogy Krisztus mindenkiért és minden egyes emberért a vérét ontotta, és ezért senki sem marad kívül az ő egyetemes szeretetén. És ha eljutunk e szeretet végső forrásához, amely Isten legbelső élete, akkor találkozunk minden közösségi élet eredetével és tökéletes mintájával, a három Személy közösségével. A teológia tovább gazdagodik e nagy igazságra való reflexióval.

86. Időnként elszomorít, hogy a számtalan motiváció ellenére az Egyháznak olyan sok időre volt szüksége, hogy határozottan elítélje a rabszolgaságot és az erőszak különböző formáit. Ma, a lelki élet és a teológia kibontakozásával nincs mentségünk erre. Mégis vannak olyanok, akik úgy érzik: hitük ösztönzi, vagy legalábbis felhatalmazza őket a zárt és erőszakos nacionalizmus, az idegengyűlölet, a másokkal szembeni megvetés vagy a bántalmazás különféle formáinak a támogatására. A hitnek és az általa inspirált humanizmusnak kritikusan kell viszonyulnia e tendenciákhoz, és haladéktalanul reagálnia kell, amikor jelei mutatkozni kezdenek. Ezért fontos, hogy a katekézis és az igehirdetés közvetlenebb és világosabb módon ölelje fel a lét társadalmi értelmét, a spiritualitás testvéri dimenzióját, az ember elidegeníthetetlen méltóságára vonatkozó meggyőződést, valamint a mindenki befogadására és szeretetére indító motivációkat.

⁶¹ Szent II. János Pál pápa, *Üzenet a fogyatékkal élő személyeknek*, Osnabrück – Németország (1980. november 16.): *L'Osservatore Romano*, 1980. november 19., Suppl., xiii.

HARMADIK FEJEZET

A NYITOTT VILÁG GONDOLATA ÉS MEGVALÓSÍTÁSA

87. Az ember úgy van megalkotva, hogy csak akkor fejlődhet, teljesebben ki és találhat önmagára, „ha őszintén elajándékozza önmagát”.⁶² Ugyanígy csakis a másokkal való találkozás során juthat el igazsága mély felismerésére: „Valójában csak annyiban kommunikálok önmagammal, amennyire másokkal.”⁶³ Mindez megmagyarázza, miért nem tapasztalhatja meg az élet értékét a szeretet megnyilvánulásának konkrét arcai nélkül. Itt rejlik a hiteles emberi létezés titka, mert „az élet ott létezik, ahol kapcsolat, közösség és testvériség; az élet akkor erősebb a halálnál, ha valódi kapcsolatokra és a hűség kötelékeire épül. Nincs élet ott, ahol az ember úgy tesz, mintha csak önmagához tartozna és elszigetelten él; az effajta magatartásban a halál kerekedik felül.”⁶⁴

Határainkon túl

88. A szeretet minden szív mélyén kötelékeket teremt, kitérít a létet, és kiemeli az embert önmagából a másik felé.⁶⁵ Szeretetre

⁶² II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes*, 24.

⁶³ Marcel, Gabriel, *Du refus à l'invocation*, ed. NRF, Paris 1940, 50. [Olaszul: *Dal rifiuto all'invocazione*, Città Nuova, Roma 1976, 62.]

⁶⁴ *Úrangyala* (2019. november 10.): *L'Osservatore Romano*, 2019. november 11-12., 8.

⁶⁵ Vö. Aquinói Szent Tamás, *Scriptum super libros Sententiarum*, III, Dist. 27, q. 1, a. 1 ad 4: «Dicitur amor extasim facere, et fervere, quia quod fervet extra se bullit, et exhalat.» – „A szeretet eksztázist és forrást eredményez, mert ami forr, az gőzölve kilép önmagából.”

lettünk teremtve, és mindegyikünkben ott van „az eksztázis törvénye: ki kell lépnünk önmagunkból, hogy létünk másokban teljesedhessék ki”.⁶⁶ Ezért „az embernek egyszer rá kell szánnia magát, hogy túllépjen önmagán”.⁶⁷

89. Másrészt az életemet nem szűkíthetem le egy kisebb csoporttal való kapcsolatra, vagy a családomra, mert tágabb kapcsolati háló nélkül lehetetlen megértenem nemcsak a jelenlegi, de korábbi, egész eddigi életemet formáló önmagamot is. Az általam tisztelt személlyel való kapcsolat során figyelembe kell venni, hogy ő nem kizárólag a velem való kapcsolataért él, és nem is csak azért, hogy kapcsolatba lépek vele. A hiteles és egészséges kapcsolatok megnyitnak mások felé, ez pedig növekedésre és gazdagodásra serkent minket. Manapság a legnemesebb szociális érzék is könnyen megsemmisülhet az intenzív kapcsolatoknak látszó önző intimitás mögött. Ezzel szemben a növekedést elősegítő hiteles szeretet és az igaz barátság olyan szívben lakik, amely hagyja magát kiteljesedni. A párkapcsolat és a barátság arra irányul, hogy megnyissa a szívet a környezetünk felé; lehetővé tegye számunkra, hogy kilépjünk önmagunkból, hogy mindenkit elfogadhassunk. A zárt csoportok és önközpontú párok, akik önmagukat mások ellenében határozzák meg, általában az önzés és az önvédelem idealizált formái.

90. Nem véletlen, hogy a sivatagi területek túlélő kis népcsoportjai kifejlesztették a vándorlókkal szembeni befogadás nagylelkű képességét, példát mutatva a vendéglátás szent kötelessége teljesítésében. Ezt a gyakorlatot követték a középkori szerzetesközösségek is, amint Szent Benedek regulájából kitűnik; s bár mindez megzavarhatja a monostor napirendjét és csendjét, Benedek mégis megkövetelte, hogy „kiváló nagy gondot fordítsanak a szegé-

⁶⁶ Wojtyła, Karol, *Amore e responsabilità*, Marietti, Casale Monferrato 1983, 90.

⁶⁷ Rahner, Karl SJ, *Kleines Kirchenjahr. Ein Gang durch den Festkreis*, Herder, Freiburg 1981, 30.

nyek és zarándokok befogadására”.⁶⁸ A vendégszeretet a konkrét módja annak, hogy nem térünk ki a saját környezetünkön kívüli emberekkel való találkozás kihívása és ajándéka elől. Ezek az emberek felismerték, hogy az általuk ápoltt értékeknek együtt kell járniuk azzal a készséggel hogy mások felé nyitva lépjenek túl önmagukon.

A szeretet egyedülálló értéke

91. Az ember kialakíthat bizonyos szokásokat, amelyeket erkölcsi értéknek jelennek meg: állhatatosság, mértékletesség, szorgalom és más erények. Mégis, ha az erkölcsi erények helyesen akarják irányítani tetteinket, azt is figyelembe kell venni, hogy ezek mennyiben segítik elő a nyitottságot és a másik emberrel való egység dinamizmusát. Ez a dinamizmus a szeretet belénk öntött isteni erénye. Máskülönb csak látszaterényekkel rendelkezünk, amelyek képtelenek a közösségi élet építésére. Ezért mondta Aquinói Szent Tamás – Szent Ágostont idézve –, hogy a kapzsi ember mértékletessége nem erényes cselekedet.⁶⁹ Szent Bonaventura más szavakkal úgy magyarázta, hogy szeretet nélkül – szigorúan véve – a többi erény sem „Isten szándéka szerint”⁷⁰ teljesíti a parancsolatokat.

92. Egy ember lelki nagyságát a szeretet határozza meg: „a szeretet válik egy-egy emberi élet értéke vagy értéktelensége fölötti döntés végső mércéjévé”.⁷¹ Vannak azonban hívők, akik úgy gon-

⁶⁸ *Regula*, 53,15: «Pauperum et peregrinorum maxime susceptioni cura sollicitate exhibeatur.»

⁶⁹ Vö. *Summa Theologiae*, II-II, q. 23, art. 7; Szent Ágoston, *Contra Iulianum*, 4,18: *PL* 44, 748: „Ők (ti. a kapzsi emberek) azért tartózkodnak a szórakozástól, mert zsugori módon gyarapítani akarják a hasznukat, vagy attól félnek hogy valami kár éri őket.”

⁷⁰ «Secundum acceptionem divinam» (*Commentaria in III. librum Sententiarum Petri Lombardi*, Dist. 27, a. 1, q. 1, concl. 4).

⁷¹ XVI. Benedek pápa, *Deus caritas est* enciklika (2005. december 25.), 15: *AAS* 98 (2006), 230.

dolják: nagyságuk a saját ideológiájuk másokra kényszerítésében, az igazság erőszakos védelmezésében vagy nagy erejük fitogtatásában rejlik. Nekünk, hívőknek fel kell ismernünk, hogy a szeretet az első, a szeretet az, amit soha nem kockáztathatunk; a legnagyobb veszély ugyanis, ha nincs bennünk szeretet (vö. *IKor 13,1-13*).

93. Aquinói Szent Tamás az Isten kegyelme által lehetővé tett szeretetet a másik emberre irányuló mozgásként igyekezett leírni, amely mintegy „azonosítja a másikat önmagával”.⁷² A szerető figyelem olyan irányultság, mellyel önzetlenül keressük a másik javát. Mindez végső soron a *caritas* szó mögött rejlő megbecsüléssel, értékeléssel kezdődik: a szeretett lény számomra *carus*, vagyis „nagyon értékes”.⁷³ És „abból a szeretetből, ami által a másik értékes számomra, fakad mindaz a jó, amely feléje vezet”.⁷⁴

94. A szeretet tehát több, mint jótettek sorozata. A cselekedet olyan egységből fakad, amely – függetlenül fizikai vagy erkölcsi megjelenésétől – egyre inkább a másik felé orientálódik, értékesnek, méltónak, kedvesnek és szépnek tartva őt. A másik iránti szeretet lényegében arra indít, hogy azt keressük, ami az ő életében a legjobb. Csak a kapcsolatok ezen módjának ápolásával tesszük lehetővé a senkit ki nem rekesztő társadalmi barátságot és a mindenki számára nyitott testvériséget.

A szeretet fokozatos megnyílása

95. A szeretet az egyetemes közösség felé irányít minket. Senki sem válhat éretté és teljesedhet ki, ha elszigetelődik. A szeretet a maga dinamikájával fokozatos nyitottságot és egyre nagyobb képességet igényel mások befogadására egy soha véget nem érő

⁷² *Summa Theologiae* II-II, q. 27, art. 2, resp.

⁷³ Vö. *uo.*, I-II, q. 26, a. 3, resp.

⁷⁴ *Uo.*, q. 110, a. 1, resp.

kalandban, amely a kölcsönös összetartozás útján minden periférián lévőket egyesít. Jézus azt mondta nekünk: „Mindnyájan testvérek vagytok” (Mt 23,8).

96. A határainkon való túllépés igénye a különböző régiókra és országokra is vonatkozik. Valóban: ahogy „nőttön nő a bolygónkat behálózó kapcsolatok és kommunikációs lehetőségek száma, egyre kézzelfoghatóbbá válik a Föld nemzeteinek egysége és közös sorsa. A történelem fordulatai közepette, az etnikumok, társadalmak és kultúrák közötti különbségek ellenére kitapintható az a hivatásunk, hogy testvéri egységet alakítsunk ki, ahol kölcsönösen elfogadjuk egymást és gondoskodunk egymásról.”⁷⁵

Mindenkit integráló nyitott társadalmak

97. Vannak hozzánk egészen közeli, a városközpontban vagy a saját családjukban lévő perifériák. Ezért a szeretet egyetemes nyitottságának létezik egy inkább egzisztenciális mint földrajzi természetű szempontja is. Ez az a képesség, hogy naponta kibővítem a körömet azok felé, akik spontán ugyan nem állnak érdeklődésben, de közel állnak hozzám. Másrészt minden szenvedő fivér és nővér, akit a társadalom, amelyben élek, magára hagy vagy mellőz, egzisztenciális idegenné válik, akkor is, ha a honfitársam. Meglehet, hogy az állampolgárságát igazoló összes irata megvan, mégis azt éreztetik vele, hogy idegen a saját hazájában. A rasszizmus olyan vírus, ami könnyen mutálódik, és ahelyett, hogy eltűnne, elrejtőzik, de mindig lesben áll.

98. Szeretném felhívni a figyelmet azokra a „rejtett száműzöttekre”, akiket a társadalom idegen testként kezel.⁷⁶ Sok fogyatékkal

⁷⁵ *Üzenet a béke 47. világnapjára*, 2014. január 1. (2013. december 8.), 1: AAS 106 (2014), 22.

⁷⁶ Vö. *Úrangyala* (2013. december 29.): *L'Osservatore Romano*, 2013. december 30–31., 7.; *Beszéd a Szentszékhez akkreditált diplomáciai testülethez* (2015. január 12.): AAS 107 (2015), 165.

élő ember „érzi, azt, hogy nem tartozik sehová és nem vesz részt a társadalom életében”. Még mindig számos „akadálya van annak, hogy a társadalom teljes jogú állampolgárai legyenek”. A cél nem csupán a róluk való gondoskodás: „biztosítanunk kell számukra azt is, hogy tevékenyen vehessenek részt a társadalmi és egyházi életben. Igényes és fáradságos út ez, a lelkiismeretünk nevelésének lehetősége, hogy képesek legyünk felismerni: minden ember egyedi és megismételhetetlen.” Gondolok az idősekre is, „akik fogyatékságaik miatt időnként tehernek számítanak” mindazonáltal „saját élettörténetükkel páratlan módon járulnak hozzá a közjóhoz”. Hangsúlyozom: „Bátorságra van szükségünk, hogy föl-emeljük a hangunkat mindazok érdekében, akiket fogyatékságaik miatt hátrányos megkülönböztetés ér, mert sajnos egyes országokban még ma sem ismerik el őket egyenlő méltóságú személyként.”⁷⁷

Az egyetemes szeretet félreértelmezése

99. A határokon átívelő szeretet alapja az, amit minden országban és városban „társadalmi barátságunk” hívunk. Ha hiteles, akkor a társadalmon belül valódi egyetemes nyitottságot tesz lehetővé. Mindez távol áll azok hamis univerzalizmusától, akik folyton úton vannak, mert képtelenek elviselni és szeretni a saját népüket. Aki megveti saját népét, első és másodosztályba sorolja a társadalmát, létrehozza a több-kevesebb méltósággal és jogokkal rendelkező emberek kategóriáit. Ezzel pedig azt tagadja, hogy a társadalomban mindenki számára van hely.

100. Természetesen nem egy kis csoport által kidolgozott és erőltetett, elvont, tekintélyelvű univerzalizmust javaslok, amelyet ideális eszményként mutatnak be, és amelynek célja a szabványosítás, az uralkodás és a kifosztás. A globalizáció egyik modellje

⁷⁷ *Üzenet a fogyatékkal élők világnapjára* (2019. december 3.): *L'Osservatore Romano*, 2019. december 4., 7.

„tudatosan egydimenziós egységesítésre törekszik, és az egység felszínes keresésével próbál megszüntetni minden különbözőséget és hagyományt. (...) Ha a globalizáció mindent egyformává akar tenni, mindent kiegyenlít, akkor minden ember és nép sajátosságait tönkreteszi.”⁷⁸ Ez a hamis univerzalista álm megfosztja a világot a színeitől, szépségétől, és végső soron emberiségétől. Mert „a jövő nem monokróm, és kellő bátorsággal megőrizhetjük változatosságát és sokféleségét, amellyel ki-kí adottságai szerint megajándékozta. Mennyire szüksége van emberi családunknak arra, hogy megtanulja: anélkül kell harmóniában és békében együtt élnünk, hogy egyformává váljunk!”⁷⁹

Túllépní társaságunk világán

101. Térjünk vissza az irgalmas szamaritánus példabeszédéhez, amelynek még sok mondanivalója van számunkra. Egy sérült ember feküdt az út mentén. Azok, akik elmentek mellette, nem a belső hívásra, a közelségre koncentráltak, sokkal inkább saját feladataikkal, társadalmi helyzetükkel, presztízsükkel voltak elfoglalva. Fontosnak vélték magukat, és kizárólag a társadalomban betöltött szerepük érdekelte őket. Az út mentén fekvő elhagyott sérült megzavarta és meghiúsította volna terveiket, és ennek az embernek semmi funkciója nem volt azokban. Egy „senki” volt, egyetlen jelentős csoportnak sem volt a tagja, semmi szerepe nem volt a történelem építésében. Eközben a nagylelkű szamaritánus ellenállt a merev osztályozásnak, mert maga is kívül esett a kategóriákon, ő is csak egy idegen volt, akinek semmi keresnivalója a társadalomban. Így minden társadalmi rangtól és besorolástól mentesen megszákíthatta útját, megváltoztathatta terveit,

⁷⁸ *Beszéd a vallásszabadságról szóló, spanyol és más nemzetiségű bevándorlókkal való találkozáson*, Philadelphia - USA (2015. szeptember 26.): AAS 107 (2015), 1050-1051.

⁷⁹ *Beszéd a fiatalokhoz*, Tokió - Japán (2019. november 25.): *L'Osservatore Romano*, 2019. november 25-26., 10.

hajlandó volt nyitni a váratlan helyzet, a sérült felé, akinek szüksége volt rá.

102. Milyen reakciókat válthat ki ez a történet napjainkban, egy olyan világban, amelyben egyre több társadalmi csoport ragaszkodik makacsul egy őket másoktól elválasztó identitáshoz? Hogyan tudná megindítani azokat, akik úgy akarnak szervezkedni, hogy megakadályozzanak minden idegen jelenléteket, amely megzavarhatná identitásukat, önvédelmi és csak önmagával foglalkozó szervezetüket? Ebben a sémában ki van zárva annak a lehetősége, hogy felebaráttá váljanak, illetve csak az lehet számukra azzá, aki személyes előnyüket szolgálja. Így a „felebarát” kifejezés kiüresedik, és csak a határozott érdekek miatti társnak, azaz a „partner” szónak van értelme.⁸⁰

Szabadság, egyenlőség, testvériség

103. A testvériség nem egyszerűen az egyéni szabadságjogok tiszteletben tartásából, vagy egyes, adminisztratív szempontokból garantált egyenlőségből fakad. Ezek ugyan szükséges feltételek, mégis elégtelenek, hogy szükségszerűen testvériség fakadjon belőlük. A testvériség valamiféle többletként járul a szabadsághoz és egyenlőséghez. Mi történik, ha a testvériséget nem tudatosan művelik, ha hiányzik a politikai akarat a párbeszédre, a kölcsönösség felfedezésére és a kölcsönös gazdagítás értékére való nevelésben? Beszűkül a szabadság, és inkább a magány, a valamihez vagy valakihez tartozás függetlensége, vagy csupán a birtoklás és az élvezet feltételévé lesz. Ez semmiképpen sem meríti ki a szabadság gazdagságát, amely elsősorban a szeretetre irányul.

104. Az egyenlőség sem érhető el elvont meghatározásként, tudniillik, hogy „minden ember egyenlő”. A testvériség tudatos peda-

⁸⁰ E megfontolásaimat Paul Ricoeur „Il socio ed il prossimo” gondolata ihlette, in *Histoire et vérité*, Ed. du Seuil, Paris 1967, 113–127.

gógiai nevelés eredménye. Akik csak arra képesek, hogy partnerek legyenek, zárt világokat hoznak létre. Mert mi értelme lehet ebben a sémában egy olyan személynek, aki nem tartozik a partnerek köréhez, és a jobb élet önmaga és családja számára csak álom marad?

105. Az individualizmus nem tesz bennünket szabadabbá, egyenlőbbé, testvériesebbé. Az egyéni érdekek összessége önmagában képtelen jobb világot teremteni az emberiség számára. Az egyre globálisabbá váló bajoktól sem képes megóvni minket. A radikális individualizmus a legnehezebben legyőzhető vírus, mert áltat minket. Elhiteti velünk: minden abból áll, hogy szabad utat engedünk saját ambícióinknak, mintha az egyre nagyobb egyéni ambíciók megvalósításával és biztonsági hálók létrehozásával a közjót építhetnénk.

A személyeket segítő egyetemes szeretet

106. Van egy alapvető, lényeges felismerés, amelyre el kell jutnunk, hogy elindulhassunk a társadalmi barátság és az egyetemes testvériség felé: mindig, minden körülmények között tisztában kell lennünk az emberi személy értékével. Ha mindenki ugyanolyan értékes, akkor világosan és határozottan ki kell mondanunk: „az, hogy egyesek kevesebb erőforrással rendelkező vagy kevésbé fejlett helyen születnek, nem igazolhatja, hogy kevesebb méltósággal éljenek”.⁸¹ Ez a társadalmi élet egyik alapelve, amelyet általában sokféleképp hagynak figyelmen kívül azok, akik úgy látják, hogy nem felel meg világnézetüknek, vagy nem szolgálja a céljaikat.

107. Mindenkinek joga van a méltóságteljes élethez és fejlődéshez, és egyetlen ország sem tagadhatja meg ezt az alapvető jogot.

⁸¹ *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 190: AAS 105 (2013), 1100.

Ez a jog mindenki számára adva van, abban az esetben is, ha kevésbé hatékony, akkor is, ha korlátokkal született vagy nevelkedett; ez ugyanis nem csökkenti emberi méltóságát, amely nem a körülményeken, hanem lényé értékén alapszik. Ha ezt az alapelvet nem védik meg, akkor sem a testvériségnek, sem az emberiség túlélésének nincs jövője.

108. Egyes társadalmakban ez az elv csak részben érvényesül. Elfogadják, hogy a lehetőségek mindenki előtt nyitva állnak, ám szerintük ezt leszámítva minden az egyéntől függ. Ebből a részleges perspektívából nézve semmi értelme sem lenne „befektetni azért, hogy az elmaradottak, a gyengék vagy kevésbé tehetségesek boldogulhassanak az életben”.⁸² A kiszolgáltatottak megsegítésére irányuló beruházás nem feltétlenül veszteséges vagy kevésbé hatékony. Ám ehhez gondoskodó, cselekvő államra, és olyan polgári intézményekre van szükség, amelyek bizonyos gazdasági, politikai vagy ideológiai rendszerek teljesítményorientált mechanizmusain túllépve elsősorban valóban az emberekre és a közjóra irányulnak.

109. Néhányan jómódú családba születnek, kiváló oktatásban részesülnek, megfelelően táplálkozva nőnek fel és figyelemreméltó adottságokkal rendelkeznek. Nekik nyilvánvalóan nincs szükségük a cselekvő állam segítségére, csak szabadságot követelnek. Ugyanez természetesen nem érvényes a fogyatékkal élőkre, a nyomorgókra, és azokra sem, akik alacsony színvonalú oktatásban részesülnek, vagy nem jutnak megfelelő egészségügyi ellátáshoz. Abban a társadalomban, amely elsősorban a szabad piac és a hatékonyság kritériumaira épül, nem jut hely az ilyen embereknek, és a testvériség csak romantikus kifejezés marad.

110. A valóságban „a gazdasági szabadság kizárólag szép szavakkal való hirdetése – ha a tényleges körülmények megakadályoz-

⁸² *Uo.*, 209: AAS 105 (2013), 1107.

zák, hogy sokan valóban hozzáférhessenek, és ha növeli a munkanélküliséget – ellentmondásos szólammá válik”.⁸³ Az olyan szavak, mint a szabadság, a demokrácia vagy a testvériség értelmüket veszítik. Valójában „mindaddig, amíg gazdasági-társadalmi rendszerünknek egyetlen ember is áldozatául esik, vagy egyetlen embert is kiselejtez, nem ülhetjük meg az egyetemes testvériség ünnepét”.⁸⁴ Az emberi és testvéri társadalom képes stabilan és hatékonyan támogatni mindnyájuk életét, nemcsak az alapvető szükségleteinek kielégítésének érdekében, hanem azért is, hogy mindenki a legjobbat nyújthassa; akkor is, ha teljesítménye nem a legjobb, ha lassabban halad, és akkor is, ha hatékonysága csekély.

111. Az emberi személy elidegeníthetetlen jogaival együtt természeténél fogva nyitott a kapcsolatra. Mélyen él benne a meghívás, hogy a másokkal való találkozás során kilépjen önmagából. Ezért „vigyázni kell, hogy ne essen az emberi jogok félreértelmezéséből és a velük való paradox visszaélésekből fakadó tévedésekbe. Napjainkban létezik egy olyan irányzat, amelyik egyre több egyéni – majdhogynem egyénieskedő – jogot követel, és kiszakítja az emberi személyt társadalmi és antropológiai környezetéből, mint valami egyre érzéketlenebb egység (*monasz*). (...) Ha az egyéni jogok nem illeszkednek harmonikusan a nagyobb jóhoz, akkor végül korlátlanok tekinthetők, és így konfliktusok és erőszak forrásává válnak.”⁸⁵

Az erkölcsi jó előmozdítása

112. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a mások és az egész emberiség javának keresésére irányuló vágy azt is magában foglal-

⁸³ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 129: AAS 107 (2015), 899.

⁸⁴ *Üzenet az „Ecnomy of Francesco” rendezvény résztvevőibez* (2019. május 1.): *L'Osservatore Romano*, 2019. május, 12., 8.

⁸⁵ *Beszéd az Európai Parlamentben*, Strasbourg (2014. november 25.): AAS 106 (2014), 997.

ja, hogy az átfogó emberi fejlődés elősegítése érdekében az egyén és a társadalom erkölcsi gyarapodásáért fáradozunk. Az Újszövetségben szó van a Szentlélek egyik gyümölcséről, melyet görögül *agathószünének* neveznek (vö. *Gal 5,22*). Ez a kifejezés a jóhoz való kötődést, a jó keresését jelenti. Sőt, ennél is többet: arra kell törekedni, ami a másinak a legjobb, érettségükre, egészséges növekedésükre, az értékekre, és nem egyszerűen az anyagi jólétre. Van egy hasonló latin kifejezés is: *benevolentia*, azaz a másik javát akaró magatartás; erős vágyakozás a jóra, hajlam minden jó és kiváló megtételére, amely arra ösztönöz, hogy szép, magasztos és építő dolgokkal gazdagítsuk mások életét.

113. Ezzel összefüggésben fájdalommal ismétlem meg, hogy „már hosszú időt töltöttünk erkölcsi hanyatlásban, gúnyt űzve az etikából, a jóságból, a hitből, a tisztességből, de most elérkezett az óra, hogy észrevegyük: ez a derűs felszíniesség kevéssé szolgált javunkra. A társadalmi élet alapjainak teljes lerombolása végül azt eredményezi, hogy saját érdekeink védelmében egymásnak esünk.”⁸⁶ Önmagunk és az egész emberiség előmozdítása érdekében forduljunk a jó felé, és így együtt haladunk a valódi átfogó fejlődés irányába. Minden társadalomnak biztosítania kell az értékek továbbadását, különben az egoizmus, az erőszak, a korrupció különféle formái, a közöny és végső soron egy minden transzcendens elől elzárkózó, egyéni érdekekben gyökerező életforma öröklődik tovább.

A szolidaritás értéke

114. Szeretném kiemelni, hogy a szolidaritás „mint erkölcsi erény és társadalmi magatartás a személyes megtérés gyümölcse, és ezért a nevelés és képzés terén felelősséget viselő sokféle személy részéről elkötelezettséget igényel. Elsőként a családra gondolok, amelynek elsődleges és nélkülözhetetlen feladata a neve-

⁸⁶ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 229: AAS 107 (2015), 937.

lés. Ez az első hely, amelyben az ember megéli és továbbadja a szeretetet és a testvériség, az együttélés és az osztozás, valamint az egymásról történő gondoskodás értékeit. A család egyben a hit továbbadásának is kiemelt helyszíne, azokon az első, egyszerű jámbor gesztusokon keresztül, amelyeket az édesanyák tanítanak meg gyermekeiknek. Ami az iskolák, gyermek- és ifjúságnevelő intézmények nevelőit és oktatóit illeti, akiknek a gyermekek és fiatalok nevelése komoly elkötelezettséget kívánó feladatuk, tudatában kell lenniük a felelősségüknek, hogy az ő feladatuk a személyiség erkölcsi, lelki és társadalmi dimenziójáról is gondoskodni. A szabadság, a kölcsönös tisztelet és a szolidaritás értékeit a legifjabb kortól át lehet adni a számukra. (...) Minden nevelő környezet legyen olyan hely, amely nyitott a transzcendensre és a többi emberre: legyenek ezek a párbeszéd, az összetartás és a meghallgatás helyei, amelyben a fiatalok azt érezhetik: itt értékelik a bennük rejlő lehetőségeket, belső gazdagságukat, és megtanulhatják testvéreik megbecsülését. Adják tovább ezek a helyek annak az örömmel az érzését, ami abból fakad, ha valaki nap mint nap megéli a szeretetet és az együttélést a felebarátai iránt, és tevékenyen részt tud venni az emberibb és testvériesebb társadalom építésében. A kultúra és a tömegkommunikációs eszközök területén dolgozóknak is van felelőssége a nevelés és az oktatás területén, főként a mai társadalmakban, ahol az információs és kommunikációs eszközökhöz való hozzáférés mind elterjedtebb.”⁸⁷

115. E pillanatban, amikor minden feloldódni látszik és elvész az összhang, jó, ha a *szoliditásra* hivatkozunk,⁸⁸ ami abból ered, hogy közös célunk keresése közben felelősnek érezzük magun-

⁸⁷ *Üzenet a béke 49. világnapjára*, 2016. január 1. (2015. december 8.), 6: AAS 108 (2016), 57–58.

⁸⁸ A *szoliditás* szó etimológiai gyökere a *szolidaritás* szóban rejlik. A *szolidaritás* pedig abban az etikai-politikai értelemben, amelyet a két utóbbi évszázadban nyert, magában foglalja a biztonságos és józan társadalmi konstrukció fogalmát.

kat mások törekenységéért. A szolidaritás konkrétan a szolgálatban mutatkozik meg, amely különböző formákat ölthet aszerint, ahogy másokkal törődünk. A szolgálat „nagyrészt a törekenységről való gondoskodás. Szolgálni azt jelenti, hogy gondját viseljük azoknak, akik törekenyek családjukban, társadalmunkban, népünkben.” E szolgálatban a legtörekenyebbek láttán mindenki „lemondhat igényeiről, elvárásairól, mindenhatóságra irányuló vágyairól. (...) A szolgálat mindig a testvér arcát nézi, megérinti testét, érzi közelségét, sőt egyes esetekben »elszenvedi őt«, és azt keresi, hogyan támogathatná. Ezért a szolgálat soha nem ideologikus, mert nem eszméket, hanem konkrét személyeket szolgál.”⁸⁹

116. Az utolsók felé általában „a szolidaritás azon formáját gyakorolják, amely a szenvedők, a szegények és azok között érvényesül, akikről társadalmunk megfélekedett, vagy legalábbis szeretne megfélekedezni. A szolidaritás szó nem mindig hangzik jól – mondanám, néha szitokszóvá alakítjuk, amit ki sem szabad mondani –; pedig sokkal többet fejez ki néhány szórványosan előforduló nagylelkű tettetnél. A szolidaritás a közösségben való gondolkodás és cselekvés, mindenki életének elsőbbsége a javak kisajátításával szemben. Ezenkívül küzdelem a szegénység, az egyenlőtlenség, a föld- és munkanélküliség, a hajléktalanság strukturális okai, a munkához való jog és a szociális jogok megtagadása ellen. Szembefordulás a pénz birodalmának pusztító hatásaival. (...) A legmélyebb értelemben vett szolidaritás a történelem alakításának egyik módja, amelyet a népi mozgalmak is gyakorolnak.”⁹⁰

117. Amikor a közös otthonunk, bolygónk iránti gondoskodásról beszélünk, akkor az egyetemes tudatosságnak és a kölcsönös gondoskodásnak arra a minimumára hivatkozunk, ami még megma-

⁸⁹ *Homília a bavannai szentmisén* (2015. szeptember 20.): *L'Osservatore Romano*, 2015. szeptember 21–22., 8.

⁹⁰ *Beszéd a Népi Mozgalmak Világtalálkozójának résztvevőibez* (2014. október 28.): *AAS* 106 (2014), 851–852.

radt az emberekben. Ha valaki úgy dönt, hogy az emberiségre gondolva megőrzi a felesleges ivóvizét, azért teszi, mert olyan erkölcsi szintre jutott el, amely lehetővé teszi, hogy túllépjen önmagán és a saját körein is. Mily csodálatosan emberi mindez! Ugyanez a hozzáállás szükséges ahhoz, hogy mindenki, még a határainkon kívül született emberek jogait is elismerjük.

A magántulajdon társadalmi funkciójának újragondolása

118. A világ mindenkié, mert mi, emberek egyforma méltósággal születünk erre a földre. A bőrszín, a vallás, a képességek, a születési és lakóhely, de számos más különbség sem helyezhető előtérbe, és mindenki jogának rovására nem használható egyesek kiváltságainak igazolására. Közösségként kötelesek vagyunk biztosítani, hogy minden ember méltósággal élhessen, és megfelelő lehetőségei legyenek az átfogó fejlődéshez.

119. Az első keresztény évszázadokban számos gondolkodó egyetemes érzéket alakított ki a teremtett javak közös rendeltetéséről.⁹¹ Ez vezetett arra a felismerésre, hogy úgy gondolták, ha valakinek hiányoznak a méltó élethez szükséges javai, az azért van, mert valaki kisajátította. Aranyszájú Szent János így foglalja össze mindezt: „Ha nem adsz részt javaidból a szegényeknek, meglopod, és az életüktől fosztod meg őket. Nem a miénk, amit birtoklunk, hanem az övék.”⁹² Nagy Szent Gergely hasonló módon fejezi ki magát: „Midőn a szűkölködőnek segílyt nyújtunk, sajátját adjuk vissza és nem a magunkéból adakozunk.”⁹³

⁹¹ Vö. Nagy Szent Baszileiosz, *Homília 21. Quod rebus mundanis adhaerendum non sit*, 3,5: PG 31, 545–549; *Regulae brevius tractatae*, 92: PG 31, 1145–1148; Aranyszavú Szent Péter, *Sermo 123: PL 52, 536–540*; Szent Ambrus, *De Nabutbe*, 27,52: PL 14, 738; Szent Ágoston, *In Iobannis Evangelium*, 6,25: PL 35, 1436.

⁹² *De Lazaro*, II,6: PG 48, 992D.

⁹³ *Regula pastoralis*, III,21: PL 77, 87.

120. Újra megfontolásra ajánlom Szent II. János Pál pápa szavait, amelyek ma sem veszítettek erejükből: „Isten az egész emberiségnek adta a Földet, hogy valamennyi tagját éltesse, anélkül, hogy bárkit is kizárt vagy előnyben részesített volna.”⁹⁴ A magam részéről hozzáteszem, hogy „a keresztény hagyomány soha nem ismer- te el feltétlennek és érinthetetlennek a magántulajdonhoz való jogot, hanem a magántulajdon minden formájának társadalmi funkcióját hangsúlyozta”.⁹⁵ A mindnyájunk számára teremtett ja- vak közös használatának elve „a legfőbb a társadalmi-etikai elvek között”,⁹⁶ természetes, eredeti és elsődleges jog.⁹⁷ A személy át- fogó fejlődéséhez szükséges javakhoz fűződő minden egyéb jog, beleértve a magántulajdonhoz való és bármely más jogot is, „nem gátolhatja az előbbi jog érvényesülését, sőt egyenesen meg kell könnyítenie” – tanította Szent VI. Pál pápa.⁹⁸ A magántulajdonhoz való jog csak másodlagos természetes jognak tekinthető, amely a teremtett javak egyetememes rendeltetésének elvéből fakad. Ennek egészen konkrét következményei vannak, amelynek tükröződnie kell a társadalom működésében; mégis gyakran előfordul, hogy a másodlagos jogok kiszorítják az eredeti és elsődleges jogokat, megfosztva őket gyakorlati jelentőségüktől.

Határok nélküli jogok

121. Senki sem rekeszthető ki származási helye miatt, még kevés- bé azoknak a kiváltságoknak köszönhetően, hogy egyesek ked- vezőbb körülmények között nőttek fel. Az államhatárok nem állhatnak ennek útjába. Ahogyan elfogadhatatlan, hogy valakinek nőként kevesebb joga legyen, ugyanúgy elfogadhatatlan az is,

⁹⁴ *Centesimus annus* enciklika (1991. május 1.), 31: AAS 83 (1991), 831.

⁹⁵ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 93: AAS 107 (2015), 869.

⁹⁶ Szent II. János Pál pápa, *Laborem exercens* enciklika (1981. szeptember 14.), 19: AAS 73 (1981), 626.

⁹⁷ Vö. Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, *Az Egyház társadalmi tanításá- nak kompendiuma*, 172.

⁹⁸ Vö. Szent VI. Pál pápa, *Populorum progressio* enciklika (1967. március 26.), 22: AAS 59 (1967), 268.

hogy a születési vagy lakóhely önmagában kevesebb lehetőséget jelentsen a méltó élethez és fejlődéshez.

122. A fejlődés nem irányulhat egy kisebbség egyre növekvő vagyongyűjtésére, hanem biztosítani kell „az ember személyes, gazdasági és politikai jogait, ideértve a nemzetek és népek jogait is”.⁹⁹ Egyesek vállalkozáshoz vagy szabad piachoz való joga nem állhat a népek jogai és a szegények méltósága, de még a környezet tiszteletben tartása felett sem, hiszen „aki kisajátít valamit, csak azért teheti, hogy mindenki java érdekében kezelje”.¹⁰⁰

123. A vállalkozói tevékenység „nemes hivatás, amelynek az a célja, hogy gazdagságot hozzon létre, és mindenki számára jobbá tegye a világot”.¹⁰¹ Isten bátorít bennünket, elvárja, hogy kibontakoztassuk az általa adott képességeket, ezért a világmindenséget lehetőségekkel halmozta el. Tervei szerint sikerét vagy kudarcát elsősorban mindenki maga formálja,¹⁰² és ez magában foglalja a javak és a gazdagság növekedése érdekében tett gazdasági és technológiai lehetőségek megvalósítását is. Ezeknek az Istentől ajándékba kapott üzleti lehetőségeknek azonban egyértelműen mások fejlődésének elősegítésére és a nyomor leküzdésére kell irányulniuk, elsősorban változatos munkalehetőségek megteremtése révén. A magántulajdonhoz való jog mellett mindig érvényes az elsődleges és mindent megelőző alapelv is, mely szerint a magántulajdon a földi javak egyetemes rendeltetésének van alárendelve, így e javak használatához mindenkinek joga van.¹⁰³

⁹⁹ Szent II. János Pál pápa, *Sollicitudo rei socialis* (1987. december 30.), 33: AAS 80 (1988), 557.

¹⁰⁰ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 95: AAS 107 (2015), 869, 885.

¹⁰¹ *Uo.*, 129: AAS 107 (2015), 899.

¹⁰² Vö. Szent VI. Pál pápa, *Populorum progressio* enciklika (1967. március 26.), 15: AAS 59 (1967), 265; XVI. Benedek pápa, *Caritas in veritate* enciklika (2009. június 29.), 19: AAS 101 (2009), 652.

¹⁰³ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 93: AAS 107 (2015), 884–885; *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 189–190: AAS 105 (2013), 1099–1100.

A népek jogai

124. A földi javak közös rendeltetésébe vetett szilárd meggyőződés napjainkban megköveteli, hogy országokra, azok régióira és erőforrásaira is alkalmazzák. Ha mindezt nemcsak a magántulajdon törvényessége és egy adott nemzet polgárainak jogai, hanem a javak közös rendeltetésének elsődleges elve szempontjából közelítjük meg, akkor elmondhatjuk, hogy minden ország annyiban az idegenké is, amennyiben egy adott terület javai nem tagadhatók meg a máshonnan érkező rászorulóktól. Amint az Amerikai Egyesült Államok püspökei rávilágítottak, vannak olyan alapvető jogok, „amelyek minden társadalmat megelőznek, mert azok az Isten által teremtett, mindenkit megillető méltóságból erednek”.¹⁰⁴

125. Ez az országok közötti kapcsolatok és cserék megértésének más módját feltételezi. Ha minden ember elidegeníthetetlen méltósággal rendelkezik, hogyha mindenki a fivérem és a nővérem, és a világ valóban mindenkié, akkor aligha számít, hogy valaki hazám területén született, vagy a sajátján kívül él. Nemzetem is felelős a fejlődésükért, bár ez a felelősség többféleképpen valósítható meg: kínálhat nagylelkű befogadást a sürgős szükségben; javíthatja szülőföldjük életkörülményeit, hogy nem támogatja a természeti erőforrásaikat kiaknázó és egész népek méltó fejlődését akadályozó korrump rendszereket. Ami a nemzetekre vonatkozik, egyes országok különböző régióira is igaz, amelyek között gyakran súlyos különbségek mutatkoznak. Egyes országok fejlettebb régiói próbálnak megszabadulni a legszegényebb régiók „ballasztjától”, hogy tovább növelhessék saját fogyasztásukat, miközben képtelenek elismerni egyenlő emberi méltóságukat.

126. A nemzetközi kapcsolatok új hálózatáról beszélünk, mert lehetetlen megoldani a világ súlyos problémáit, ha kizárólag az egyén és kisebb csoportok közötti kölcsönös segítségnyújtás

¹⁰⁴ Az USA Katolikus Püspöki Konferenciája, *Open Wide Our Hearts: The enduring Call to Love. A Pastoral Letter against Racism* (2018. november).

formában gondolkodunk. Ne feledjük, hogy „az egyenlőtlenség nemcsak az egyént, hanem egész országokat érinti, és ez arra kötelez minket, hogy nemzetközi kapcsolatokra kiterjedő etikában gondolkodjunk”.¹⁰⁵ Az igazságosság nemcsak az egyéni jogok, hanem a társadalmi jogok és a népek jogainak elismerését és tiszteletben tartását is megköveteli.¹⁰⁶ Mindez azt is jelenti, hogy biztosítani kell „a népek fennmaradáshoz és fejlődéshez való alapvető jogát”,¹⁰⁷ amelyet időnként súlyosan gátol a külföldi eladósodásból eredő nyomás. Az adósságtörlesztés sok esetben nemcsak a fejlődésnek nem kedvez, de korlátozza, és meghatározott feltételekhez is köti. Tiszteletben tartva azt az elvet, hogy a köteletség teljesítéséhez minden, a szegényebb országok gazdagabbak felé fennálló jogszerű adósságát törleszteni kell, ez nem vezethet növekedésük és megélhetésük veszélyeztetéséhez.

127. Mindez kétségtelenül másfajta logikát igényel. Ha nem próbálunk meg azonosulni ezzel a gondolkodásmóddal, szavaim a fantázia szintjén maradnak. Másrészt, ha elfogadjuk azt a nagy alapelvet, mely szerint léteznek elidegeníthetetlen emberi méltóságunkból fakadó jogok, akkor elfogadható az a kihívás is, hogy egy másik emberiségről álmodjunk és gondolkodjunk. Akkor olyan világra vágyakozhatunk, amely minden embernek földet, otthont és munkát biztosít. Ez a béke igazi útja, és nem az az ostoba és rövidlátó stratégia, amely félelmet és bizalmatlanságot kelt a külső fenyegetésekkel szemben. Mert valódi és tartós béke csak „a szolidaritás és együttműködés globális etikája alapján lehetséges, ami egy olyan jövő szolgálatában áll, amelyet az egymástól való függőség és az együttes felelősség jellemez az emberiség egész családjában”.¹⁰⁸

¹⁰⁵ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 51: AAS 107 (2015), 867.

¹⁰⁶ Vö. XVI. Benedek pápa, *Caritas in veritate* enciklika (2009. június 29.), 6: AAS 101 (2009), 644.

¹⁰⁷ Szent II. János Pál pápa, *Centesimus annus* enciklika (1991. május 1.), 35: AAS 83 (1991), 838.

¹⁰⁸ *Beszéd a nukleáris fegyverek használatáról és birtoklásáról*, Nagasaki - Japán (2019. november 24.): *L'Osservatore Romano*, 2019. november 25–26), 6.

AZ EGÉSZ VILÁGRA NYITOTT SZÍV

128. Ha az az állítás, hogy mindnyájan testvérek vagyunk, nem marad elvont gondolat, hanem konkrét testet ölt, akkor kihívások sorát állítja eléink, amelyek arra köteleznek, hogy új távlatokat nyissunk és új válaszokat dolgozzunk ki.

A határok akadályai

129. Összetett kihívásokkal jár, amikor a felebarát bevándorló.¹⁰⁹ Az ideális kétségtelenül a szükségtelen migráció elkerülése lenne, ez pedig úgy érhető el, hogy a származási országban teremtsük meg a méltó élet és növekedés lehetőségét, hogy az emberek ott találhassák meg átfogó fejlődésük feltételeit. Mindaddig, amíg ebben az irányban nincs jelentős előrelépés, kötelességünk tisztelőben tartani minden ember jogát, hogy olyan helyet találjon, ahol nemcsak alapvető szükségleteit és családja megélhetését biztosíthatja, de önmagát is teljes mértékben kiteljesítheti. A bevándorlókkal kapcsolatos erőfeszítéseink négy szóban foglalhatók össze: *befogadás, védelmezés, előmozdítás és integráció*. „Valójában nem a segélyprogramok felülről történő megvalósításáról van szó, hanem arról, hogy együtt járjunk e négy cselekedet útján olyan városok és országok felépítése érdekében, amelyek kulturá-

¹⁰⁹ Vö. Mexikó és az USA Katolikus Püspökei, *Strangers no longer: together on the journey of hope* (2003. január).

lis és vallási identitásukat megőrizve nyitottak a különbözőségekre, és ezeket az emberi testvériség jegyében értékelik.”¹¹⁰

130. Mindez néhány halaszthatatlan lépést foglal magában, különösen azokkal kapcsolatban, akik súlyos humanitárius válság elől menekülnek. Egyszerűsíteni és növelni kell például a humanitárius vízumok engedélyezését; magán és közösségi támogatói programokat kell indítani; humanitárius folyosókat kell nyitni a legsérülékenyebb menekültek számára; tisztességes elhelyezést kell biztosítani számukra. Garantálni kell a személyes biztonságot és az alapellátáshoz való hozzáférést; a megfelelő konzuli segítséget; a jogot személyi irataik megtartására; méltányos hozzáférést az igazságossághoz; a bankszámlanyitás lehetőségét és a minimális megélhetés garanciáját. Védelmet kell a kiskorúakat, miközben biztosítani kell számukra az alap- és középfokú oktatást; gondoskodni kell az ideiglenes őrzésük vagy befogadásuk programjairól. Garantálni kell a vallásszabadságot; elő kell mozdítani a társadalmi beilleszkedést, a családegyesítést; a helyi közönséget pedig fel kell készíteni az integráció folyamatára.¹¹¹

131. Azokra, akik régebben érkeztek, és már beilleszkedtek a társadalom szövetébe, fontos kiterjeszteni az „állampolgárság” fogalmát, ami azon „jogok és kötelességek egyenlőségére épül, melynek árnyékában mindenkit megillet az igazságosság. Ezért társadalmainkban erőfeszítéseket kell tenni a *teljes állampolgárság* fogalmának meghatározására, és le kell mondani a *kisebbségek* kifejezés diszkriminatív használatáról, amely az elszigeteltség és az alacsonyabb rendűség érzésének csíráit hordozza, előkészíti a talajt az ellenségeskedés és viszály számára, és egyes állampol-

¹¹⁰ *Általános kiballgatás* (2019. április 3.): *L'Osservatore Romano*, 2019. április 4., 8.

¹¹¹ Vö. *Üzenet az elvándorlók és menekültek 104. világnapjára* (2018. január 14.): AAS 109 (2017), 918–923.

gároktól megvonja polgári és vallási jogaikat és vívmányaikat – hátrányosan különböztetve meg őket.”¹¹²

132. A különféle nélkülözhetetlen intézkedéseken túl az államok önmagukban nem képesek megfelelő megoldások kidolgozására, „mert egyes döntések elkerülhetetlenül visszahatnak az egész nemzetközi közösségre”. Ezért „válaszok csak közös munka eredményeként szülehetnek”,¹¹³ a migrációval kapcsolatos globális kormányzás (*governance*) fejlesztésével. „A sürgősségi helyzetekre adott válaszoknál mindenképpen átfogóbb, közép- és hosszú távú projektek kidolgozására van szükség. Ezeknek egyrészt hatékonyan elő kell segíteniük a bevándorlók integrációját a befogadó országokban, ugyanakkor olyan szolidáris politikával kell támogatniuk a származási országok fejlődését, amelyek nem rendelik alá a támogatást az érintett népek kultúrájával ellentétes, ideológiai szempontból idegen stratégiáknak és gyakorlatoknak.”¹¹⁴

A kölcsönös ajándékok

133. Az eltérő élet- és kulturális körülmények közül érkező emberek ajándékká válnak, mert „a bevándorlók történetei emberek és kultúrák találkozásának történetei is: a gazdagodás és az átfogó emberi fejlődés lehetőségét rejtik azon közösségek és társadalmak számára, ahová érkeznek”.¹¹⁵ Ezért „különösen kérem a fiatalokat, ne essenek azok csapdájába, akik szembe akarják őket állítani az országukba érkező fiatalokkal, veszélyes embereknek

¹¹² *Dokumentum az emberi testvériségről a világ békéje és a békés emberi együttélés érdekében*, Abu-Dzabi (2019. február 4.): *L'Osservatore Romano*, 2019. február, 4-5., 7.

¹¹³ *Beszéd a Szentsekhez akkreditált diplomáciai testülethez* (2016. január 11.): AAS 108 (2016), 124.

¹¹⁴ *Uo.*, AAS 108 (2016), 122.

¹¹⁵ *Christus vivit* szinódus utáni apostoli buzdítás (2019. március 25.), 93.

állítva be őket, mintha ők nem rendelkeznének elidegeníthetetlen emberi méltósággal.”¹¹⁶

134. Amikor megnyitjuk szívünket a különböző emberek előtt, valójában lehetővé tesszük számukra, hogy önmaguk maradjanak, de egyúttal új utakon fejlődjenek. Meg kell őrizni a maguk gazdagságát évszázadok során kialakító különféle kultúrákat, hogy a világ el ne szegényedjék. Ösztönözni kell őket az új tapasztalatok iránti nyitottságra, hogy más valóságokkal találkozással engedjék megszületni magukban az újdonságot. Ugyanakkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy mindig fennáll a kulturális szklerózis kockázata. „Kommunikálnunk kell egymással, fel kell fedeznünk egymás értékeit, azt kell kiemelnünk, ami összeköt bennünket, és különbözőségeinket a kölcsönös tiszteletben való növekedés lehetőségének kell tekintenünk. Türelmes és bizalomteljes párbeszédre van szükség, hogy az egyén, a család és a közösség átadhassa saját kultúrája értékeit, és befogadhassa a másokkal való találkozásból fakadó előnyöket.”¹¹⁷

135. Íme, néhány általam már említett példa: a latin-amerikai kultúra „olyan értékek és lehetőségek kovásza, ami nagyon sok jót hozhat az Egyesült Államok számára. (...) Az erőteljes bevándorlás idővel mindig befolyásolja és alakítja a hely kultúráját. (...) Argentínában az Olaszországból érkező fokozott bevándorlás rányomta bélyegét az ottani társadalom kultúrájára, és a mintegy kétszáz ezer zsidó jelenléte nagy hatással van Buenos Aires kulturális stílusára.” Ha segítik a bevándorlók integrációját, akkor áldássá, gazdagsággá és új ajándékká lesznek, és növekedésre serkentik a társadalmat.¹¹⁸

¹¹⁶ *Uo.*, 94.

¹¹⁷ *Beszéd a batóságokhoz*, Szarajevó – Bosznia-Hercegovina (2015. június 6.): *L'Osservatore Romano*, 2015. június 7., 7.

¹¹⁸ *Latinoamérica. Conversaciones con Hernán Reyes Alcaide*, Ed. Planeta, Buenos Aires 2017, 105.

136. Ahmed et-Tajjeb nagyimámmal tágabb perspektívában hívtuk fel a figyelmet arra, hogy „Kelet és Nyugat kapcsolata vitathatatlan és kölcsönös szükséglet, amely nem helyettesíthető és nem mellőzhető, hogy a kultúrák cseréje és párbeszéde által kölcsönösen gazdagodhassanak egymás civilizációjából. Nyugat a Kelet civilizációjában találhat gyógyírt néhány, a materializmus uralma által okozott spirituális és vallási betegségére. Kelet viszont a Nyugat civilizációjában találhatna sok olyan elemet, amelyek segíthetnék, hogy kilábaljon a gyengeségből, a megosztottságból, a konfliktusokból, a tudományos, technikai és kulturális hanyatlásból. Fontos figyelmet fordítani a vallási, kulturális és történelmi különbségekre, amelyek lényeges tényezők a keleti civilizáció, kultúra és személyiség formálásában; és fontos megszilárdítani az egyetemes és közös emberi jogokat, hogy minden ember számára biztosítható legyen a méltó élet mind Keleten, mind Nyugaton, elkerülve a kettős mérce politikájának alkalmazását.”¹¹⁹

A gyümölcsöző csere

137. Az országok közötti kölcsönös segítségnyújtás végül is mindenki számára előnyös. A saját kulturális alapjain fejlődő országok az egész emberiség kincsei. Fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy vagy mindnyájan megmenekülünk, vagy nem menekül meg senki. A szegénység, a hanyatlás, a Föld egy részének szenvedése az egész bolygót érintő problémák rejtett táptalaja. Ha bizonyos fajok kihalása aggaszt bennünket, még inkább nyugtalanítania kellene annak a gondolatnak, hogy világszerte élnek olyan emberek és népek, akik a szegénység vagy más strukturális akadályok miatt nem képesek kibontakoztatni lehetőségeiket és szépségüket. Ez végül mindnyájunkat szegényebbé tesz.

¹¹⁹ *Dokumentum az emberi testvériségről, a világ békéje és a békés emberi együttélés érdekében*, Abu-Dzabi (2019. február 4.): *L'Osservatore Romano*, 2019. február, 4–5, 7.

138. Bár mindez ismert tény, soha nem volt még ennyire nyilvánvaló, mint napjaink globalizáció által összekapcsolt világában. Világméretű jogi, politikai és gazdasági rendre van szükségünk, amely „növeli és irányítja a nemzetközi együttműködést minden nép szolidáris fejlődése felé”.¹²⁰ Végső soron ez az egész bolygó számára előnyös, mert „a szegény országok fejlődéséhez nyújtott támogatás” magában foglalja „a gazdaság megteremtése mindenki számára”.¹²¹ Az átfogó fejlődés szempontjából ez azt feltételezi, hogy még „a legszegényebb nemzetek is hatékonyan szólalnak meg a közös döntések során”,¹²² és erőfeszítéseket tesznek annak irányába, hogy „ösztönözzék a szegényebb és elmaradottabb országok nemzetközi piacra jutását”.¹²³

Befogadó önzetlenség

139. Ezt a beállítást mindazonáltal nem szeretném a hasznosság elvére, vagy annak valamely formájára leszűkíteni. Létezik önzetlenség is, vagyis az a képesség, hogy néhány dolgot egyszerűen azért teszünk meg, mert önmagában jó; anélkül, hogy bármilyen hasznot vagy viszonzást várnánk cserébe. Az önzetlenség teszi lehetővé számunkra az idegen befogadását akkor is, ha az pillanatnyilag nem jelent kézzelfogható hasznot. Ennek ellenére vannak olyan országok, amelyek csak tudósokat vagy befektetőket szeretnének befogadni.

140. Akik nem ilyen testvéri önzetlenségben élnek, féktelen üzletté teszik a tulajdon létüket, mindig csak azt latolgatják, hogy mit adnak, és mit kapnak érte cserébe. Isten ellenben ingyen ad; azokon is segít, akik hűtlenek hozzá, és „fölkelti napját jókra is,

¹²⁰ XVI. Benedek pápa, *Caritas in veritate* enciklika (2009. június 29.), 67: AAS 101 (2009), 700.

¹²¹ *Uo.*, 60: AAS 101 (2009), 695.

¹²² *Uo.*, 67: AAS 101 (2009), 700.

¹²³ Vö. Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*, 447.

gonoszokra is” (Mt 5,45). Ezért javasolja Jézus: „Te úgy adj alamizsnát, hogy ne tudja a bal kezed, mit tesz a jobb. Így alamizsnád titokban marad” (Mt 6,3-4). Az életünket ingyen kaptuk, nem fizettünk érte. Következésképp mindnyájan adhatunk, viszonzást nem várva; tehetünk jót anélkül, hogy ugyanezt várnánk el attól, akin segítünk. Ahogy Jézus mondta tanítványainak: „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok!” (Mt 10,8).

141. Világunk egyes országainak valódi minősége azzal a képességgel mérhető, hogy képesek nemcsak egyszerűen országgént, hanem emberi családként is gondolkodni; s ez különösen a válságos időszakokban válik nyilvánvalóvá. A bezárkózó nacionalizmus végső soron képtelen felfogni az önzetlenség valódi jelentését. Téved, amikor azt gondolja, hogy mások rovására fejlődhet, és az elszigetelődéssel biztonságban élhet. A bevándorlót bitorlónak tekinti, aki semmit sem kínál cserébe. Így naivan azt gondolja: a szegények veszélyesek vagy haszontalanok, a hatalmasok pedig nagylelkű jótévedők. Csak annak a társadalmi és politikai kultúrának van jövője, amely önzetlenül befogad másokat.

Helyi és egyetemes

142. Nem szabad megfélemednünk arról, hogy „a globalizáció és a helyi érdekek között feszültség is támadhat. A hétköznapi közepszerűség elkerülése érdekében figyelmet kell fordítanunk a globális dimenzióra, ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagynunk a helyi adottságokat, amelyeknek köszönhetően két lábbal állunk a földön. E két szempont együttesen határozza meg, hogy ne essünk szélsőségekbe: az egyik, hogy az emberek elvont, globalizált univerzalizmusban élnek; (...) a másik, hogy patrióta remeték néprajzi múzeumává válnak, akik arra vannak ítélve, hogy örökké ugyanazokat a dolgokat ismételgessék, s képtelenek engedni, hogy megszólítsa őket a tőlük különböző, s értékelni sem tudják azt a szépséget, amelyet Isten határainkon kívül

áraszt.”¹²⁴ Globális kilátásokkal kell rendelkezünk, hogy megmeneküljünk a kicsinyes provincializmutól. Amikor a lakásunk már nem otthon, és kezd karámmá vagy cellává válni, akkor a globális siet segítségünkre, mert végső okként a teljesség felé vonz minket. Ugyanakkor jó szívvel kell fogadnunk a helyi dimenziót is, mert van benne valami, ami a globálisból hiányzik: hogy kovász legyen, gazdagítson és elindítsa a szubszidiaritás mechanizmusait. Az egyetemes testvériség és a társadalmi barátság ezért minden társadalomban két elválaszthatatlan, egymást kiegészítő pólus; szétválasztásuk pedig torzuláshoz és káros polarizációhoz vezet.

A helyi íz

143. A megoldás nem a saját gazdagságát feladó nyitottság. Ahogy nem létezhet személyes identitás nélküli párbeszéd, ugyanúgy népek közötti nyitottság sem, ha nem a szülőföld, a nép és a saját kultúrértékek szeretetéből indul ki. Nem találkozom a másikkal, ha nem rendelkezem szilárd alapokkal, mert csak így vagyok képes elfogadni a másik ajándékát, és hiteles értéket ajánlani neki. A tőlem különböző befogadása és konkrét hozzájárulásának elismerése csak akkor lehetséges, ha erősen kötődöm népemhez és kultúrájához. Mindegyikünk különleges felelősséggel szereti szülőföldjét, aggódik hazájáért, mint ahogy mindenki szereti és gondozza otthonát, hogy ne omoljon össze, mert a szomszédok nem teszik meg helyette. A világ java is megköveteli, hogy óvjuk és szeressük szülőföldünket, ellenkező esetben egy ország katasztrófájának következményei az egész bolygót érintik. Mindez rávilágít a magántulajdonhoz való jog pozitív tartalmára: úgy őrözk meg és ápolok valamit, ami az enyém, hogy azzal mindenki javát szolgáljam.

¹²⁴ *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 234: AAS 105 (2013), 1115.

144. Ezenkívül ez az egészséges és gazdagító csere egyik feltétele is. Az, hogy egy adott helyen és kultúrában élünk, betekintést enged a valóság olyan aspektusaiba, amelyeket nem képesek ilyen könnyen megragadni azok, akik nem rendelkeznek ezzel a fajta tapasztalattal. Az egyetemes nem lehet egyetlen domináns kulturális forma homogén, egységesítő és szabványosító uralma, amely végül elveszíti a poliéder [a sokszögletű idom – *a ford.*] színeit, és visszataszítóvá válik. Erről a kísértésről szól a bábéli torony ősi története: az édig érő torony megépítése nem a sokféleségük szerint egymással kommunikáló különböző népek közötti egység kifejeződése volt. Épp ellenkezőleg, emberi gőgből és ambíciókból fakadó félrevezető próbálkozás, hogy Isten nemzetekről gondoskodó akaratától eltérő egységet teremtsen (vö. *Ter 11,1-9*).

145. Létezik az egyetemes iránt egyfajta hamis nyitottság is, ami azok felszínességéből fakad, akik képtelenek saját hazájuk jellegzetességeinek mélyére hatolni, vagy feloldatlan ellenérzéssel viseltetnek tulajdon népük iránt. Bárhogy is legyen, „látókörünket mindig ki kell tágítani a nagyobb jó felismerésére, ami mindannyiunk hasznára válik. Ezt azonban nem menekülve és nem a gyökereket eltépve kell megtennünk. Gyökereinket az Isten adta szülőföldünk termőföldjébe és történelmébe kell mélyesztenünk. Kicsiben kell munkálkodnunk azzal, ami a közel van hozzánk, ám tágabb kitekintéssel. (...) Ez nem megsemmisítő globális szféra, sem terméketlenné tevő elszigetelt részlegesség”.¹²⁵ Modellünk a poliéder, amelyben mindenki tiszteletben tartja a másik értékeit, mert „az egész több mint a rész, és mint azok egyszerű összege”.¹²⁶

¹²⁵ *Uo.*, 235: *AAS* 105 (2013), 1115.

¹²⁶ *Uo.*

Az egyetemes horizont

146. Vannak helyi szintű nárcizmusok, amelyek nem a saját nép és kultúra iránti egészséges szeretet kifejeződései. E jelenség mögött zárkózott lelkület rejtőzik, amelyik némi bizonytalanság és a másiktól való félelem miatt inkább önvédelmi falakat épít. De lehetetlen egészséges módon lokálisnak lennünk anélkül, hogy őszintén és szívélyesen ne lennénk nyitottak az egyetemes felé; hogy közömbösek lennénk a máshol zajló események iránt; hogy ne hagyánánk, hogy más kultúrák gazdagítsanak, és ne volnánk szolidárisak más népek tragédiája iránt. Az ilyen lokalizmus megszállottan zárkózik be néhány eszme, szokás és biztosíték közé, és képtelen megcsodálni a világ által kínált sokféle lehetőséget és szépséget; és hiányzik belőle a hiteles és nagylelkű szolidaritás. A helyi szintű élet így már nem igazán befogadó, nem engedi, hogy a másik kiteljesíthesse; fejlődési lehetőségei beszűkülnek, statikussá válik és megbetegszik. A valóságban minden egészséges kultúra természete szerint nyitott és befogadó, „az egyetemes értékek nélküli kultúra pedig nem igazi kultúra”.¹²⁷

147. Megállapíthatjuk, hogy az ember – elméje és szíve beszűkülésével – egyre kevésbé képes értelmezni a körülötte lévő valóságot. A tőle különbözővel való kapcsolata és konfrontációja nélkül nehéz világosan és teljesen megismernie önmagát és szülőföldjét. A különféle kultúrák nem ellenségek, amelyek ellen védekezni kell, hanem az emberi élet kimeríthetetlen gazdagságának különféle visszatükröződései. Azáltal, hogy az ember a tőle különböző szemével tekint önmagára, jobban megismerheti saját személye és kultúrája sajátosságait: gazdagságát, lehetőségeit, korlátait. Helyi tapasztalatainknak ugyanis az eltérő kulturális környezetben

¹²⁷ Szent II. János Pál pápa, *Beszéd a kultúra világának képviselőihez*, Buenos Aires – Argentína (1987. április 12.), 4: *L'Osservatore Romano*, 1987. április 14., 7.

élők tapasztalataival „szemben” és azzal „összhangban” kell kibontakozniuk.¹²⁸

148. Az egészséges nyitottság valójában soha nem ellentétes az identitással. A különböző eredetű új elemekkel gazdagodó élő kultúra ugyanis nem másolatot készít, nem is pusztán megismétel, hanem a maga egyedi módján integrálja ezeket az elemeket. Ebből pedig egy végső soron mindenki számára előnyös új szintézis születik, hiszen az a kultúra is gazdagodik, amely az új elemek forrása volt. Ezért buzdítottam az őslakosokat, hogy őrizzék meg gyökereiket és ősi kultúrájukat, ugyanakkor tisztázni akartam, hogy „nem teljesen zárt, történelmietlen, statikus, vagy a keveredés minden formáját elkerülő bennszülött életformát szeretnék javasolni”, mivel „a különböző valóságokkal való párbeszéd során a saját kulturális identitás gazdagodik és elmélyül, megőrzésének hiteles módja pedig nem az elszigetelődés”.¹²⁹ A nyitott kultúrák közötti egymást követő szintéziseknek köszönhetően a világ gyarapszik és új szépségekkel telik be minden kulturális kényszer nélkül.

149. A hazaszeretet és a nagyobb emberi család életében való szívélyes részvétel közötti egészséges kapcsolat ösztönzése érdekében érdemes emlékeznünk arra, hogy a világtársadalom nem a különböző országok összege, hanem inkább a köztük fennálló közösség és kölcsönös kapcsolat. A kölcsönös összetartozás érzése megelőzi az egyes csoportok megjelenését. Minden embercsoport része az egyetemes közösség hálózatának, és ebben találja meg saját szépségét. Ezért minden meghatározott körülmények közé született ember tudja, hogy egy nagyobb családhoz tartozik, amely nélkül teljességgel nem ismerheti meg önmagát.

¹²⁸ Vö. Szent II. János Pál pápa, *Beszéd a bíborosokhoz* (1984. december 21.), 4: AAS 76 (1984), 506.

¹²⁹ *Querida Amazonia* szinódus utáni apostoli buzdítás (2020. február 2.), 37.

150. Ez a megközelítés végső soron megköveteli, hogy örömmel fogadjuk el, hogy egyetlen nép, kultúra vagy ember sem érhet el mindent önmagában: az életben való kiteljesedéshez másokra is elengedhetetlenül szüksége van. Korlátaink és hiányosságunk tudata nem a félelem forrása, hanem a közös tervek elképzelésének és megvalósíthatásának kulcsa. Mert „az ember olyan korlátokkal rendelkező lény, akinek nincsenek korlátai”.¹³⁰

A saját régió

151. A regionális cserekapcsolatoknak köszönhetően – amelyek révén a szegényebb országok nyitottabbá válnak a tágabb világra – az egyetemesség nem oldja föl a sajátosságokat. A világ iránti megfelelő és valódi nyitottság megköveteli azt a képességet, hogy a nemzetek családjában megnyíljon felebarátja felé. A környező népekkel folytatott kulturális, gazdasági és politikai integrációt olyan oktatási folyamatnak kell kísérenie, amely elősegíti a felebarátai szeretet értékét, mely az egészséges egyetemes integráció elérésének első, alapvető lépése.

152. Néhány közösségben még él a „szomszédság” lelkülete, ahol mindenki spontán kötelességének érzi, hogy odafigyeljen szomszédjára és segítsen neki. Ezekben a közösségi értékeket őrző helyeken a közelség az önzetlenség, a szolidaritás, és a kölcsönösség jegyében érvényesül, kiindulópontja pedig a közösségtudat.¹³¹ Kívánatos lenne, ha ezt a szomszédos országok között is megtapasztalhatnánk, és képesek lennének szívből jövő közelséget kiépíteni népeik között. Sajnos az individualista nézetek az országok közötti kapcsolatokba is beszűrődnek. A másikat ver-

¹³⁰ Simmel, Georg, *Brücke und Tür. Essays des Philosophen zur Geschichte, Religion, Kunst und Gesellschaft*, Köhler-Verlag, Stuttgart 1957, 6. [Olaszul: *Ponte e porta*, in *Saggi di estetica*, a cura di M. Cacciari, Liviana, Padova 1970, 8.]

¹³¹ Vö. Hoyos-Vásquez, Jaime SJ, *Lógica de las relaciones sociales. Reflexión ontológica*, in *Revista Universitas Philosophica*, 15-16, 1990. december 15-16. – 1991. június, Bogotá, 95-106.

senytársnak vagy veszélyes ellenségnek tekintő kölcsönös elszigeteltség hatással van a régió többi népével való kapcsolatokra is. Talán belenőttünk ebbe a félelembe és bizalmatlanságba.

153. Vannak hatalmas országok és nagyvállalatok, amelyek kihasználják ezt az elszigeteltséget, és szívesebben tárgyalnak külön-külön az egyes országokkal. Ezzel szemben a kisebb és szegényebb országok számára megnyílik a lehetőség, hogy olyan regionális megállapodásokat kössenek szomszédaikkal, amelyek lehetővé teszik az egységes fellépést, és így elkerüljék, hogy a nagyhatalmaktól függő marginális tényezőkké váljanak. Ma egyetlen elszigetelt nemzetállam sem képes garantálni népe számára a közjót.

ÖTÖDIK FEJEZET

A LEGJOBB POLITIKA

154. A társadalmi barátságban élő népekből és nemzetekből kiinduló testvériség megvalósítására alkalmas világközösség fejlődésének feltétele a legjobb politika, vagyis a közjó valódi szolgálata. A politika azonban manapság sajnos gyakran olyan formákat ölt, amelyek akadályozzák ezt a másik világ felé való haladást.

Populizmus és liberalizmus

155. A gyengék iránti megvetés populista formákat ölthet, amelyek saját demagóg céljaikra használják őket, vagy liberális formákba bújhat, amelyek a hatalmasok gazdasági érdekeit szolgálják. Mindkét esetben nehéz elképzelni az olyan nyitott világot, amelyben a leggyengébbeket is beleértve mindenki számára van hely, és tiszteletben tartja a különböző kultúrákat.

Populáris vagy populista

156. Az utóbbi években a *populizmus* vagy *populista* kifejezés teljesen meghódította a médiát és általában a köznyelvet. Ezzel a szó értékét veszti és a társadalmat megosztó polaritássá válik, mert minden embert, csoportot, társadalmat és kormányt két kategóriába oszt: *populista*, vagy *nem populista*. Ma már szinte bármilyen témában lehetetlen megszólalni anélkül, hogy a kettő közül ne sorolnák valamelyik oldalra; vagy azért, hogy tisztesség-telenül lejárássák, vagy azért, hogy túlzottan felértékeljék.

157. Annak az állításnak, hogy a populizmus legyen a társadalom értelmezésének kulcsa, van egy másik gyenge pontja is: megfelelkezik a *nép* fogalmának legitimitásáról. E kategória nyelvből való eltüntetésének kísérlete a *demokrácia* szó (eredeti jelentése *népuralom*) megszűnéséhez vezet. Ennek ellenére, ha azt állítjuk, hogy a társadalom több, mint az egyének egyszerű összege, szükségünk van a *nép* fogalmára. A valóság az, hogy vannak társadalmi jelenségek, amelyek strukturálják a többséget. Vannak megatrendek és közösségi törekvések, ezenkívül gondolhatunk a különbségeken túlmutató közös célokra, közösen megvalósítható projektekre is. Végül nagyon nehéz hosszú távon nagy volumenben tervezni, hacsak e terv nem válik közös álommá. Mindez a *nép* főnévben és a *népi* jelzőben nyer kifejeződést. Ha – a demagógia határozott kritikájával együtt – nem őriznénk meg ezeket, a társadalmi valóság alapvető aspektusáról mondanánk le.

158. Létezik egy félreértés, mely szerint „a *nép* abban az értelemben nem logikai és nem is misztikus kategória, hogy bármit tesz, az jó; illetve hogy a nép anyagi kategória. Ez tévedés: legfeljebb mitikus. (...) Amikor kifejtöd, mi a nép, logikai kategóriákat használasz, mert ehhez természetesen erre van szükség. De a néphez tartozás érzése így nem magyarázható meg. A nép szóban van valamiféle logikailag nem indokolható többlet. Egy nép részének lenni azt jelenti, hogy elindulunk a társadalmi és kulturális kapcsolatokból álló közös identitás irányába. És mindez nem automatikus, sőt lassú és nehéz folyamat (...) a közös terv felé.”¹³²

159. Vannak olyan népszerű vezetők, akik képesek értelmezni a nép gondolkodását, kulturális dinamikáját és a társadalom nagy törekvéseit. Egyesítő és irányító szolgálatuk tartós növekedési és

¹³² Spadaro, Antonio SJ, *Le orme di un pastore. Una conversazione con Papa Francesco*, in Jorge Mario Bergoglio/Papa Francesco, *Nei tuoi occhi è la mia parola. Omelie e discorsi di Buenos Aires 1999-2013*, Rizzoli, Milano 2016. XVI; vö. *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 220-221: AAS 105 (2013), AAS 105 (2013), 1110-1111.

átalakulási folyamat alapja lehet, amely magában foglalja azt a hajlandóságot is, hogy a közjó érdekében utat engedjenek másoknak. Ez a szolgálat azonban számító populizmussá fajul, ha valaki az adott nép kultúráját bármely ideológia jegyében, kizárólag saját céljai és hatalom megtartása érdekében politikai célokra használja. Vagy ha a népesség bizonyos rétegeinek legalacsonyabb rendű és legönzőbb hajlamait kiszolgálva keresi a népszerűséget. A helyzet még súlyosabb, ha akár durvább, akár kifinomult módszerekkel az intézményeket és a jogrendet is elbitorolja.

160. A zárt populista csoportok eltorzítják a *nép* fogalmát, mert valójában nem a népről beszélnek. A *nép* ugyanis nyitott kategória: egy nép akkor élő, dinamikus és akkor van jövője, ha szüntelenül nyitott az új szintézisekre és befogadja a tőle különböző értékeket. Ehhez nem kell megtagadnia önmagát, inkább készen kell állnia, hogy mozgásba lendüljön, szembenézzen a vitás kérdésekkel, megnyíljkék, gazdagodjkék és fejlődjkék mások által.

161. A nép felett gyakorolt hatalom egy másik torz megjelenési formája a közvetlen igények kielégítésének keresése. A szavazatok megszerzése vagy a támogatás biztosítása érdekében eleget tesz ugyan a nép igényeinek, de anélkül, hogy fáradtságos és állandó erőfeszítéseket tenne azoknak a forrásoknak a megteremtésére, amelyekre az embereknek saját erőfeszítéseikkel és kreativitásukkal szükségük van a fejlődéshez és a megélhetéshez. Ebben az értelemben világosan kijelenttem: „távol áll tőlem, hogy felelőtlen populizmust javasoljak”.¹³³ A társadalmi igazságtalanság felszámolásához egyrészt olyan gazdasági növekedés szükséges, amely segíthet kiaknázni az egyes régiókban rejlő lehetőségeket, és ezáltal garantálni a fenntartható egyenlőséget.¹³⁴ Másrészt

¹³³ *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 204: AAS 105 (2013), 1106.

¹³⁴ Vö. *uo.*: AAS 105 (2013), 1105-1106.

„a szükséghelyzetekre alkotott segélyezési terveket csak átmeneti jellegű megoldásnak kellene tekinteni”.¹³⁵

162. A legnagyobb kérdés a foglalkoztatás, ez igazán népszerű, mert az emberek javát szolgálja. Mindenki számára biztosítani kell a lehetőséget, hogy kicsíráztathassa azokat a magvakat, amelyeket Isten mindnyájunkba elültetett: képességeit, kezdeményezéseit, erőforrásait. A munka a legjobb segítség, amit egy szegénynek nyújtani lehet, a legjobb út a méltó élet felé. Ezért nyomatékosan hangsúlyozom, hogy „a szegények pénzzel való segítése mindig csak átmeneti gyógymód a szükséghelyzetek megoldására. A fő célnak mindig annak kellene lennie, hogy lehetővé tegyünk számukra a munka általi méltó életet.”¹³⁶ Ha a termelési rendszerek meg is változnak, a politika akkor sem mondhat le arról a céljáról, hogy a társadalom mindenki számára biztosíthassa a képességei és elkötelezettsége szerinti munkát. Valójában „nincs rosszabb szegénység annál, mint amikor valakit megfosztanak a munkától és a munka méltóságától”.¹³⁷ Egy valóban fejlett társadalomban a munka a társadalmi élet nélkülözhetetlen dimenziója, mert nem pusztán kenyérkereset, hanem a személyes kibontakozásának, az egészséges kapcsolatok kiépítésének, az önkifejezésnek, az ajándékok megosztásának egyik módja; megosztott felelősség a világ jobbá tételéért, és végső soron a népként való élet eszköze.

A liberális nézetek értéke és korlátai

163. A nép kategóriáját, amelyhez a közösségi és kulturális kapcsolatok pozitív értékelése is hozzátartozik, az individualista liberális nézetek általában elutasítják, mert a társadalmat csak együtt létező érdekek összegének tekintik. A szabadságjogok tisztelet-

¹³⁵ *Uo.*, 202: AAS 105 (2013), 1105.

¹³⁶ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 128: AAS 107 (2015), 898.

¹³⁷ *Beszéd a Szentszékhez akkreditált diplomáciai testülethez* (2015. január 12.): AAS 107 (2015), 165; vö. *Beszéd a népi mozgalmak világtalálkozójának résztvevőiből* (2014. október 28.): AAS 106 (2014), 851–859.

ben tartásáról beszélnek, ám közös narratívájuk gyökértelen. Bizonyos összefüggésekben populizmussal vádolják mindazokat, akik a társadalom leggyengébbjei jogait védik. Az ilyen nézetek szempontjából a nép kategóriája valójában nem létező mítosz. Ráadásul felesleges polarizáció jön létre, mert sem a nép, sem a felebarát nem tekinthető pusztán mitikus vagy romantikus fogalomnak, amely elutasítaná vagy megvetné a szervezett társadalmat, és a polgári társadalom definícióját és intézményeit.¹³⁸

164. A szeretet mindkét – a mitikus és intézményes – dimenziót egyesíti, mert a történelem formálásának hatékony útját jelenti, amely mindent átfog: az intézményeket, a jogot, a technikát, a tapasztalatot, a szakmai teljesítményt, a tudományos elemzést, az adminisztratív intézkedéseket stb. Ezért „valójában nem létezhet magánélet, ha nem védi a közrend; a családi életnek sincs intimitása, ha nem áll a jogrend, azaz a törvény erejének védelme alatt, és nem biztosítja a munkamegosztás, a kereskedelem, a társadalmi igazságosság és a politikai értelemben vett állampolgárság által elérhető minimális jólétet.”¹³⁹

165. Az igazi szeretet az önfeláldozás révén képes mindezt magában foglalni, és ha személyes találkozásban kell megnyilvánulnia, akkor a szervezett, szabad és kreatív társadalom intézményei által generált erőforrások révén távoli vagy elfeledett fivérekhez és nővérekhez is eljut. Konkrétan: az irgalmas samaritanusnak is szüksége volt egy közeli fogadóra, ami lehetővé tette számára, hogy egy képességeit meghaladó helyzetet oldhasson meg. A felebaráti szeretet realista, és nem pazarolja el azokat az erőforrásokat, amelyek az utolsók javát szolgáló történelmi változásokhoz szükségesek. Másrészt az individualista szokásokhoz és hatástalan kezdeményezésekhez kapcsolódó baloldali ideológiák vagy társadalmi doktrínák csak keveseket érintenek, miközben az elhagya-

¹³⁸ Hasonló mondható az „Isten országa” bibliai fogalmáról is.

¹³⁹ Ricœur, Paul, *Histoire et vérité*, du Seuil, Paris 1967, 122.

tottak tömege továbbra is mások jóindulatától függ. Mindez azt mutatja, hogy a testvériség lelkületének megerősítése mellett hatékonyabb világszervezetre is szükség van, amely segít megoldani a szegény országokban szenvedő és haldokló elhagyottakat sújtó sürgős problémákat. Ez viszont azt jelenti, hogy nem létezik egyetlen megoldás, egyetlen elfogadható módszer, nincs olyan gazdasági recept, amely mindenkire egyformán alkalmazható lenne. A legszigorúbb tudományos módszerek is különböző megoldásokat javasolhatnak.

166. Mindez semmit sem ér, ha elveszítjük a képességet, hogy felismerjük szívünk, szokásaink és életmódunk megváltoztatásának szükségességét. Ez akkor történik, amikor a politikai propaganda, a média és a közvéleményformálói továbbra is szabályozatlan gazdasági érdekeknek és társadalmi szervezeteknek alávetett individualista és naiv kultúrát támogatnak, azokat szolgálva, akik már most is túl nagy hatalommal rendelkeznek. Ezért a technokrata paradigmával kapcsolatos kritikám nem csak azt jelenti, hogy amennyiben kontrolláljuk a túlkapásokat, akkor minden rendben lesz. A nagyobb veszély nem a dolgokban, nem a materiális valóságban, nem az intézményekben, hanem felhasználási módjukban rejlik. A kérdés így az ember törekenysége, önzésre való állandó emberi hajlama, mely része annak, amit a keresztény hagyomány (latinul) *concupiscentiának* nevez, és azt jelenti, hogy az ember hajlamos bezárkózni saját énjé, saját csoportja, saját kicsinyes érdekei világába. A *concupiscentia* nem csak korunk hibája. Egyidős az emberiséggel, s az adott történelmi pillanatban rendelkezésére álló eszközök felhasználásával egyszerűen átalakul, új formákat ölt az évszázadok folyamán. Isten segítségével azonban uralkodni lehet rajta.

167. A nevelés, a társas erények kialakítása, az emberi életről való átfogó gondolkodás és mély spiritualitás mind elengedhetetlen feltételei a minőségi emberi kapcsolatok kialakításának, és szükségesek ahhoz, hogy a társadalom maga is reagálhasson tulajdon

igazságtalanságaira, a gazdaság, a technológia, a politika és a médiahatalmak visszaéléseire. Egyes liberális nézetek figyelmen kívül hagyják az emberi törekenység ezen tényezőjét, és olyan világot képzelnek el, amely egy meghatározott rend szerint önmagában képes biztosítani a jövőt, és megoldást kínálni minden problémára.

168. A piac önmagában nem old meg minden problémát, bármennyire is szeretnék elhitetni velünk a neoliberális hitvallás ezen dogmáját. Akármilyen kihívás jelentkezik ugyanis, ez a szegényes és önisméltó gondolkodás megoldásként mindig ugyanazokat a recepteket javasolja. A neoliberalizmus egyszerűen reprodukálja önmagát, amikor a *Trickle-down*, a „leszivárgó gazdaság” mágikus elméletéhez folyamodik, és – anélkül, hogy megnevezné – ebben látja a társadalmi problémák egyetlen lehetséges megoldását. Tudomást sem vesz arról, hogy a „leszivárgó gazdaság” nem oldja meg a társadalom szövetét fenyegető erőszak új formáit létrehozó egyenlőtlenséget. Egyfelől mindenképpen „a termelői sokféleségnek és a vállalkozói kreativitásnak kedvező”,¹⁴⁰ aktív gazdaságpolitikát kell folytatni, amely a munkahelyek megszűnése helyett a munkahelyteremtést segíti elő; mert az alapvetően gyors profitra törekvő pénzügyi spekuláció továbbra is pusztítást okoz. Másfelől „a piac a szolidaritás és a kölcsönös bizalom belső formái nélkül képtelen teljességgel betölteni gazdasági szerepét. Ma éppen ez a bizalom szűnt meg.”¹⁴¹ A történelem vége nem jött el, sőt az uralkodó közgazdasági elméletek dogmatikus receptjei is esendőnek bizonyultak. A világméretű rendszerek pandémiával szembeni törekenysége nyilvánvalóvá tette, hogy nem oldható meg minden a piac szabadságával. Megmutatta azt is, hogy az egészséges, vagyis a pénzvilág diktátumaitól független politika rehabilitálása mellett „újra az emberi méltó-

¹⁴⁰ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 129: AAS 107 (2015), 899.

¹⁴¹ XVI. Benedek pápa, *Caritas in veritate* enciklika (2009. június 29.), 35: AAS 101 (2009), 670.

ságot kell a középpontba állítanunk, és erre a pillérre kell felépíteni az alternatív társadalmi struktúrákat”.¹⁴²

169. Úgy tűnik, néhány zárt és egyszínű gazdasági elképzelésben nincs helyük az olyan népi mozgalmaknak, akik munkanélkülieket vagy olyan ideiglenes és informális munkavállalókat és hasonló csoportokat tömörítenek, akik nem könnyen illeszthetők a már meglévő struktúrákba. Valójában ezek a mozgalmak a népgazdaság és a közösségi termelés különböző formái. A társadalmi, politikai és gazdasági szerepvállalásukat ezért új részvételi formák létrehozásával kell elképzelni, „amely magában foglalja a népi mozgalmakat, élénkíti a helyi, nemzeti és nemzetközi kormányzati struktúrákat azzal az erkölcsi energiával, amely a kirekesztettek közös célok megvalósulásába történő bevonásából fakad”. Ugyanakkor helyes úgy eljárni, hogy „ezek a mozgalmak a szolidaritás – a bolygó talajából, alulról fakadó – tapasztalatai alapján folynak össze egy mederbe, legyenek összehangoltabbak, hogy találkozassanak egymással”.¹⁴³ Ezeknek azonban jellegzetes stílusuk megtartásával kell végbemenniük, mert ők „a változás magvetői, egy olyan folyamat előmozdítói, amelyben kis és nagy tettek milliói egy vershez hasonló kreatív láncolatban áramlanak”.¹⁴⁴ Ebben az értelemben e mozgalmak „társadalmi költők”, akik a maguk módján dolgoznak, javasolnak, előmozdítanak és felszabadítanak. Velük válik lehetővé az átfogó emberi fejlődés, amely túlmutat „az olyan társadalompolitikai eszméken, hogy a szociálpolitika a *szegények politikája* legyen, de ne a *szegényekért* és ne a *szegényekkel*; még kevésbé a népeket egyesítő terv része”.¹⁴⁵ Lehet, hogy zavaróak és bizonyos „gondolkodók” nem tudják hová besorolni őket; nekünk kell annyira bátraknak lennünk, hogy elismerjük: „nélkülük a demokrácia elsorvad, pusztá fogalomná,

¹⁴² *Beszéd a népi mozgalmak világtalálkozójának résztvevőibez* (2014. október 28.): AAS 106 (2014), 858.

¹⁴³ *Uo.*

¹⁴⁴ *Beszéd a népi mozgalmak világtalálkozójának résztvevőibez* (2016. november 5.): *L'Osservatore Romano*, 2016. november 7–8., 4–5.

¹⁴⁵ *Uo.*

formalizmussá válik, elveszíti reprezentatív jellegét és testetlenné válik, mert magára hagyja a népet a méltóságáért vívott mindennapi küzdelmében, sorsa építésében”.¹⁴⁶

A nemzetközi hatalom

170. Bátorkodom megismételni: „A 2007-2008-as pénzügyi válság alkalmat adott egy olyan új gazdaság kialakítására, amely jobban figyelembe veszi az erkölcsi alapelveket, továbbá a spekulatív pénzügyi tevékenység és a virtuális vagyon új szabályozására. De nem született olyan válasz, amely oda vezetett volna, hogy újragondolják a világot ma is irányító elavult kritériumokat.”¹⁴⁷ Sőt, úgy tűnik, hogy a válság nyomán világszerte kidolgozott tényleges stratégiák a több individualizmus és a kevesebb integráció, és az igazán hatalmasok még nagyobb szabadsága felé irányulnak, akik mindig megtalálják a módját, hogy sértetlenül megússzák.

171. Ragaszkodom ahhoz a tényhez, hogy: „»megadni mindenki jussát« az igazságosság klasszikus meghatározása szerint azt jelenti, hogy senki és semmiféle emberi csoportot nem tekintheti magát mindenhatónak, és nem hatalmazhatja fel magát más személyek vagy társadalmi csoportok méltóságának és jogainak lábbal tiprására. A hatalom (különösen a politikai, gazdasági, védelmi és technológiai) tényleges megosztása a sokféle jogalany között, valamint a követelések és érdekek szabályozása jogi rendszerének megteremtése a hatalom korlátozásának egyik konkrét módja. A mai világban ugyanakkor azt látjuk, hogy számos hamis jog jelentkezik, miközben leginkább a hatalom rossz gyakorlásának áldozataként széles szektorok maradnak védelem nélkül: a természeti környezet és a kirekesztett emberek tömegei.”¹⁴⁸

¹⁴⁶ *Uo.*

¹⁴⁷ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 189: AAS 107 (2015), 922.

¹⁴⁸ *Beszéd az ENSZ New York-i székházában* (2015. szeptember 25.): AAS 107 (2015), 1037.

172. A 21. század „asszisztál a nemzetállamok meggyengüléséhez, különösen azzal, hogy a nemzetek feletti jellemzőkkel rendelkező gazdasági-pénzügyi szektor egyre inkább eluralkodhat a politika felett. Ebben az összefüggésben nélkülözhetetlenné válik olyan erősebb és hatékonyan megszervezett nemzetközi intézmények kialakítása, amelyek vezetőségét a nemzeti kormányok közötti egyetértéssel igazságosan jelölik ki, és hatalommal vannak felruházva a jogsértések szankcionálására.”¹⁴⁹ Amikor egyfajta törvény által szabályozott világtekintély lehetőségéről beszélünk,¹⁵⁰ nem feltétlenül kell személyes tekintélyre gondolnunk. Ennek ellenére hatékonyabb világszervezeteket kellene létrehozni, amelyek felhatalmazással rendelkeznek a globális közjó biztosítására, az éhínség és a nyomor megszüntetésére, valamint az alapvető emberi jogok biztosítására.

173. Ebben az összefüggésben szeretnék emlékeztetni arra, hogy „úgy az ENSZ-ben, mint a nemzetközi gazdaság és pénzügyvilág felépítésében a *nemzetek családja* koncepciójának konkretizálása érdekében reformra van szükség”.¹⁵¹ Ez kétségtelenül pontos jogi szabályozást feltételez, annak elkerülése érdekében, hogy csak egyes országok által választott hatóság legyen; valamint hogy megakadályozza a kulturális kényszert vagy a gyengébb nemzetek alapvető szabadságjogainak korlátozását, ideológiai különbségekre hivatkozva. „A nemzetközi közösség ugyanis jogközösség, amelynek a léte valamennyi tagállama szuverenitásán nyugszik, s amelyek függetlenségét nem lehet alárendelő kapcsolatok által semmibe venni vagy korlátozni.”¹⁵² „Az ENSZ feladatának – Alapokmánya preambuluma és első artikulusai előírásai alapján – a jogtisztelőtben tartásának fejlesztését és előmozdítását tarthatjuk,

¹⁴⁹ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 175: AAS 107 (2015), 916–917.

¹⁵⁰ Vö. XVI. Benedek pápa, *Caritas in veritate* enciklika (2009. június 29.), 67: AAS 101 (2009), 700–701.

¹⁵¹ *Uo.*, 67: AAS 101 (2009), 700.

¹⁵² Vö. Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*, 434.

annak tudatában, hogy az igazságosság az egyetemes testvériség eszméje megvalósításának elengedhetetlen feltétele. (...) E cél érdekében biztosítani kell a jog megkérdőjelezhetetlen uralmát, a fáradhatatlan igyekezetet, hogy tárgyalóasztalhoz üljünk, megfelelő hivatalokhoz és bírósághoz forduljunk, miként azt az *Egyesült Nemzetek Alapokmánya* mint alapvető jogi norma előírja.”¹⁵³ Meg kell akadályozni, hogy ez a Szervezet elveszítse legitimitását, mert problémái és hiányosságai csak együtt tárhatók fel és kezelhetők.

174. Bátorságra és nagylelkűsége van szükség a közös célok szabad meghatározásához és néhány alapvető norma világszerte történő betartásához és néhány alapvető norma világszerte történő betartásához. Hogy mindez valóban hasznos legyen, ösztönözni kell „az aláírt szerződések betartására tett kötelezettségvállalást (*pacta sunt servanda*)”,¹⁵⁴ így elkerülve azt „a kísértést, hogy inkább az erősebb joga, mint a jog ereje érvényesüljön”.¹⁵⁵ Ez azonban megköveteli, hogy érvényre juttassuk „a vitás kérdések békés megoldásának normatív eszközeit, (...) erősítve jelentőségüket és kötelező érvényüket”.¹⁵⁶ E normatív eszközök közül előnyben részesítendőek az államok közötti többoldalú megállapodások, mert ezek a kétoldalú megállapodásoknál jobban garantálják a valóban egyetemes közjó előmozdítását és a gyengébb államok védelmét.

175. Istennek hála, a civil társadalomban számos egyesület és szervezet segít kompenzálni a nemzetközi közösség gyengeségeit, az összetett helyzetekben előforduló koordináció hiányát, egyes csoportok alapvető emberi jogainak és krízishelyzeteinek

¹⁵³ *Beszéd az ENSZ New York-i székházában* (2015. szeptember 25.): AAS 107 (2015), 1037, 1041.

¹⁵⁴ Vö. Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*, 437.

¹⁵⁵ Szent II. János Pál pápa, *Üzenet a béke 37. világnapjára* (2004. január 1.), 5: AAS 96 (2004), 117.

¹⁵⁶ Vö. Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*, 439.

figyelmen kívül hagyását. Ily módon konkrét kifejeződést nyer a szubszidiaritás elve, mert garantálja az alacsonyabb szintű közösségek és szervezetek részvételét és fellépését, amelyek kiegészítő jelleggel integrálódnak az állam működésébe. Ezek a szervezetek és csoportok gyakran tesznek dicséretes erőfeszítéseket a közjó szolgálatában, tagjaik pedig időnként valóságos hőstetteket hajtanak végre, megmutatva, hogy emberiségünk még mindig milyen csodálatos dolgokra képes.

Társadalmi és politikai szeretet

176. Sokak számára a politika napjainkban egyfajta szitokszó – és tagadhatatlan, hogy emögött gyakran hibák, korrupció és néhány politikus tehetetlensége áll. Ehhez járulnak még a politika meggyengítését, a gazdasággal való helyettesítését vagy egy ideológia mentén való uralkodást célul kitűző stratégiák. Vajon működhet-e a világ politika nélkül? Rátalálhat-e az egyetemes testvériség és a társadalmi béke célravezető útjára jó politika nélkül?¹⁵⁷

A szükséges politika

177. Szeretném újra megjegyezni: „A politika nem rendelhető alá a gazdaságnak, az pedig nem vethető alá a technokrácia parancsainak és hatékonyságközpontú paradigmájának.”¹⁵⁸ Bár vissza kell utasítanunk a hatalommal való visszaélést, a korrupciót, a törvény iránti tiszteletlenséget és tehetetlenséget, „a politika nélküli gazdaság mégsem igazolható, hiszen képtelen lenne olyan más logikát érvényre juttatni, amely a jelenlegi válság különböző aspektusait kezelne”.¹⁵⁹ „Széles látókörű politikára van szükségünk, amely a válság aspektusait újfajta, átfogó megközelítést al-

¹⁵⁷ Vö. Francia Püspöki Konferencia Szociális Bizottsága, *Réhabiliter la politique* nyilatkozat (1999. február 17.).

¹⁵⁸ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 189: AAS 107 (2015), 922.

¹⁵⁹ *Uo.*, 196: AAS 107 (2015), 925.

kalmazva, interdiszciplináris párbeszédben tárgyalja.”¹⁶⁰ Egészséges politikára, „amely képes megreformálni az intézményeket és összehangolni működésüket, és olyan jó eljárásmodokkal ellátni, amelyek lehetővé teszik a bűnös nyomásgyakorlásnak és a tétlenségnek való ellenállást”.¹⁶¹ Mindez nem követelhető meg a gazdaságtól, és elfogadhatatlan, hogy a gazdaság átvegye az állam valódi hatalmát.

178. A közvetlen érdekekre összpontosító kicsinyes politika számtalan formájával szembesülve megemlítem: „a politikai nagyság akkor mutatkozik meg, amikor – nehéz időszakokban – nagy elvek szerint munkálkodunk és a hosszú távú közjóra gondolunk. A politikai hatalom nagyon nehezen vállalja fel ezt a feladatot nemzeti szintű programjaiban”,¹⁶² még kevésbé a jelen és jövő emberiség közös tervének szolgálatában. A jövőre gondolás nem választási célokat szolgál, de a hiteles igazságosság megköveteli, mert – amint a portugál püspökök tanítják – a Föld „olyan ajándék, amelyet minden generáció kölcsönbe kapott, és tovább kell adnia a következő nemzedéknek”.¹⁶³

179. A globális társadalom olyan súlyos szerkezeti hiányosságoktól szenved, amelyek nem orvosolhatók azok hirtelen befoltozásával vagy gyors alkalmi megoldásokkal. Vannak dolgok, amiket alapvető reformokkal és jelentős átalakításokkal kell megváltoztatni. Ezt a folyamatot viszont csak a legkülönbözőbb ágazatokat és tudományterületeket bevonó egészséges politika képes felügyelni. Ily módon az olyan politikai, társadalmi, kulturális és népi projektekbe integrált gazdaság, amelynek célja a közjó, „olyan alternatív lehetőségek előtt nyithat utat, amelyek nem az ember

¹⁶⁰ *Uo.*, 197: *AAS* 107 (2015), 925.

¹⁶¹ *Uo.*, 181: *AAS* 107 (2015), 919.

¹⁶² *Uo.*, 178: *AAS* 107 (2015), 918.

¹⁶³ Portugál Püspöki Konferencia, *Responsabilidade solidária pelo bem comum* körlevél (2003. szeptember 15.), 20; vö. *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 159: *AAS* 107 (2015), 911.

kreativitásának és a fejlődésre vonatkozó álmának gátját jelentik, hanem új csatornákba terelik ezt az energiát”.¹⁶⁴

A politikai szeretet

180. Mindenki fivérként vagy nővérként való elismerése, és a mindenkit magába foglaló társadalmi barátság keresése nem mérő utópia. Határozott elkötelezettséget kíván tőlünk, hogy megtaláljuk a tényleges megvalósulásukat biztosító célravezető utakat. Minden ilyen irányú elkötelezettség a szeretet magas rendű gyakorlásává válik. Noha az egyén is képes arra, hogy segítsen a rászorulóknak, ám amikor másokhoz csatlakozik, hogy életre hívja a testvériség és az igazságosság mindenkire vonatkozó társadalmi folyamatát, akkor „a legszélesebb körű szeretet, vagyis a politikai szeretet mezejére lép”.¹⁶⁵ Ez előrelépés egy olyan társadalmi és politikai rend felé, amelynek lelke a társadalmi szeretet.¹⁶⁶ Ismételten kérlek benneteket a politika átértékelésére, mely „magasztos hivatás, és a szeretet egyik legértékesebb formája, mert a közjóra irányul.”¹⁶⁷

181. Az Egyház társadalmi tanításából következő minden kötelezettséget „szeretet jár át, amely Jézus tanítása szerint az egész Törvény foglalata (vö. *Mt 22,36-40*)”.¹⁶⁸ Ehhez el kell ismerni, hogy „a szeretet, amely tele van a kölcsönös gondoskodás apró gesztusaival, civil és politikai szeretet is, és mindazokban a tettekben megnyilvánul, amelyek egy jobb világ építésén fáradoznak”.¹⁶⁹

¹⁶⁴ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 191: AAS 107 (2015), 923.

¹⁶⁵ XI. Piusz pápa, *Beszéd az Itáliai Katolikus Egyetemi Föderációhoz* (1927. december 18.): *L'Osservatore Romano* (1927. december 23.), 3.

¹⁶⁶ Vö. XI. Piusz pápa, *Quadragesimo anno* enciklika (1931. május 15.), 88: AAS 23 (1931), 206-207.

¹⁶⁷ *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 205: AAS 105 (2013), 1106.

¹⁶⁸ XVI. Benedek pápa, *Caritas in veritate* enciklika (2009. június 29.), 2: AAS 101 (2009), 642.

¹⁶⁹ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 231: AAS 107 (2015), 937.

Ezért a szeretet nemcsak a közeli és bensőséges, hanem a „makrokapcsolatokban: a társadalmi, gazdasági és politikai kapcsolatokban is”¹⁷⁰ megnyilatkozik.

182. A politikai szeretet alapfeltétele a minden individualista mentalitást felülmúló szociális érzék kialakítása: „A társadalmi szeretet arra készíti bennünket, hogy szeressük a közjót és hatékonyan keressük minden ember javát, nemcsak egyénileg, hanem az őket összekapcsoló társadalmi dimenzióban is.”¹⁷¹ Csak akkor lehet valaki teljes értelemben személy, ha egy néphez tartozik; és ugyanígy nem igazi egy nép, ha nem tiszteli minden egyes személy arcát. A nép és a személy korrelatív fogalmak. Napjainkban a személyt mégis megpróbálják az egyénre redukálni, aki fölött könnyen uralkodhatnak a tiltott érdekekre törekvő hatalmak. A jó politika a társadalmi élet különböző szintjein keresi a közösségek felépítésének útjait, hogy egyensúlyt teremtsen és orientálja a globalizációt, elkerülve ezzel annak bomlasztó hatásait.

Hatékony szeretet

183. A „társadalmi szeretetből”¹⁷² kiindulva lehet előbbre jutni a szeretet civilizációja felé, amelyre mindnyájan meghívást kapunk. A szeretet a maga egyetemeres dinamizmusával egy új világot építhet,¹⁷³ mert nem steril érzelem, hanem a mindenki számára hatékony fejlődés elérésének legjobb módja. A társadalmi szeretet „olyan erő, amely új utakat tud találni a mai világ problémáival

¹⁷⁰ XVI. Benedek pápa, *Caritas in veritate* enciklika (2009. június 29.), 2: AAS 101 (2009), 642.

¹⁷¹ Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*, 207.

¹⁷² Szent II. János Pál pápa, *Redemptor hominis* enciklika (1979. március 4.), 16: AAS 71 (1979), 288.

¹⁷³ Vö. Szent VI. Pál pápa, *Populorum progressio* enciklika (1967. március 26.), 44: AAS 59 (1967), 279.

való szembesülésben, képes teljes mélységükben, belső szerkezetükben megújítani a társadalom szerveződéseit és jogrendjét”.¹⁷⁴

184. A szeretet minden egészséges és nyitott társadalom közép-pontjában áll, manapság mégis „könnyen kimondják, hogy a szeretet nem játszik szerepet az erkölcsi felelősség értelmezésében és irányításában”.¹⁷⁵ A szeretet, ha az igazság iránti elkötelezettség kíséri, sokkal több, mint szubjektív érzelem, következésképpen „nem kell érzelmek és esetleges egyéni vélekedések prédájává válnia”.¹⁷⁶ Éppen az igazsággal való kapcsolata növeli a szeretet egyetemességét, mely által megóvja attól, hogy „beszűkült, kapcsolatoktól megfosztott szférába szoruljon vissza”.¹⁷⁷ Máskülönben „kívül reked azokon a terveken és folyamatokon, amelyek a tudás és a cselekvés egyetemes jelentőségű emberi fejlődésének felépítéséről szóló párbeszédében fogalmazódnak meg”.¹⁷⁸ Az igazság nélkül az érzelem elveszíti kapcsolati és társadalmi tartalmát. Ezért az igazságra való nyitottság a szeretetet megóvja a hamis hittel szemben, amely „egyetemes kiterjedésétől fosztja meg”.¹⁷⁹

185. A szeretetnek szüksége van az igazság fényére, amelyet állandóan keresünk, „és ez a fény egyszerre az értelem és a hit fénye”,¹⁸⁰ relativizmus nélkül. Ez magában foglalja a tudományok fejlődését és pótolhatatlan eredményeit is, annak érdekében, hogy a konkrét és legbiztosabb utakat találjuk meg remélt céljaink eléréséhez. Amikor ugyanis mások jóléte forog kockán, nem elegendő a jó szándék; konkrét erőfeszítéseket kell tenni annak

¹⁷⁴ Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*, 207.

¹⁷⁵ XVI. Benedek pápa, *Caritas in veritate* enciklika (2009. június 29.), 2: AAS 101 (2009), 642.

¹⁷⁶ *Uo.*, 3: AAS 101 (2009), 643.

¹⁷⁷ *Uo.*, 4: AAS 101 (2009), 643.

¹⁷⁸ *Uo.*

¹⁷⁹ *Uo.*, 3: AAS 101 (2009), 643.

¹⁸⁰ *Uo.*, 3: AAS 101 (2009), 642.

elérése érdekében, amire nekik és nemzetüknek szükségük van a kiteljesedéshez.

A politikai szeretet gyakorlata

186. Létezik az úgynevezett *elicitus*, „kiváltott” szeretet: ezek a szeretet erényéből közvetlenül fakadó, személyekre és népekre irányuló cselekedetek. Aztán van *imperatus*, „parancsolt” szeretet is: ezek azok a szeretetcselekedetek, amelyek egészségesebb intézmények, igazságosabb törvények, szolidárisabb struktúrák létrehozására ösztönöznek.¹⁸¹ Ebből következik, hogy „ugyanolyan nélkülözhetetlen szeretetcselekedet a társadalom megszervezésére és strukturálására irányuló elkötelezettség, amely azt tűzi ki célul, hogy felebarátunknak ne kelljen nyomorban élnie”.¹⁸² Szeretet az, ha ott állunk egy szenvedő ember mellett, de az is szeretet, amit – anélkül, hogy az érintett emberrel közvetlen kapcsolatba kerültünk volna – a szenvedését kiváltó társadalmi körülmények megváltoztatásáért teszünk. Ha valaki segít egy öreg embernek átkelni a folyón – és ez a szeretet követelménye –, akkor a politikus hidat épít számára, és ez is szeretet. Míg valaki úgy segít a másiknak, hogy enni ad neki, a politikus munkahelyet teremt számára, amellyel a szeretet legmagasabb fokát gyakorolja és egész politikusi tevékenységét megnevesíti.

¹⁸¹ Aquinói Szent Tamás nyomán a katolikus erkölcstan megkülönbözteti az *actus elicitus*-t, „a kiváltott cselekvést” az *actus imperatus*-tól, a „parancsolt cselekvéstől”. (Vö. *Summa Theologiae*, I-II, q. 8-17; Zalba, Marcellino SJ, *Theologiae moralis summa. Theologia moralis fundamentalis. Tractatus de virtutibus theologicis*, ed. BAC, Madrid 1952, 1. köt. 69.; Marín, Antonio Royo, *Teología de la Perfección cristiana*, ed. BAC, Madrid 1962, 192-196.)

¹⁸² Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*, 208.

A szeretet áldozatai

187. Ez a szeretet, amely a politika lelkének szíve-közepe, mindig az utolsókat részesíti előnyben, és ott van minden, érdekükben megtett cselekedetben.¹⁸³ Csak a szeretet által átalakított tekintet teszi lehetővé a szegények mérhetetlen méltóságának felismerését, stílusuk és kultúrájuk tiszteletben tartását, azaz valódi társadalmi integrációjukat. Az ilyen tekintet a hiteles politika lelkének a központja, s ha ebből indulunk ki, az előttünk megnyíló utak különböznek a lelketlen pragmatizmustól. „A szegénység botránya például nem kezelhető olyan elszigetelő stratégiák támogatásával, amelyek csak megnyugtatták és szelíd, ártalmatlan lényekké alakítják át a szegényeket. Milyen szomorú látni, hogy látszólag altruista cselekvéssel a másikat passzivitásra kárhoztatják.”¹⁸⁴ Az önkifejezés és a társadalmi részvétel új csatornáira van szükség. Az oktatás ennek az útnak a szolgálatában áll, hogy minden ember saját sorsa alakítója lehessen. Ebben mutatkozik meg a *szolidaritás* elvétől elválaszthatatlan *szubszidiaritás* elvének értéke.

188. Ezek a megfontolások segítenek felismerni, hogy sürgősen megoldást kell találni mindarra, ami veszélyezteti az alapvető emberi jogokat. A politikusok arra hivatottak, hogy „gondjaikba vegyék a törekenységet, a nép és az emberek törekenységét. A törekenység gondozása erőt és gyengédséget, küzdelmet és nagylelkűséget igényel az olyan funkcionista és önző gondolkodásmód közepette, amely könyörtelenül a »leselejtezés kultúrájához« vezet. (...) Azt jelenti, hogy a felebarátot a legmellőzöttebb és legszorongatóbb helyzetében is felvállaljuk, és képesek vagyunk

¹⁸³ Szent II. János Pál pápa, *Sollicitudo rei socialis* (1987. december 30.), 42: AAS 80 (1988), 572–574; Uó, *Centesimus annus* enciklika (1991. május 1.), 11: AAS 83 (1991), 806–807.

¹⁸⁴ *Beszéd a népi mozgalmak világtalálkozójának résztvevőibez* (2014. október 28.): AAS 106 (2014), 852.

megbecsülni méltóságát.”¹⁸⁵ Mindebből intenzív cselekvés fakad, mert „mindent meg kell tenni az emberi személy életének és méltóságának megóvása érdekében”.¹⁸⁶ A politikus alkotó, ambíciózus célokkal rendelkező, saját országa határait meghaladó, széles látókörű, reális és pragmatikus jövőképpel rendelkező konstruktőr. A politikus legfőbb gondja nem a népszerűségének a csökkenése, hanem „a társadalmi és gazdasági kirekesztés mielőbbi legyőzését szolgáló hatékony ellenszer megtalálása, hiszen ez utóbbi olyan szomorú következményekkel jár, mint az emberkereskedelem, az emberi szervekkel és szövetekkel való kereskedelem, a gyermekek szexuális kizsákmányolása, a rabszolgamunka – ideértve a prostitúciót –, a drog- és fegyverkereskedelem, a terrorizmus és a nemzetközi szervezett bűnözés. Olyan súlyos helyzetről van szó, és olyan magas az ennek áldozatul eső ártatlan emberi életek száma, hogy el kell kerülnünk annak veszélyét, hogy pusztán hangzatos nyilatkozatokat tegyünk lelkiismeretünk megnyugtatójára. Vigyáznunk kell arra, hogy intézményeink valóban hatékonyak legyenek e csapások elleni küzdelemben.”¹⁸⁷ Ez a technológiai fejlődés nagy erőforrásainak értelmes használatával valósul meg.

189. Messze vagyunk még attól, hogy globalizáltuk volna a legalapvetőbb emberi jogokat. Éppen ezért a világpolitika nem hanyagolhatja el legfőbb és elodázhatatlan célját, az éhínség tényleges felszámolását. Valójában „amikor a pénzügyi spekulációk úgy befolyásolják az élelmiszerek árát, mint bármi más árucikkét, embermilliók szenvednek és halnak éhen. Eközben soktonnányi élelmiszert dobunk a szemétkébe. Ez valósággal botrány. Az éhínség bűncselekmény, a táplálkozás elidegeníthet-

¹⁸⁵ *Beszéd az Európai Parlamentben*, Strasbourg (2014. november 25.): AAS 106 (2014), 999.

¹⁸⁶ *Beszéd a vezetőkből és a diplomáciai testület tagjaithoz*, Bangui – Közép-afrikai Köztársaság (2015. november 29.): AAS 107 (2015), 1320.

¹⁸⁷ *Beszéd az ENSZ-ben*, New York (2015. szeptember 25.): AAS 107 (2015), 1039.

len jog.”¹⁸⁸ Hányszor előfordul, hogy miközben szemantikai vagy ideológiai eszmecserékbe merülünk, hagyjuk, hogy testvéreink éhen- és szomjan haljanak, anélkül hogy tető lenne a fejük fölött, vagy megfelelő egészségügyi ellátásban részesülhetnének. Ezen alapvető, ám kielégítetlen szükségletek mellett az emberiség újabb szégyene az emberkereskedelem, amelyet a beszédeken és jó szándékon túl a nemzetközi politikának nem szabad tovább tolerálnia. Ez a minimum.

Integráló és összegyűjtő szeretet

190. A politikai szeretet a mindenki iránti nyitottságban is kifejeződik. Elsősorban a kormányzati felelősséggel rendelkezőknek kell meghozniuk a találkozásokat lehetővé tevő áldozatokat, és legalább néhány kérdésben konvergenciára kell törekedniük. Tudniuk kell meghallgatni mások álláspontját, lehetővé téve, hogy mindenki saját mozgásteret kapjon. Lemondással és türelemmel segíthetnek annak a szép poliédernek a megalkotásában, amelyben mindenki megtalálhatja a helyét. A gazdasági tárgyalások ezen a területen nem válnak be. Ez több annál: a közjó érdekében végzett ajándékozó csere. Naiv utópiának tűnhet, mégsem mondhatunk le erről a magasztos célról.

191. Amikor a fundamentalista intolerancia különféle formái károsítják az egyéni, csoportos és a népek közötti kapcsolatokat, köteleződjünk el amellett, hogy megéljük és tanítjuk a mások iránti tisztelet értékét; a különbségek befogadására képes szeretetet, és az emberi méltóság elsőbbségének fontosságát eszméik, érzéseik, gyakorlatuk, sőt bűneik ellenére is. Miközben a mai társadalomban a fanatizmus, a zárt logika, a társadalmi és kulturális széttagoltság elburjánzása tapasztalható, egy jó politikus megteszi az első lépést, hogy a különböző hangok megszólalhassanak.

¹⁸⁸ *Beszéd a népi mozgalmak világtalálkozójának résztvevőibez* (2014. október 28.): AAS 106 (2014), 853.

A különbségek ugyan konfliktusokat gerjesztenek, ám az egyformaság fojtogató, és kulturális önmegsemmisítéshez vezet. Ne elégedjünk meg azzal, hogy a valóság egy töredékébe zárkózunk.

192. Ezzel kapcsolatban utalni szeretnék az Ahmed et-Tajeb nagyimámmal közös felhívásunkra, melyben azt kértük a nemzetközi politikai élet és a világgazdaság irányítóitól, hogy „fáradozzának komolyan a tolerancia, az együttélés és a béke kultúrájának terjesztéséért; amennyire csak lehetséges, lépjenek fel az ártatlan vér ontásának megakadályozása érdekében”.¹⁸⁹ És amikor egy bizonyos politika gyűlöletet és félelmet ébreszt más nemzetekkel szemben saját országa jóléte nevében, az aggodalomra ad okot, időben kell reagálni, és azonnal korrigálni kell a folyamatot.

Több termékenység, mint eredmény

193. Fáradhatatlan tevékenysége során a politikus mindig ember marad, és arra hivatott, hogy személyes kapcsolataiban nap mint nap megélje a szeretetet. Személy, akinek észre kell vennie, hogy „a modern világ a maga technikai csodáival hajlamos arra, hogy egyre racionálisabbá tegye az emberi vágyak kielégítését, amelyeket különböző szolgáltatásokba oszt és csoportosít. Egyre kevésbé szólítják nevükön az embereket, egyre kevésbé kezelik úgy, mint egyedülálló lényt, akinek szíve, szenvedései, problémái, örömei, családja van. Betegségei csak gyógyításuk céljából lesznek ismertek, anyagi nehézségei csak az ellátása, otthonának hiánya csak a szállás biztosítása érdekében; a kikapcsolódás és szórakozás vágya csak kielégítésére szolgál.” Azonban „testvérként szeretni a legjelentéktelenebb embert, mintha rajta kívül nem volna más a világon, nem elvesztegetett idő”.¹⁹⁰

¹⁸⁹ *Dokumentum az emberi testvériségről, a világ békéje és a békés emberi együttélés érdekében*, Abu-Dzabi (2019. február 4.): *L'Osservatore Romano*, 2019. február 4-5., 6.

¹⁹⁰ Voillaume, René, *Frère de tous*, Ed. du Cerf, Paris 1968, 12-13.

194. A politikában is van lehetőség a gyengéd szeretetre. „Mi a gyengédség? Közelítő, konkrétummá váló szeretet. Szívből kiinduló mozgás, amely eljut a szemig, a fülig, a kézиг. (...) A gyengédség a legbátrabb és legerősebb férfiak és nők útja.”¹⁹¹ A politikai tevékenység gondjai közepette „a legkisebbeknek, a leggyengébbeknek és a legszegényebbeknek meg kell érinteniük a szívünket: »joguk« van, hogy megszólítsák a szívünket és a lelkünket. Igen, ők a testvéreink, ezért testvérként kell szeretnünk őket, és úgy is kell bánnunk velük.”¹⁹²

195. Ez segít felismernünk, hogy nem mindig a nagyszerű, néha lehetetlen eredmények a fontosak. A politikai tevékenység során nem szabad megfélemleni arról, hogy „a látszat ellenére mindenki mérhetetlenül szent, és megérdemli szeretetünket és odaadásunkat. Ezért ha sikerül segítenem egyvalakinek, hogy jobban éljen, az már elegendő ahhoz, hogy igazolja életem ajándékát. Szép dolog Isten hívő népéhez tartozni. A teljességre teszünk szert, amikor lebontjuk a falakat, és a szívünk megtelik arcokkal és nevekkal!”¹⁹³ A nagy stratégiákban megálmodott célok csak részlegesen valósíthatók meg. Ennek ellenére, aki szeret, és a politikát nem a hatalomhoz jutás eszközeként tekinti, „biztos lehet abban, hogy a szeretettel végrehajtott tettei és a mások iránti őszinte aggodalma nem hiábavaló. Isten iránti szeretetének egyetlen cselekedete sem eredménytelen, a nagylelkű fáradtság, a szenvedéssel teli türelem egyetlen megnyilvánulása sem vesz kárba. Mindez életerőként kering a világban.”¹⁹⁴

¹⁹¹ Videóüzenet a vanouveri TED2017-nek (2017. április 26.): *L'Osservatore Romano*, 2017. április 27., 7.

¹⁹² *Általános kiballgatás* (2015. február 18.): *L'Osservatore Romano*, 2015. február 19., 8.

¹⁹³ *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 274: AAS 105 (2013), 1130.

¹⁹⁴ *Uo.*, 279: AAS 105 (2013), 1132.

196. Másrészt nagy nemesség az a képesség, hogy az elültetett jó titokzatos erejébe vetett reménnyel olyan folyamatokat indíthatunk el, amelyeknek gyümölcseit mások fogják leszüretelni. A jó politika ötvözi a szeretetet a reménnyel, bízik a jóság tartalékai-ban, amelyek mindezek ellenére az emberek szívében vannak. Ezért „a jogon és a személyek közötti párbeszédre alapuló hiteles politika mindig abból a meggyőződésből indul ki, hogy minden egyes nő, férfi és új nemzedék egy új, kapcsolatokra épülő, intel-lektuális, kulturális és spirituális világ létrejöttére irányuló re-mény hordozója”.¹⁹⁵

197. Ilyen szempontból a politika nemesebb annál, mint aminek látszik, több mint a *marketing*, és a média *sminkjének* különféle formái. Ezek ugyanis nem hintenek el mást, mint megosztottságot, ellenségeskedést és romboló szkepticizmust, amelyek alkalmatlanok arra, hogy közös célnak nevezzük őket. A jövőre gondolva időnként fel kell tennünk a kérdést: „Mi a célom? Mire törekszem tulajdonképpen?” – Mert az idő múlásával, saját múltamra visszatekintve nem az lesz a kérdés, hogy „hányan támogattak, hányan szavaztak rám, hányan voltak pozitív véleménnyel rólam?” A fájdalmas kérdések talán így szólnak majd: „Mennyi szeretetet fektettem a munkámba? Mit tettem népem fejlődéséért? Milyen nyomot hagytam a társadalom életében? Milyen valódi kapcsolatokat építettem ki? Milyen pozitív erőket szabadítottam fel? Mit tettem a társadalmi béke érdekében? Milyen eredményeket tudok felmutatni a rám bízott pozícióban?”

¹⁹⁵ *Üzenet a béke 52. világnapjára, 2019. január 1.* (2018. december 8.), 5: *L'Osservatore Romano*, 2018. december 19., 8.

PÁRBESZÉD ÉS TÁRSADALMI BARÁTSÁG

198. A másik felé való közeledés, önkifejezés, mások meghallgatása, egymásra nézés, egymás megismerése, megértése, kapcsolódási pontok keresése – mindez összefoglalható a *párbeszéd* szóval. Ahhoz, hogy találkozhassunk és segíthessünk egymásnak, párbeszédet kell folytatnunk. Nem szükséges hangsúlyozni a párbeszéd előnyeit, elég csak arra gondolni, hogy mivé lenne a világ a családokat és közösségeket egyben tartó sok nagylelkű ember türelmes párbeszéde nélkül. A nézeteltérésekkel és konfliktusokkal ellentétben a kitartó és bátor párbeszédnek nincs hírértéke, mégis csendesen segíti a világot, hogy jobban éljen – sokkal inkább, mint gondolnánk.

Egy új kultúra felé vezető társadalmi párbeszéd

199. Vannak, akik a valóság elől belső világukba próbálnak menekülni, mások pusztító erőszakkal reagálnak rá. „Az önző közöny és az erőszakos tiltakozás között azonban mindig van egy másik lehetőség: a párbeszéd. A nemzedékek közötti és a népekkel folytatott párbeszéd, hiszen mindannyian nép vagyunk; a képesség arra, hogy adjunk és kapjunk, miközben nyitottak maradunk az igazságra. Egy ország akkor fejlődik, ha kulturális összetevői: a népi, az egyetemi, az ifjúsági, a művészeti és technikai, a gazdasági kultúrája, a család és a média kultúrája konstruktív párbeszédet folytatnak egymással.”¹⁹⁶

¹⁹⁶ *Beszéd a vezetőkhöz*, Rio de Janeiro – Brazília (2013. július 27.): AAS 105 (2013), 683–684.

200. A párbeszédet gyakran összetévesztik valami egészen másal: a közösségi hálózatok lázas véleménycseréjével, amelyet nemritkán megbízhatatlan médiainformációk irányítanak. Ezek azonban csak párhuzamos monológok, és harsány, agresszív hangnemmükkel talán felkeltik mások figyelmét. Ám a monológok senkit sem vonzanak, tartalmuk pedig gyakran megalkuvó és el-
lentmondásos.

201. A tények és vélemények hangos terjesztése a médiában való-
jában gyakran a párbeszéd akadályá, mert lehetővé teszi, hogy
mások hibájával takarózva mindenki makacsul ragaszkodjon a
saját véleményéhez, érdekeihez és döntéseihez. A nyitott és tisz-
teletteljes párbeszédben való találkozás és az előremutató szin-
tézis keresése helyett az ellenfél sértő jelzőkkel történő gyors
hiteltelenítése vált szokássá. Még rosszabb, hogy ez a nyelvezet –
amely a médiában főként a politikai kampányok idején gyakori –,
annyira elterjedt, hogy mindennapossá vált. A vitát sokszor na-
gyobb érdekek manipulálják, amelyek tisztességtelen módszerek-
kel próbálják meg a közvéleményt a saját oldalukra állítani. Nem
csak a kormányzatra gondolok, mert az ilyen manipulációs erő
lehet gazdasági, politikai, médiabeli, vallási vagy bármilyen más
természetű is. Igazolható vagy felmenthető, ha lendülete megfe-
lel a saját gazdasági vagy ideológiai érdekeiknek, ám előbb vagy
utóbb éppen ezekkel az érdekekkel kerül szembe.

202. A párbeszéd hiányának következménye, hogy az egyes ága-
zatokban az embereket nem a közjó, hanem a hatalom által nyúj-
tott előnyök megszerzése, legjobb esetben a saját ötleteik ki-
kényszerítésének módozatai érdeklik. A megbeszélések a lehető
legnagyobb hatalom és előnyök megszerzésére irányuló, a közjó
együttes keresése nélküli tárgyalássá redukálódnak. A jövő hősei
azok lesznek, akik képesek szakítani ezzel az egészségtelen gon-
dolkodással, és elhatározzák, hogy személyes érdekeiken felül-
emelkedve az igaz szó tisztelői lesznek. Adja Isten, hogy ezek a
hősök csendesen megszülessenek társadalmunk szívében.

Együtt építeni

203. A hiteles társadalmi párbeszéd magában foglalja azt a képességet, hogy tiszteletben tartjuk a másik nézőpontját, és elfogadjuk, hogy az jogos meggyőződések és érdekeket is tartalmazhat. Identitásából kiindulva a másik is szeretne átadni valamit, és elvárja, hogy a teljes körű nyilvános vita érdekében megfogalmazhassa és kifejtse álláspontját. Amikor egy személy vagy csoport következetesen gondolkodik, szilárdan ragaszkodik értékeihez és meggyőződéséhez, és kibontakoztathatja elképzelését, az bizonyára így vagy úgy a társadalom hasznára válik. Ám ez csak annyiban valósulhat meg, amennyiben ez a kibontakozás párbeszédben és mások iránti nyitottságban zajlik. „A párbeszéd valódi szellemében ugyanis egyre inkább képesek vagyunk felfogni mások mondanivalójának és tetteinek jelentőségét, még akkor is, ha nem tudjuk saját meggyőződésünként elfogadni. Így válik lehetővé, hogy őszinték legyünk, ne rejtjük el azt, amiben hiszünk, hanem folytassuk a párbeszédet, a kapcsolódási pontok keresését, mindenekelőtt pedig a közös vállalásokat és munkát.”¹⁹⁷ A nyilvános vita – ha tényleg mindenkinek teret biztosít, és nem hallgatja el vagy nem manipulálja az információkat – állandó ösztönzés az igazság jobb megismerésére, vagy legalábbis hatékonyabb kifejezésére. Megakadályozza, hogy a különböző ágazatok nézőpontjaik és egyéni érdekeik szempontjából elkényelmesedjenek és önellátókká váljanak. Úgy gondoljuk, hogy „a különbözőség kreatív, feszültséget teremt, és ennek a feszültségnek a feloldása által lép előrébb az emberiség”.¹⁹⁸

204. Napjainkban él a meggyőződés, hogy a szaktudományok fejlődésén túl a különböző tudományterületek közötti kommunikációra is szükség van, mert az egyetlen valóság különböző szempontokból és módszerekkel közelíthető meg. Nem kerülheti el

¹⁹⁷ *Querida Amazonia* szinódus utáni apostoli buzdítás (2020. február 2.), 108.

¹⁹⁸ *Ferenc pápa - Egy hiteles ember. A remény egy örök érvényű üzenet*, Wim Wenders filmjéből (2018).

figyelmünket az a veszély, hogy a tudományos haladásra úgy tekintsünk, mint az élet, a társadalom és a világ megértésének egyetlen megközelítési lehetőségre. Ezzel szemben a saját szakterületén jártas, ugyanakkor más szaktudományok és tudományágak eredményeit is jól ismerő kutató kész felismerni az általa vizsgált valóság további dimenzióit is, mely által nyitottabbá válik a valóság átfogóbb és teljesebb megismerésére.

205. Globalizált világunkban „a média segíthet, hogy közelebb érezzük magunkat egymáshoz. Segíthet, hogy új módon fogjuk fel az emberiség nagy családjának egységét, ami szolidaritásra és arra ösztönöz, hogy komolyan kiálljunk a méltóbb emberi életért. (...) A média ebben különösen ma segíthet, amikor az emberi kommunikáció hálózatai hallatlan fejlettségi fokot értek el. Főként az *internet* kínálhat fel nagyobb lehetőséget a találkozásra és a szolidaritás kifejezésére mindenki között. És ez jó dolog, Isten ajándéka.”¹⁹⁹ Ezért folyamatos ellenőrzés alatt kell tartani a kommunikáció jelenlegi formáit, hogy valóban a nagylelkű találkozás, a teljes igazság őszinte keresése, a szolgálat, a legutolsók közelsége, a közjó megteremtése iránti elkötelezettség felé irányítsanak minket. Ugyanakkor, ahogyan az ausztrál püspökök jelezték, „nem fogadhatjuk el azt a digitális világot, amelynek célja, hogy kihasználja gyengeségünket és a legrosszabbat hozza ki az emberekből”.²⁰⁰

A konszenzusok alapja

206. A megoldás nem a relativizmus, mely a vélt tolerancia leple alatt az erkölcsi értékeket végső soron a hatalmasok a pillanatnyi érdekeiknek megfelelően értelmezi. „Ha saját vágyaink és azonnali szükségleteink kielégítésén túl nincsenek objektív igazságok,

¹⁹⁹ *Üzenet a tömegkommunikáció 48. világnapjára* (2014. január 24.): AAS 106 (2014), 113.

²⁰⁰ Ausztrál Püspöki Konferencia Társadalmi Igazságosság Bizottsága, *Making it real: genuine human encounter in our digital world* (2019. november), 5.

sem szilárd alapelvek, (...) akkor nem gondolhatjuk, hogy a politikai programok vagy a törvény ereje elegendő lesz. (...) Mert amikor a kultúra sérül, és az emberek már semmilyen objektív igazságot és egyetemesen érvényes alapelvet nem ismernek el, akkor a törvényeket csak önkényes kényszerintézkedésnek és megkerülendő akadállynak tartják.”²⁰¹

207. Egyáltalán lehetséges-e figyelni az igazságra, keresni a legmélyebb valóságunkra reflektáló az igazságot? Mi a törvény azon hosszas elmélkedés és bölcsesség során kiérlelt meggyőződés nélkül, hogy minden ember szent és sérthetetlen? Ahhoz, hogy egy társadalomnak jövője legyen, tiszteletben kell tartania az emberi méltóság igazságát, és alá kell rendelnie magát ennek az igazságnak. Így nem egyszerűen a társadalom megvetése és a törvény szigora miatt fog tartózkodni valaki a gyilkosságtól, hanem meggyőződésből. Ez visszautasíthatatlan igazság, amelyet az ésszel felismerünk, és a lelkiismerettel elfogadunk. Nem utolsósorban egy társadalom akkor nemes és tiszteletre méltó, ha keresi és ragaszkodik az alapvető igazságokhoz.

208. A köz- és a magánélet területén egyaránt meg kell tanulnunk, hogyan leleplezhetjük le az igazság manipulálásának, torzításának és elrejtésének különböző formáit. Amit „igazságnak” nevezünk, az nemcsak újságíráshoz hasonló tényfeltárás, hanem elsősorban a döntéseinket és törvényeinket fenntartó szilárd alapok keresése. Ez magában foglalja, hogy elfogadjuk: az emberi értelem a pillanatnyi érdekeken felülemelkedve képes megragadni néhány örök és változhatatlan igazságot. Az emberi természet vizsgálata során az értelem fölfedezi az ugyanazon emberi természetből fakadó egyetemes értékeket.

209. Ellenkező esetben nem az történné-e, hogy az épp hatalmon lévők, miután elnyerték a szunnyadó és megfélemlített lakosság

²⁰¹ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 123: AAS 107 (2015), 896.

„beleegyezését”, magukhoz ragadják az immár elidegeníthetetlennek tartott alapvető emberi jogokat? És nem volna elegendő a hasonlóképpen manipulálható népek közötti pusztta egyetértés? Rengeteg bizonyítékunk van, hogy képesek vagyunk megvalósítani minden jót, ugyanakkor fel kell ismernünk a bennünk rejlő pusztító képességet is. Vajon nem a lustaság eredménye-e a közöny és a könyörtelen individualizmus, amely megakadályoz minket abban, hogy a pillanatnyi szükségleteinken túl a magasabb rendű értékeket keressük? A relativizmus mindig azzal a veszéllyel is jár, hogy a hatalmasabb vagy tehetségesebb sikeresen ránk erőlteti a vélt igazságot. Azonban „a rosszat bensőleg tiltó erkölcsi törvények előtt senki számára nincsenek kiváltságok és kivételek. Lehet valaki a világ ura, vagy az utolsó »nyomorult« a földön, nincs különbség: az erkölcsi követelmények előtt mindnyájan teljesen egyenlők vagyunk.”²⁰²

210. Amikor ma perverz és üres események láncolatába sodródunk, az etika és a politika fizikai törvényszerűségekre redukálódik: vagyis nem létezik önmagában jó és rossz, csak az előnyök és hátrányok számítanak. Az erkölcsi gondolkodás mellőzése azt vonja maga után, hogy a jog nem hivatkozhat az igazságosság alapvető fogalmára, sokkal inkább a domináns eszmék tükrévé válik. Torzulási folyamat részeseivé válunk: a felszínes és megalukvó konszenzus által egyre mélyebbre süllyedünk, és végül az erő logikája diadalmaskodik.

Egyetértés és igazság

211. A pluralista társadalomban a párbeszéd a legalkalmasabb módszer, hogy elismerjük és elfogadjuk, amit mindig el kell ismerni és mindig tisztelni kell: azt, ami az alkalmi megegyezések fölött áll. E párbeszédet világos gondolkodással, racionális érvek-

²⁰² Szent II. János Pál pápa, *Veritatis splendor* enciklika (1993. augusztus 6.), 96: AAS 85 (1993), 1209.

kel, sokféle perspektívával, valamint a különböző tudásterületek és nézőpontok hozzájárulásával kell megvilágítani és gazdagítani. Nem zárhatjuk ki azt a meggyőződést sem, hogy eljuthatunk bizonyos alapigazságokhoz, amelyeket mindig tiszteletben kell tartani. A társadalmi etikának szilárdságot és állandóságot biztosít, ha elfogadjuk, hogy léteznek maradandó, bár nem mindig könnyen felismerhető értékek. Amikor a párbeszédnek és egyetértésnek köszönhetően elismerjük és elfogadjuk ezeket, belátjuk, hogy az alapvető értékek minden megegyezés felett állnak, felülmúlják konkrét helyzetünket, és soha nem lehetnek alku tárgyai. Fontosságuk és jelentőségük megértése növekedhet – és ebben az értelemben a konszenzus dinamikus valóság –, de önmagukban, belső tartalmukra nézve stabilnak tekintjük őket.

212. Ha valami minden esetben a társadalom megfelelő működését szolgálja, nem azért van-e, mert háttérben egy értelemmel felismerhető örök igazság áll? Az ember lényegében és a társadalom valóságában számos, a fejlődését és túlélését biztosító alapvető struktúra létezik, melyből meghatározott igények fakadnak. Ezek a párbeszéd során ismerhetők fel, még abban az esetben is, ha azok nem szigorú értelemben vett konszenzus eredményei. Maga a tény, hogy a társadalom élete szempontjából bizonyos normák nélkülözhetetlenek, a külső jele annak, hogy lényegük szerint jók. Következésképpen a társadalmi célszerűség, a konszenzus és az objektív igazság valóságának a szembeállítását nem szükségszerű. E három harmonikus egységet alkothat, ha a párbeszéd során az embernek van elég bátorsága egy kérdés legmélyére hatolni.

213. Mások méltóságát minden helyzetben tiszteletben kell tartani; nem azért, mert véljük vagy feltételezzük ezt a méltóságot, hanem azért, mert az anyagi dolgokat és körülményeket meghaladó belső értéket képvisel, és ez megköveteli, hogy másként viszonyuljunk hozzá. Az, hogy minden ember elidegeníthetetlen méltósággal rendelkezik, minden kulturális változástól független, az

emberi természetnek megfelelő igazság. Ezért az ember minden történelmi korszakban ugyanazt a sérthetetlen méltóságot birto-
kolja, és senki sem érezheti úgy, hogy a körülmények felhatal-
mazzák a tagadására, vagy arra, hogy ne annak megfelelően csele-
kedjék. Az értelem tehát a gondolkodás, tapasztalat és párbeszéd
révén képes a dolgok valóságának vizsgálatára, hogy felismerje a
valóságot meghaladó bizonyos egyetemes erkölcsi követelmé-
nyek alapját.

214. Az agnosztikusok számára ez az alap elegendőnek tűnhet
arra, hogy szilárd és maradandó érvenyt biztosítson alapvető és
nem vitatható etikai elvekhez, újabb katasztrófákat akadályozva
meg. A hívő meggyőződés szerint az emberi természetet, az etikai
elvek forrását Isten teremtette, aki végső fórumként szilárd alapja
ezeknek az elveknek.²⁰³ Ez nem igazolja az etikai merevséget
(etikai fixizmust), nem nyit utat egyetlen erkölcsi rendszer ki-
kényszerítése előtt sem, mivel az alapvető és egyetemes érvényű
erkölcsi elvek különböző gyakorlati normatíváknak adhatnak
helyet. Így mindig marad lehetőség a párbeszédre.

Egy új kultúra

215. „Az élet a megannyi szembenállás ellenére is a találkozás mű-
vészete.”²⁰⁴ Többször szorgalmaztam már, hogy az embereket
szembeállító dialektikákkal szemben alakítsuk ki a találkozás kul-
túráját. Ez olyan életmód, amelynek célja egy poliéder forma létre-
hozása. Ennek több oldala és sok csúcса van, amelyek árnyalatok-
ban gazdag egységet alkotnak, mert „az egész több mint a rész”.²⁰⁵

²⁰³ Keresztényként hisszük: Isten megadja kegyelmét, hogy képesek legyünk test-
vérként cselekedni.

²⁰⁴ Moraes, Vinicius De, *Samba della benedizione (Samba da Bênção)*, az *Um encontro no Au bon Gourmet* lemezen, Rio de Janeiro (1962. augusztus 2.).

²⁰⁵ *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 237: AAS 105 (2013), 1116.

A poliéder olyan társadalmat modellez, amelyben a viták és fenntartások ellenére a különbségek egymást kiegészítve, gazdagítva és megvilágítva léteznek egymás mellett. Valójában mindenkitől tanulhatunk valamit, ezért senki sem haszontalan és senki sem felesleges. Mindez azt jelenti, hogy be kell vonni a perifériákat is. A periférián élőknek más nézőpontjaik vannak: a valóság olyan aspektusait is látják, amelyeket a hatalmi központokból, ahol a legmeghatározóbb döntéseket hozzák, nem lehet észrevenni.

A kultúrát teremtő találkozás

216. A „kultúra” szó a népet, annak legmélyebb meggyőződéseit és életmódját átható dolgot takar. Egy nép „kultúrája” több mint elvont eszme vagy igazság; magában foglalja az adott embercsoportot jellemző vágyakat, lelkesedést, végső soron életmódját is. Amikor a „találkozás kultúrájáról” beszélünk, az azt jelenti, hogy mint népet fűt bennünket a találkozás vágya, a kapcsolódási pontok keresése, hidak építése, valamiféle közös dolog megtervezése, ami törekvéssé, életstílussá válik. E kultúra alánya a nép, nem egyszerűen a társadalom egy része, amely szakmai módszerekkel és a média eszközeivel igyekszik megnyugtatni a többieket.

217. A társadalmi béke megteremtése fáradságos, művészi munka. Könnyebb lenne némi ravaszsgal és erőforrással kordában tartani a szabadságot és a különbözőségeket; ám az így létrejövő béke felszínes és törekeny volna, és nem az azt fenntartó találkozás kultúrájának a gyümölcse. A különbözőségek integrációja ugyan sokkal nehezebb és lassúbb folyamat, mégis ez a valódi és tartós béke garanciája. Mindez azonban nem érhető el csupán a kifogástalanok segítségével, mert „a tévedéseik miatt bírálható embereknek is van valamijük, amivel hozzájárulhatnak ehhez, melyet nem szabad veszni hagyni”.²⁰⁶ Nem is olyan béke ez,

²⁰⁶ *Uo.*, 236: AAS 105 (2013), 1115.

amely a társadalmi igények elhallgattatásából vagy a problémák zajának elfojtásából származik, ez ugyanis „nem valamiféle tárgyalóasztalnál létrejött konszenzus vagy kéréséletű béke az elégedett kisebbség számára”.²⁰⁷ Az a fontos, hogy beindítsuk a találkozás *folyamatait*, azokat a folyamatokat, amelyek képesek létrehozni egy különbözőségeket elfogadó népet. Szereljük fel gyermekeinket a párbeszéd fegyvereivel! Tanítsuk meg őket a találkozás jó harcának megvívására!

A másik elismerésének öröme

218. Mindez megkívánja azt az állandó képességet, hogy elismerjük mások jogát, hogy miközben önmaguk maradnak, mégis különbözőek lehessenek. Amint ez a felismerés kultúrává válik, lehetővé teszi a társadalmi szerződés létrejöttét. E nélkül viszont kifinomult módszerekkel a másikat lényegtelené, jelentéktelené, a társadalom számára értéktelené lehet tenni. Az erőszak egyes látható formáinak elutasítása mögött ugyanis gyakran az erőszak alattomosabb formája rejtőzik: nevezetesen azok cselekedetei, akik megvetik a másikat, különösen, ha igényeik valamilyen módon veszélyeztetik az érdekeiket.

219. Ha a társadalom egy része arra törekszik, hogy úgy élvezze mindazt, amit a világ felkínál, mintha szegények nem is léteznének, az következményekkel jár. Mások létének és jogainak mellőzése előbb-utóbb az erőszak – sokszor váratlan – formájába torkollik. Ha nem vonatkozik mindenkire, akkor a szabadság, egyenlőség és testvériség álma pusztán formalitás marad. Épp ezért nem csak a gazdasági, politikai vagy tudományos hatalom birtokosai közötti találkozásokot kell keresni: a valódi társadalmi találkozás ugyanis igazi párbeszédbe vonja be a népesség többsége által képviselt nagy kulturális formákat. Gyakran előfordul, hogy az elszegényedett rétegek azért nem támogatják a jó javasla-

²⁰⁷ *Uo.*, 218: AAS 105 (2013), 1110.

tokat, mert számukra idegen kulturális köntösben jelennek meg, s így képtelenek vele azonosulni. Következésképp a valós és befogadó társadalmi szerződés egyben „kulturális szerződés” is, amely felvállalja és tiszteletben tartja a társadalomban egymás mellett létező különféle világképeket, kultúrákat és életmódot.

220. Az őslakosok például nem ellenzik a haladást, bár gyakran más, a fejlett népek modern kultúrájánál emberközpontúbb elképzeléseik vannak róla. Az ő kultúrájuk nem a hatalom birtokosaira és azok hasznára irányul, akik itt a földön akarnak Édent teremteni. Az őslakosok kultúrája iránti intolerancia és megvetés az erőszak valódi formája, amely épp a kegyetlen „etikusok” jellemzője, akik másokat bírálva élnek. Hiteles, mélyreható és maradandó változás csak akkor lehetséges, ha az különböző kultúrákból, különösen a szegények kultúrájából indul ki. A kulturális szerződés egyrészt feltételezi, hogy a felek lemondanak az adott hely identitásának monolitikus felfogásáról, másrészt megköveteli, hogy tiszteletben tartják a sokféleséget, mindenkinek fejlődési és integrációs lehetőséget kínálva.

221. Egy ilyen szerződés megköveteli azt a felismerést is, hogy valamiről esetleg le kell mondani a közjó érdekében. Senki sem birtokolhatja a teljes igazságot és saját vágyait sem elégítheti ki maradéktalanul, mert ez a törekvés azzal, hogy megtagadja mások jogait, azok megsemmisítéséhez vezet. A tolerancia hamis keresésének át kell adnia a helyét a párbeszédre realizmusnak, azoknak, akik úgy gondolják, hogy hűségesebbnek kell maradniuk saját elveikhez, miközben elismerik: másoknak is jogukban áll hasonlóan cselekedni. Ez a másik őszinte elismerése, amely egyedül a szeretet által lehetséges. A másik helyébe kell képzelnünk magunkat, ha fel szeretnénk fedezni hiteles, vagy legalább megérthető motívációit és szándékait.

A kedvesség visszaszerzése

222. A fogyasztói individualizmus számtalan visszaélést okoz. Úgy tekintünk a többiekre, mint saját derűs nyugalmunk akadályaira, végül dühösek és egyre agresszívabbak leszünk velük szemben. Válság idején, katasztrófa helyzetekben, nehéz pillanatokban mindez csak fokozódik, majd elviselhetetlen méreteket ölt, legvégül pedig kísértetni kezd a „segíts magadon!” szelleme. De még ekkor is dönthetünk a kedvesség mellett. A kedves emberek a sötétségben ragyogó csillagok.

223. Szent Pál a Szentlélek gyümölcsei között említi a kedvességet, görög szóval *khrésztotészt* (*Gal 5,22*). Szemben a nyers, durva és merev hozzáállással, ez jóságos és kedves, támogató, bátorító lelkületet jelent. Aki rendelkezik ezzel az erénnyel, elviselhetőbbé teszi mások életét, különösen akkor, amikor problémák, gondok és szorongatás terhét hordozzák. A másokkal való bánásmód e formája különféle módokon nyilvánulhat meg: kedvesség a magatartásában, figyelem arra, hogy gesztusokkal vagy szavakkal ne sértsen másokat, igyekezet mások terheinek könnyítésére. Ez a „megalázó, elszomorító, sértő és becsmérlő szavak helyett (...) ösztönző szavakat foglal magában, amelyek erősítenek, támogatnak, vigasztalnak, biztatnak”.²⁰⁸

224. A kedvesség megszabadít bennünket az emberi kapcsolatainkat időnként átható kegyetlenségtől; a szorongástól, amely megakadályozza, hogy másokra is gondoljunk; valamint a szét-szórt kapkodástól, mely során megfeledkezünk arról, hogy másoknak is joguk van a boldogsághoz. Manapság sem időt, sem energiát nem találunk, hogy megálljunk és kedveskedjünk másokkal, esetleg azt mondjuk: „Szabad lesz?”, „Bocsánat!”, „Köszönöm!” Pedig hébe-hóba csodával határos módon felbukkan egy-

²⁰⁸ *Amoris laetitia* szinódus utáni apostoli buzdítás (2016. március 19.), 100: AAS 108 (2016), 351.

egy kedves személyiség, aki hajlandó gondjait-bajait félretenni, hogy megajándékozzon minket valami aprósággal: egy mosollyal, néhány biztató szóval, és a közöny közepette is megteremti annak a lehetőségét, hogy meghallgasson bennünket. Ez a mindennapi erőfeszítés teremtheti meg azt a fajta egészséges együttélést, amely legyőzi a félreértéseket és megakadályozza a konfliktusokat. A kedvesség nem másodlagos, nem is sekélyes vagy kispolgári attitűd. Mivel feltétele a megbecsülés és a tisztelet, amint kultúrává válik, mélyen átalakítja a társadalom életét, a társadalmi kapcsolatokat, a vitakultúrát és a vélemények ütköztetését. Megkönnyíti a konszenzus keresését, és ott is utakat nyit meg, ahol a végső elkeseredettség már minden hidat lerombolt.

AZ ÚJ TALÁLKOZÁS ÚTJAI

225. A világ számos részén zajlanak békefolyamatok, amelyek a sebek gyógyulásához vezetnek; ezért szükségünk van olyan béke-teremtőkre, akik találmányossággal és merészséggel képesek elindítani a gyógyulás és az új találkozások folyamatait.

Újrakezdés az igazságtól

226. Az új találkozás nem azt jelenti, hogy visszatérünk a konfliktusokat megelőző időkhöz. Idővel valamennyien megváltozunk. Mindannyian megváltoztunk a fájdalomtól és a vitáktól. Sőt, ezentúl nincs helye az üres diplomáciának, a színlelésnek, a kétértelműségnek, titkolózásnak, a valóságot leplező jó modornak sem. Akik durván szembesültek az igazsággal, keményen, világosan és kendőzetlenül beszélnek. Meg kell tanulniuk a múltat felvállaló bűnbánó emlékezést, hogy mentesítsék a jövőt a személyes elégedetlenségtől, zűrzavartól és projekcióktól. Csak a történelmi tények igazságából születhet meg a kitartó és állandó erőfeszítés a kölcsönös megértésre, és a mindenki javát szolgáló új szintézis kidolgozására. „A békefolyamat valójában időigényes feladat. Az igazság és az igazságosság keresésének türelmes munkája, ami tiszteletben tartja az áldozatok emlékét és lépésről lépésre nyitja meg a bosszúvágnál erősebb közös reménységet.”²⁰⁹ Amint a kongói püspökök egy visszatérő konfliktussal kapcsolatban meg-

²⁰⁹ *Üzenet a béke 53. világnapjára, 2020. január 1.* (2019. december 8.), 2: *L'Osservatore Romano*, 2019. december 13., 8.

erősítették: „A papíron megkötött békeszerződés soha nem elegendő. Tovább kell lépniünk, és fel kell tárniunk a visszatérő válságok gyökerében rejlő igazságokat is. A népnek joga van tudni az igazságot.”²¹⁰

227. „Az igazság valójában az igazságosság és az irgalmasság elválaszthatatlan társa. A három együtt a béke megteremtésének elengedhetetlen feltétele, ráadásul mindegyikük megakadályozza, hogy egyik a másikat megváltoztassa. (...) Az igazságnak nem bosszúhoz, sokkal inkább megbékéléshez és megbocsátáshoz kell vezetnie. Igazság az, ha a fájdalomtól szétdúlt családoknak elmondjuk, mi történt eltűnt rokonaikkal. Igazság, ha feltárjuk, mi történt az erőszakot elkövetők által összefogdosott kiskorúakkal. Igazság, ha felismerjük az erőszak és visszaélések áldozatává vált nők fájdalmát. (...) Minden egyes ember ellen elkövetett erőszak az egész emberiség testét sebzi meg; bármely erőszakos halál emberségünkben »csonkít meg« bennünket. (...) Az erőszak erőszakot, a gyűlölet gyűlöletet szül, a halál pedig halált. Meg kell szakítanunk ezt a látszólag elkerülhetetlen láncolatot.”²¹¹

A béke építészete és művészete

228. A békéhez vezető út nem igényli a társadalom homogenizálását, ám kétségkívül lehetővé teszi az együttműködést; sokakat egyesíthet a közös útkeresésben, amelyből mindenkinek haszna származik. A különféle szakmai javaslatok és a sokféle tapasztalat segíthetnek a közös célok elérésben és a közjó szolgálatában, ezért világosan körül kell írni a társadalomban tapasztalt problémákat, hogy elfogadhassuk: a nehézségek megoldásának különféle módjai vannak. A jobb együttélésre törekvéshez vezető út

²¹⁰ Kongói Püspöki Konferencia, *Message au Peuple de Dieu et aux femmes et aux hommes de bonne volonté* (2018. május 9.).

²¹¹ *Beszéd a nemzeti kiengesztelődésért tartott nagy imatálalkozón*, Villavincencio – Kolumbia (2017. szeptember 8.): AAS 109 (2017), 1063–1064, 1066.

mindig annak a lehetőségnek az elismerését vonja maga után, hogy másoknak – legalább részben – legitim nézőpontjuk van, ami akkor is újraértékelhető, ha tévedett vagy helytelenül cselekedett. „A másikról alkotott véleményünket soha nem szabad arra korlátoznunk, amit mondani vagy tenni tud, tekintetünket sokkal inkább arra az ígéretre kell irányítanunk, amit magában hordoz”,²¹² az ígéretre, amely mindig reménysugár.

229. A dél-afrikai püspökök rámutattak, hogy az igazi megbékélés proaktív módon valósul meg: „új társadalmat alakít ki, amely az uralomvágy helyett mások szolgálatán alapul. Olyan társadalom, amely a lehető legnagyobb gazdagság megszerzésének önző harca helyett a javak megosztására épül; amelyben az emberi összetartozás végső soron fontosabb, mint bármely kisebb csoport, legyen az a család, a nemzet, etnikum vagy a kultúra.”²¹³ A dél-koreai püspökök kiemelték, hogy a hiteles béke „csak akkor érhető el, ha párbeszéd útján, a megbékélés és a kölcsönös fejlődés révén küzdünk az igazságosságért”.²¹⁴

230. A minket megosztó erők legyőzésére irányuló fáradtságos elkötelezettség – anélkül, hogy bárki elveszítené identitását – feltételezi, hogy mindenkiben él az alapvető összetartozás érzése. „Társadalmunk számára előnyös, ha minden ember, minden társadalmi csoport valóban otthon érzi magát. Egy családban a szülők, a nagyszülők és a gyerekek kivétel nélkül otthon érzik magukat. Ha a család egyik tagjának súlyos nehézségei támadnak, a többiek a segítségére sietnek, támogatják – még akkor is, ha »mágának kereste« –, hisz az ő fájdalma mindenki fájdalma. (...) A családban mindenki hozzájárul a közös célokhoz, valamennyien

²¹² *Üzenet a béke 53. világnapjára, 2020. január 1.* (2019. december 8.), 3: *L'Osservatore Romano*, 2019. december 13., 8.

²¹³ Dél-Afrikai Püspöki Konferencia, *Pastoral letter on christian hope in the current crisis* (1986. május).

²¹⁴ Koreai Katolikus Püspöki Konferencia, *Appeal of the Catholic Church in Korea for Peace on the Korean Peninsula* (2017. augusztus 15.).

a közös jóért dolgoznak, de az egyén megsemmisítése nélkül; épp ellenkezőleg, segítik, támogatják egymást. Lehet, néha vitatkoznak, ám valami ekkor sem változik: a családi kötelék. A családi viták később elsimulnak, s egyes tagjai örömét és fájdalmát mindenki érzi. Ezt jelenti a család! Bárcsak ugyanígy tekinthetnénk a politikai ellenfelünkre vagy a szomszédunkra, ahogyan a gyermekeinkre, a feleségünkre, a férjünkre, apánkra vagy anyánkra! Milyen jó lenne! Szeretjük a társadalmunkat, vagy távolinak, névtelennek tartjuk, amelyhez semmi közünk, nem érint meg és nem érdekel bennünket?”²¹⁵

231. A békéhez vezető konkrét utak kialakításához sokszor nagy szükség van tárgyalásokra. A tartós béke tényleges folyamatai azonban mindenekelőtt azok a népek által végzett művészi változtatások, amelyekben mindenki aktív kovász lehet mindennapi életmódjával. A nagy átalakulásokat nem íróasztal mellett és nem laboratóriumokban készítik elő. Tehát „mindenkinek alapvető fontosságú szerepe van egy nagy, közös művészi tervben, hogy megírjátok a történelem egy új lapját, egy reménnyel, békével és kiengesztelődéssel teli lapot”.²¹⁶ Van tehát a békének „építészete”, amelyben a társadalom különböző intézményei vesznek részt, mindegyik a saját kompetenciájának megfelelően, de van „művésze” is, amely mindannyiunk feladata. A világ különböző részein zajló békefolyamatokból kiindulva „megtanultuk, hogy a megbékélésnek, az értelem bosszúállással szembeni elsőbbségének, a politika és a jog kényes harmóniájának ezen útjai nem térhetnek el a nép saját útjától. Nem elegendő a törvényes keretek megtervezése, és a jóakarató politikai és gazdasági csoportok közötti intézményes megegyezés. (...) Ezenkívül mindig hasznos, ha a békefolyamatokba beillesztjük a gyakran figyelmen

²¹⁵ *Beszéd a polgári vezetőkhez*, Quito – Ecuador (2015. július 7.): *L’Osservatore Romano*, 2015. július 9., 9.

²¹⁶ *Beszéd a fiatalok vallásközi találkozásán*, Maputo – Mozambik (2019. szeptember 5.): *L’Osservatore Romano*, 2019. szeptember 6., 7.

kívül hagyott ágazatok tapasztalatait, hogy a közösségek maguk is színesíthessék a kollektív emlékezet kialakulásának folyamatait.”²¹⁷

232. Egy ország társadalmi békéje építésének soha nincs vége. „Nyugtalanító és mindenki elkötelezettségét igénylő feladat ez. Olyan munka, amely megkívánja, hogy ne fáradjunk bele a nemzet egységének építésébe, és az akadályok, különbözőségek és a békés együttélés elérésének különböző megközelítései ellenére tartsunk ki a találkozás kultúrájáért vívott küzdelemben. Mindez megkívánja, hogy minden politikai, társadalmi és gazdasági tevékenység középpontjában az emberi személy magasztos méltósága és a közjó szolgálata álljon. Ez az erőfeszítés megment minket a bosszúállás és bizonyos rövid távú érdekek keresésének kísértésétől.”²¹⁸ Az egyik vagy másik oldalon folyó nyilvános erőszakos tüntetések nem segítenek megtalálni a kiutat; különösen azért, mert – mint a kolumbiai püspökök megjegyezték – „a polgárok mozgósításának eredete és célkitűzései nem mindig egyértelműek, és azokban jelen lehetnek a politikai manipuláció egyes formái és részérdekek követelései is.”²¹⁹

Elsőként az utolsókkal

233. A társadalmi barátság támogatása nem csak a történelem valamely konfliktusokkal terhelt időszakában egymástól távol álló csoportok közeledését jelenti, hanem a legelszegényedettebb és legsebezhetőbb rétegekkel történő találkozás megújítását is. „A béke nemcsak a háború hiánya, sokkal inkább fáradhatatlan elkötelezettség – különösen azok számára, akik felelősségteljesebb hivatalt töltenek be –, hogy felismerjük, garantáljuk és a gya-

²¹⁷ *A szentmise bomiliája*, Cartagena de Indias – Kolumbia (2017. szeptember 10.): AAS 109 (2017), 1086.

²¹⁸ *Beszéd a batóságokhoz és a diplomáciai testülethez*, Bogotá – Kolumbia (2017. szeptember 7.): AAS 109 (2017), 1029.

²¹⁹ Kolumbiai Püspöki Konferencia, *Por el bien de Colombia: diálogo, reconciliación y desarrollo integral* (2019. november 26.), 4.

korlatban újraépítsük testvéreink sokszor elfeledett vagy mellőzött méltóságát, hogy ők is saját nemzetük sorsa főszereplőinek érezhessék magukat.”²²⁰

234. A társadalom legutolsóit gyakran érik igazságtalan általánosítások. Ha a legszegényebbek és a kitaszítottak olykor antiszociálisnak tűnő magatartással reagálnak, fontos megértenünk, hogy ez a hozzáállás sok esetben a megvetés és a társadalmi mellőzöttség eredménye. A latin-amerikai püspökök rámutattak: „Csak a barátokká tevő közelség teszi lehetővé, hogy mélyen megbecsüljük a mai szegények értékeit, jogos igényeiket és hitük megélésének sajátos módját. A szegényekkel kapcsolatos lehetőségeknek a szegények barátaivá kell tennie bennünket.”²²¹

235. Akik a társadalmi béke érdekében munkálkodnak, nem szabad megfeledkezniük arról, hogy az egyenlőtlenség és az átfogó emberi fejlődés hiánya lehetetlenné teszi a béke megteremtését. „Esélyegyenlőség nélkül az agresszió és a háború különféle formái termékeny talajra találnak, és előbb-utóbb robbanást idéznek elő. Amikor a helyi, nemzeti vagy világméretű társadalom a tagjai egy részét a periférián hagyja, egyetlen politikai program, rendfenntartó erő vagy hírszerző szerv sem lesz képes a fenntartás nélküli nyugalom biztosítására.”²²² Az újrakezdesnek mindig a legutolsókból kell kiindulnia.

A megbocsátás jelentése és értéke

236. Néhányan inkább nem beszélnek a megbékéléstről, mert úgy gondolják, hogy a konfliktus, az erőszak és a törésvonalak hozzá-

²²⁰ *Beszéd a batóságokhoz és a diplomáciai testülethez*, Maputo - Mozambik (2019. szeptember 5.): *L'Osservatore Romano*, 2019. szeptember 6., 7.

²²¹ A Latin-Amerikai és Karibi-térség V. Általános Püspöki Konferenciája, *Aparecidai dokumentum* (2007. június 29.) 398.

²²² *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 59: AAS 105 (2013), 1044.

tartoznak a társadalom normális működéséhez. Valójában bármely emberi csoportban jelen vannak a különböző területek közötti többé-kevésbé kifinomult hatalmi harcok. Mások úgy tartják, hogy a megbocsátás egyenértékű azzal, ha saját térfelük felett befolyást engednek másoknak. Emiatt jobbnak látják, ha a különböző csoportok közötti erőegyensúlyt lehetővé tevő hatalmi játszmákba bocsátkoznak. Ismét mások azt hiszik, hogy a megbékélés a gyengék dolga, akik teljességgel képtelenek a párbeszédre, ezért úgy döntenek, hogy az igazságtalanságok leplezésével megfutamodnak a problémák előtt: képtelenek a szembenézésre, s inkább a látszólagos békét választják.

Az elkerülhetetlen konfliktus

237. A megbocsátás és a megbékélés a kereszténység központi témája, de különféle változataiban más vallásoké is. Mégis fennáll a veszély, hogy e hívő meggyőződések nem megfelelő megértése és bemutatása fatalizmushoz, apátiához és igazságtalansághoz, vagy akár intoleranciához és erőszakhoz vezethet.

238. Jézus Krisztus soha nem szólított fel az erőszakra vagy az intoleranciára. Ő maga nyíltan elítélte a másokkal szembeni erőszakot: „Tudjátok, hogy akiket a világ urainak tartanak, zsarnokoskodnak a népeken, a hatalmasok meg hatalmukat éreztetik velük. A ti körötökben ne így legyen” (*Mt 20,25-26*). Másrészt az evangélium megköveteli, hogy „hetvenszer hétszer” bocsássunk meg (*Mt 18,22*), és példaként állítja eléink a szívtelen szolgát, aki ugyan bocsánatot nyert, miközben ő képtelen volt megbocsátani szolgatársának (vö. *Mt 18,23-35*).

239. Az Újszövetség más szövegeit olvasva azt láthatjuk, hogy a korrupcióval és aberrációkkal jellemezhető pogány világban élő első keresztény közösség türelmesen, toleránsan és megértően élt. Néhány szöveg nagyon világos ebben a tekintetben: arra szólítja fel őket, hogy szelíden intsék meg ellenfeleiket

(vö. *2Tim 2,25*); és azt ajánlja, hogy „senkit ne szidalmazzanak, legyenek békeszeretők és barátságosak, s tanúsítsanak kellő szelídséget mindenki iránt. Hiszen egykor mi magunk is balgák voltunk” (*Tit 3,2-3*). Az Apostolok Cselekedetei azt írja, hogy a hatóságok által üldözött tanítványokat „az egész nép szerette” (vö. *2,47; 4,21. 33; 5,13*).

240. Amikor megbocsátásról, békéről és társadalmi összhangról elmélkedünk, Krisztus meglepő kijelentésébe ütközünk: „Ne gondoljátok, hogy békét hozni jöttem a földre. Nem békét hozni jöttem, hanem kardot. Azért jöttem, hogy szembeállítsam az embert atyjával, a leányt anyjával, a menyet anyósával. Az embernek a tulajdon családja lesz az ellensége” (*Mt 10,34-36*). Ezt a szövegrészt mindenképpen a fejezet egészének összefüggésében kell értelmeznünk. Abban ugyanis világossá válik, hogy a kérdés a döntéshez való hűség, melyet akkor sem kell szégyellnünk, ha ellentéteket támaszt, vagy ha legközelebbi hozzátartozóink ellenzik ezt a döntést. Ezért ezek a szavak nem konfliktuskeresésre, hanem az elkerülhetetlen konfliktusok elviselésére szólítanak fel. A mások iránti tisztelet nem vezethet ahhoz, hogy az ember a feltételezett családi vagy társadalmi béke érdekében hűtlen legyen önmagához. Szent II. János Pál pápa kijelentette, hogy „az Egyház nem szándékozik elítélni a társadalmi konfliktusok minden lehetséges formáját: az Egyház jól tudja, hogy a történelem során szinte elkerülhetetlenek a különböző társadalmi csoportok közötti érdekellentétek, és hogy ezekkel szemben a keresztény embernek gyakran határozottan és következetesen kell állást foglalnia.”²²³

A törvényes küzdelem és a megbocsátás

241. Nem arról van tehát szó, hogy a megbocsátás során lemondunk a jogainkról egy korrupt hatalom, bűnöző, vagy olyasvalaki javára, aki lealacsonyítja méltóságunkat. Kivétel nélkül mindenkit

²²³ *Centesimus annus* enciklika (1991. május 1.), 14: AAS 83 (1991), 810.

szeretnünk kell, de az elnyomó szeretete nem azt jelenti, hogy egyetértünk azzal, hogy továbbra is ilyen legyen, vagy azt gondolja, elfogadható, amit tesz. Épp ellenkezőleg: a helyes szeretet azt jelenti, hogy különféle módszerekkel megpróbáljuk rávenni, hogy hagyjon fel az elnyomással, és igyekszünk elvenni tőle azt a hatalmat, amellyel nem tud bánni, és amely mint embert eltorzítja. A megbocsátás nem azt jelenti, hogy megengedjük, hogy továbbra is lábbal tiporják a magunk és mások méltóságát, vagy hagyjuk, hogy egy bűnöző folytassa a bűncselekmények elkövetését. Akit igazságtalanság ér, annak határozottan meg kell védenie a saját és családja jogait, éppen azért, mert őriznie kell az Isten szeretetéből ajándékba kapott méltóságát. Ha egy bűnöző nekem vagy szeretteimnek kárt okoz, senki nem tilthatja meg, hogy igazságot követeljek, és ne intézkedjem, hogy az a személy – vagy bárki más – ne árthasson ismét nekem vagy másoknak. Rajtam múlik, hogy megtegyem, és a megbocsátás nemcsak nem törli el ezt a kötelezettségemet, hanem egyenesen megköveteli.

242. Fontos, hogy mindezt ne az ember és a népünk lelkének is ártalmas harag felszítására, vagy a másik megsemmisítésére irányuló, a bosszúhadjáratok láncolatát elszabadító egészségtelen vágyból tegyük. Így senki sem éri el a belső békét, és nem engesztelődik ki az étellel. Az igazság az, hogy „egyetlen családnak, szomszédos csoportnak, etnikumnak, még kevésbé nemzetnek nincs jövője, ha az őket összetartó, egyesítő és a nézeteltéréseiket elfedő erő a gyűlölet és a bosszú. Nem egyezhetünk meg és nem foghatunk össze a bosszúállás érdekében, ugyanazt téve az ellenünk erőszakot elkövetővel, amit ő tett velünk, vagy azért, hogy látszólag törvényes keretek között megtervezzük a megtorlás lehetőségét.”²²⁴ Ezzel semmit sem nyerhetünk, és hosszú távon minden elvész.

²²⁴ *A népek fejlődésért bemutatott szentmise homíliája*, Maputo – Mozambik (2019. szeptember 6.): *L'Osservatore Romano*, 2019. szeptember 7., 8.

243. Kétségtelen, hogy „nem könnyű feladat legyőzni a konfliktusok által hátrahagyott igazságtalanság, bizalmatlanság és ellenségeskedés keserű örökségét. Mindez csak úgy valósítható meg, ha »a rosszat jóval győzzük le« (vö. *Róm 12,21*), és ápoljuk azokat az erényeket, amelyek elősegítik a kiengesztelődést, a szolidaritást és a békét.”²²⁵ Ily módon „aki engedi, hogy növekedjék benne ez a jóság, azt még a nehézségek és meg nem értés közepette is nyugodt lelkiismerettel és mély örömmel ajándékozza meg. Mert a jóság az elszenvedett sérelmekkel szemben sem gyengeség, hanem valódi erő, amely képes lemondani a bosszúállásról.”²²⁶ Fel kell ismernünk a saját életünkben, hogy „mindaz a fivérémmel vagy nővérémmel szembeni kemény ítélet, amit a szívemben hordozok, az a kezeletlen seb, meg nem bocsátott bűn, az a düh, ami csak rosszabbá tesz engem; egy darabka bennem dúló háború, a szívemben lévő tűzfészek, amit ki kell oltani, nehogy tűzvészé terebélyesedjék”.²²⁷

Az igazi felülkerekedés

244. Ha a konfliktusokat nem oldják meg, hanem elrejtik vagy eltemetik a múltban, akkor ez az elhallgatás súlyos hibákban és tévedésekben való bűnrészességhez vezet. Ezzel szemben az igazi megbékélés nem megfutamodik a *konfliktus elől*, hanem a *konfliktusban* valósul meg, és párbeszéddel, átlátható, őszinte és türelmes tárgyalással fölébe kerekedik. A különböző szektorok közötti küzdelem, „amennyiben lemond az ellenségeskedésről és a kölcsönös gyűlölködésről, lassanként egyfajta tisztességes vitává alakul át, melynek alapja az igazságra való törekvés”.²²⁸

²²⁵ *Beszéd a fogadási szertartáson*, Colombo – Srí Lanka (2015. január 13.): *L'Osservatore Romano*, 2015. január 14., 7.

²²⁶ *Beszéd a Betánia Központ gyermekeihez és az Albán Karitászt képviselőihez*, Tirana – Albánia (2014. szeptember 21.): *Insegnamenti II, 2* (2014), 288.

²²⁷ *Videóüzenet a vanouveri TED2017-nek* (2017. április 26.): *L'Osservatore Romano*, 2017. április 27., 7.

²²⁸ XI. Piusz pápa, *Quadragesimo anno* enciklika (1931. május 15.), 114: AAS 23 (1931), 213.

245. Már többször utaltam „a társadalmi barátság felépítéséhez nélkülözhetetlen alapelv szükségességére, mely szerint az egység a konfliktus felett áll. (...) Ez nem egyfajta szinkretizmusra vagy egymás elnyelésére, hanem a magasabb szintű megoldásra irányul, amely megőrzi a szemben álló pólusok értékes feszültségét.”²²⁹ Jól tudjuk, hogy „minden alkalommal, amikor egyénként vagy közösségként megtanulunk felülkerekedni önmagunkon és saját érdekeinken, a kölcsönös megértés és elkötelezettség (...) olyan környezetté alakul át, ahol – az egykor feloldhatatlannak gondolt – konfliktusok és feszültségek is sokoldalú egységet alkothatnak, amelyből új élet fakad.”²³⁰

Az emlékezet

246. Akik sokat szenvedtek igazságtalanul és kegyetlenül, azoktól nem szabad egyfajta „társadalmi megbocsátást” elvárni. A megbékélés személyes dolog, és senki sem kényszerítheti rá az egész társadalomra, még akkor sem, ha ennek előmozdítása a feladata. A szigorúan személyes szférában az ember dönthet úgy, hogy egy szabad és nagylelkű döntéssel lemond a büntetés követeléséről (vö. *Mt 5,44-46*), még akkor is, ha a társadalom és jogrendszere törvényesen arra irányul. Nem lehet „általános megbékélést” elrendelni, és azt gondolni, hogy a sebek rendeletileg behegeszthetők, vagy az igazságtalanságokat a feledés leple boríthatja. Ki követelheti magának a mások nevében való megbocsátás jogát? Megindító a megbocsátás azok részéről, akik képesek túllépni az elszenvedett sérelmeken, de emberileg azokat is meg lehet érteni, akik képtelenek rá. Mindenesetre, ami soha nem javasolható, az a felejtés.

²²⁹ *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 228: AAS 105 (2013), 1113.

²³⁰ *Beszéd a batóságokhoz és a diplomáciai testülethez*, Riga – Lettország (2018. szeptember 24): *L'Osservatore Romano*, 2018. szeptember 24-25., 7.

247. A *soát* nem szabad elfelednünk, mert „annak a szimbóluma, hogy hová juthat az emberi gonoszság, ha hamis ideológiáktól szítva megfélemedezik minden ember alapvető méltóságáról, amely feltétlen tiszteletet érdemel, bármely néphez tartozik, vagy bármilyen vallás hívője valaki.”²³¹ Amikor felidézem, önkéntelenül ezt az imát ismétlem: „Emlékezz meg rólunk irgalmasságodban, és add meg nekünk a szégyen kegyelmét, azért, amit ember létünkre képesek voltunk megtenni. Hogy szégyenkezzünk a féktelen bálványimádás miatt, mert megvetettük és elpusztítottuk testünket, amelyet te sárból gyúrtál, amelyet te az élet lehetével töltöttél el. Soha többé, Urunk, soha többé!”²³²

248. Nem feledkezhetünk meg a Hirosima és Nagaszaki elleni atomtámadásról sem. „Megemlékezem az összes áldozatról, és meghajlok azok erőssége és méltósága előtt, akik az első pillanatok túlélve a legmetszőbb fájdalmakat szenvedték sok éven át saját testükben, a gondolataikban pedig a halál csíráit, melyek folyamatosan emésztették fel életerejüket. (...) Nem engedhetjük meg, hogy a mostani és az új nemzedékek elveszítsék a történetek emlékezetét, azt az emlékezetet, amely biztosíték és ösztönzés egy igazságosabb és testvéribb jövő építésére.”²³³ Hasonlóképpen nem merülhetnek feledésbe a különböző országokban bekövetkezett és most is zajló üldözések, a rabszolga-kereskedelem, a népiirtások és megannyi más történelmi tény, az emberiség szégyenei. Újra és újra fáradhatatlanul és éberem kell emlékeznünk rájuk.

249. Könnyű ma abba a kísértésbe esni, hogy lapozni kell, mondván, sok idő eltelt már és előre kell tekinteni. Nem, az Isten szerelmére, nem! Soha nem léphetünk előre anélkül, hogy ne

²³¹ *Beszéd a fogadási szertartáson*, Tel-Aviv – Izrael (2014. május 25.): *Insegnamenti* II, 1 (2014), 604.

²³² *Beszéd a Jad Vasem emlékhelyen*, Jeruzsálem (2014. május 26.): *AAS* 106 (2014), 228.

²³³ *Beszéd a Béke Emlékművénél*, Hirosima – Japán (2019. november 24.): *L’Osservatore Romano*, 2019. november 25–26., 8.

emlékeznénk a múltra, nem növekedhetünk átfogó és világos emlékezet nélkül. Életben kell tartanunk „a kollektív lelkiismeret lángját, tanúbizonyságot téve a jövő nemzedékeknek a megtörtént szörnyűségekről, ily módon felébresztve és életben tartva az áldozatok emlékezetét, hogy az emberi lelkiismeret egyre erősebbé váljék a hatalom és a pusztítás uralmával szemben”.²³⁴ Erre maguknak az áldozatoknak – embereknek, társadalmi csoportoknak vagy nemzeteknek – van szükségük, hogy ne engedjenek annak a logikának, amely az elszenvedett nagy fájdalom nevében igazol minden megtorlást és erőszakot. Ezért nemcsak a borzalmakra utalok, hanem mindazok emlékére, akik az elmérgesedett és korrupt környezetben is képesek voltak visszanyerni méltóságukat, és kisebb-nagyobb gesztusokkal a szolidaritás, a megbocsátás, a testvériség mellett döntöttek. A jóra való emlékezés jótékony hatású.

Megbocsátás feledés nélkül

250. A megbocsátás nem jelent egyúttal feledést is. Ha olyan tényekkel nézünk szembe, amelyeket semmiképp sem lehet letagadni, relativizálni vagy elrejtteni, a megbocsátás lehetősége akkor is fennáll. Amikor olyasmi történt, amit soha sem lett volna szabad eltűrni, igazolni vagy mentegetni, akkor is megbocsáthatunk. Amikor olyasmi történt, amit semmiképp sem hagyhatunk feledésbe merülni, akkor is megbocsáthatunk. A szabad és őszinte megbocsátás olyan nagyság, amely az isteni megbocsátás mérhetetlenségét tükrözi. Ha a megbocsátás ingyenes, akkor még azoknak is megbocsáthatunk, akinek nehezükre esik a megbánás, és képtelenek bocsánatot kérni.

251. Akik valóban megbocsátanak, nem felejtenek, hanem lemondanak arról, hogy ugyanaz a romboló erő uralkodjék el rajtuk, mint ami a fájdalmukat okozta. Megszakítják az ördögi kört,

²³⁴ *Üzenet a béke 53. világnapjára, 2020. január 1.* (2019. december 8.), 2: *L'Osservatore Romano*, 2019. december 13., 8.

megfékezik a pusztító erők előretörését. Úgy döntenek, hogy nem fertőzik tovább a társadalmat a bosszúállás energiájával, ami előbb-utóbb úgymint visszahull rájuk. A bosszú soha nem elégíti ki igazán az áldozatokat. Egyes bűntettek olyan szörnyűek és kegyetlenek, hogy a tettes büntetését nem érezzük arányosnak, mert még az elkövető kivégzése vagy az áldozatok szenvedéseihez mért kínzási módszerek alkalmazása sem lenne elegendő, hogy megérezzék tettük súlyát. A bosszúállás nem old meg semmit.

252. Mindez nem egyenlő a büntetlenséggel. De az igazságosságot csak az igazságosság iránti szeretetből, az áldozatok iránti tiszteletből, a további bűncselekmények megelőzése és a közjó megóvása érdekében kell keresnünk, nem a harag esetleges levezetéseként. Épp a megbocsátás teszi lehetővé, hogy az igazságosságot úgy keressük, hogy ne sodródjunk a bosszú vagy az igazságtalan feledés ördögi körébe.

253. Amikor mindkét oldalon igazságtalanságok merülnek fel, őszintén be kell ismerni: előfordulhat, hogy nem azonos súlyúak, vagy nem hasonlíthatók össze egymással. Az államhatalmi struktúrák és bizonyos csoportok által gyakorolt erőszak nincs azonos szinten. Mindenesetre nem emlékezhetünk kizárólag csak az egyik fél által elszenvedett jogtalanságokra. Ahogyan a horvát püspökök tanították: „Minden ártatlan áldozat felé ugyanolyan tisztelettel tartozunk – etnikai, felekezeti, nemzeti vagy politikai különbségtétel nélkül.”²³⁵

254. Kérem Istent, hogy „készítse fel szívünket a testvéreinkkel való találkozásra, hogy legyőzzük az eszmei, nyelvi, kulturális és vallási különbségeket. Kenje fel egész lényünket irgalmassága olajával, amely begyógyítja a tévedés, az ellentétek és a viták se-

²³⁵ Horvát Püspöki Konferencia, *Letter on the Fiftieth Anniversary of the End of the Second World War* (1995. május 1.).

beit. Adja kegyelmét, hogy szelíden és alázatosan indulhassunk el a béke keresésének fáradságos, ámde termékeny ösvényein.”²³⁶

A háború és a halálbüntetés

255. Különösen drámai körülmények között két szélsőséges helyzet adódik megoldásként; anélkül, hogy észrevennénk: ezek hamis válaszok, amelyek nem oldják meg azokat a problémákat, amelyek legyőzésére hivatottak, és végső soron csak új pusztító elemeket adnak hozzá a nemzeti társadalmak és a globális társadalom szövetéhez. Ez a háború és a halálbüntetés.

Az igazságtalan háború

256. „A gonoszsgót forralóknak keserűség a szívük, azoké, akik jó tanácsot adnak, csupa öröm” (*Péld 12,20*). Mégis vannak, akik a háborúban látják a megoldást, amely gyakran „a kapcsolatok eltorzulásából, a hegemoniára törekvésből, a hatalommal való visszaélésből, a másik embertől és az akadálynak tekintett sokféleségtől való félelemből táplálkozik”.²³⁷ A háború nem a múlt rémképe, hanem szüntelen fenyegetéssé vált. Világunk egyre nagyobb nehézségekkel szembesül a béke felé vezető lassú úton, amely már némi gyümölcsöt is hozott.

257. Mivel újra erősödnek a háborúk kialakulásának lehetőségei, megismétlem, hogy „a háború az összes jog tagadása és drámai támadás a környezet ellen. Ha hiteles, mindenkit átfogó emberi fejlődést kívánunk lehetővé tenni, akkor fáradhatatlanul folytatnunk kell elköteleződésünket amellet, hogy elkerüljük a népek és nemzetek közötti háborút. E cél érdekében biztosítani kell

²³⁶ *A szentmise bomlilitája*, Amman – Jordánia (2014. május 24.): *Insegnamenti* II, 1 (2014), 593.

²³⁷ *Üzenet a béke 53. világnapjára 2020. január 1.* (2019. december 8.), 1: *L’Osservatore Romano*, 2019. december 13., 8.

a jog megkérdőjelezhetetlen uralmát, a fáradhatatlan igyekezetet, hogy tárgyalóasztalhoz ülünk, megfelelő hivatalokhoz és bíróság-hoz forduljunk, miként azt az *Egyesült Nemzetek Alapokmánya* mint alapvető jogi norma előírja.”²³⁸ Szeretném hangsúlyozni, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete megalakulása óta eltelt 75 év, és az új évezred első két évtizedének tapasztalatai azt mutatják, hogy a nemzetközi normák teljes körű alkalmazása valóban hatékony, be nem tartásuk viszont káros. Az ENSZ *Alapokmánya*, amennyiben átláthatóan és őszintén alkalmazzák, az igazságosság kötelező hivatkozási alapja és a béke eszköze. Megköveteli, hogy ne fedjék el a törvénytelen szándékot, és egy ország vagy csoport magánérdekeit ne helyezték a világ közjára elé. Amennyiben a törvényre olyan eszközként tekintenek, amelyet csak akkor kell használni, ha kedvező, de ha nem, el kell kerülni, akkor a társadalmakat, a leggyengébbeket, a testvériséget, a környezetet és a kulturális javakat súlyosan károsító ellenőrizhetetlen erők szabadulnak el, pótolhatatlan veszteségeket okozva a globális közösségnek.

258. Könnyedén voksolnak a háború mellett mindenféle látszólag humanitárius, önvédelmi vagy preventív indokokra hivatkozva, felhasználva az információk manipulációjának eszközét is. Az elmúlt évtizedekben látszólag minden háború „igazol” volt. *A Katolikus Egyház Katekizmus*a azzal a feltétellel szól a katonai erővel történő törvényes önvédelem lehetőségéről, hogy bizonyítani kell „az erkölcsi törvényesség nagyon szigorú feltételeinek” meglétét.²³⁹ Azonban könnyű beleesni a jogos *önvédelem* túlságosan tág értelmezésének csapdájába. Például amikor helytelenül akarják igazolni a „megelőző” csapásokat, vagy olyan háborús cselekményeket, amelyek könnyen „súlyosabb károkat és zavart okoznak, mint maga a megszüntetendő rossz”.²⁴⁰ A probléma

²³⁸ *Beszéd az ENSZ-ben*, New York (2015. szeptember 25.): AAS 107 (2015), 1041–1042.

²³⁹ *KEK* 2309. pont.

²⁴⁰ *Uo.*

ugyanis az, hogy a nukleáris, vegyi és biológiai fegyverek fejlesztésének és az új technológiák adta hatalmas lehetőségeknek köszönhetően a háborúnak kontrollálhatatlan pusztító erejük lett, számos ártatlan civilt is érintve. Valójában „az emberiségnek soha nem volt ekkora hatalma önmaga felett, és semmi sem garantálja, hogy jól fogja felhasználni”.²⁴¹ Ebből következően a háborút már nem tekinthetjük megoldásnak, mert a kockázatok valószínűleg mindig meghaladják a neki tulajdonított feltételezett előnyöket. Ezekkel a valós tényekkel szembesülve nagyon nehéz fenntartani az „igazságos háborúról” a korábbi évszázadokban kidolgozott ésszerű kritériumokat. Soha többé háborút!²⁴²

259. Mindehhez fontos hozzátenni, hogy a globalizáció fokozódásával, ami egy adott régióknak azonnali vagy gyakorlati megoldásnak tűnhet, gyakran rejtett erőszakos cselekmények láncolatát indítják el, amelyek aztán az egész bolygót károsítják, és utat nyitnak újabb és még rosszabb háborúk előtt. Világunkban már nem csak „háborúdarabokat” látunk egyik vagy másik országban, inkább „darabokban zajló világháborút” tapasztalunk, mert az országok sorsa szorosan összefonódik a világ színpadán.

260. Szent XXIII. János pápa szavai szerint „szinte lehetetlen elgondolni, hogy az atomkorszakban a háború az igazságosság eszközeként használható”.²⁴³ Mindezt a nagy nemzetközi feszültség időszakában mondta, hangot adva a hidegháború idején terjedő erőteljes békevágynak. Megerősítette azt a meggyőződést, hogy a béke érvei erősebbek, mint a magánérdekek és a fegyverek használatába vetett bizalom. A jövőkép és közös sorsunk tudatosításának hiánya miatt a hidegháború vége által kínált lehetőségeket

²⁴¹ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 104: AAS 107 (2015), 888.

²⁴² Szent Ágoston, aki kidolgozta az „igazságos háború” fogalmát, amelyet ma már nem vallunk, azt mondta, hogy „szóval megölni a háborút, és békével, nem háborúval érni el a békét, nagyobb dicsőség, mint karddal megadni” (*Epistula* 229, 2: PL 33, 1020).

²⁴³ *Pacem in terris* enciklika (1963. április 11.), 67: AAS 55 (1963), 291.

nem használták ki kellőképpen. Az egyetemes közjó mellőzésével a magánérdekek keresése került előtérbe; így a háború megtévesztő kísértete ismét utat tört magának.

261. Minden háború rosszabbá teszi a világot, mint amilyen korábban volt. A háború a politika és az emberiség kudarca, szégyenletes kapituláció, vereség a gonosz erőivel szemben. Ne álljunk meg az elméleti fejtegetéseknél, hanem vegyük észre a sebeket, érintsük meg az áldozatok testét. Fordítsuk tekintetünket a megannyi „járulékos veszteségként” lemészárolt civilre. Kérdezzük magukat az áldozatokat. Fordítsuk figyelmünket a radioaktív sugárzást vagy vegyi támadást elszenvedő menekültekre, a gyermekeiket elveszítő nőkre, a megcsonkított vagy gyermekkoruktól megfosztott kicsinyekre. Tartsuk tiszteletben az erőszak áldozatainak igazságát, próbáljuk meg az ő szemükkel látni a valóságot, és hallgassuk nyitott szívvel a beszámolóikat. Így képesek leszünk meglátni a háborúban a gonosz feneketlen örvényét, és akkor nem zavar majd bennünket, hogy naivnak tartanak, mert a béke mellett döntöttünk.

262. Önmagukban a törvények nem lesznek elegendőek, ha továbbra is úgy gondoljuk, hogy a jelenlegi problémák megoldása a félelem által okozott elrettentés, vagy a nukleáris, vegyi és biológiai fegyverek bevetése. Ugyanis, „ha a 21. század multipoláris világának sokféle dimenziójával együtt figyelembe vesszük a békét és biztonságot fenyegető főbb veszélyeket, mint például a terrorizmus, az aránytalan konfliktusok, a kiberbiztonság, a környezetvédelmi problémák, a szegénység; kevés kétségünk támad afelől, hogy a nukleáris elrettentés alkalmatlan arra, hogy hatékony választ adjon ezekre a kihívásokra. Ezek az aggodalmak súlyosbodnak, ha figyelembe vesszük azokat a katasztrofális humanitárius és környezeti károkat, amelyek az atomfegyverek pusztító, megkülönböztetés nélküli és ellenőrizhetetlen használatával járnak térben és időben. (...) Azt a kérdést is fel kell tennünk, hogy miként tartható fenn a félelemre alapuló egyensúly, amikor az va-

lójában növeli a félelmet és aláassa a népek közötti kölcsönös bizalmat. A béke és a nemzetközi stabilitás nem épülhet a hamis biztonságérzetre, a kölcsönös elpusztítással vagy totális megsemmisítéssel való fenyegetésre, vagy a hatalmi egyensúly egyszerű fenntartására. (...) Ebben az összefüggésben a nukleáris fegyverek teljes kiküszöbölésének célja egyszerre válik kihívássá, valamint morális és humanitárius követelménnyé. (...) A növekvő kölcsönös függőség és a globalizáció azt jelenti, hogy az atomfegyverek által okozott fenyegetésre adott kollektív és összehangolt válaszoknak a kölcsönös bizalmon kell alapulnia. Ez utóbbi csak olyan párbeszéd révén épülhet fel, amely a burkolt vagy magánérdekek védelme helyett őszintén a közjóra irányul.”²⁴⁴ A fegyverkezésre és a katonai kiadásokra szánt pénzből hozzunk létre egy Világalapot²⁴⁵ az éhínség végérvényes felszámolására és a legszegényebb országok fejlesztésére, hogy lakóik ne folyamodjanak erőszakos vagy téves megoldásokhoz, és ne kényszerüljenek elhagyni hazájukat, hogy méltóbb életlehetőségeket keressenek.

A halálbüntetés

263. Létezik a megsemmisítésnek egy másik módja is, mely nem országokra, hanem emberekre irányul. Ez a halálbüntetés. Szent II. János Pál pápa világosan és határozottan kijelentette, hogy a halálbüntetés erkölcsi szempontból nem megfelelően arányos, büntetőjogilag pedig nem szükségszerű büntetés.²⁴⁶ Ehhez az állásponthoz képest bármely visszalépés elképzelhetetlen. Ma világosan állítjuk, hogy „a halálbüntetés megengedhetetlen”,²⁴⁷ és

²⁴⁴ *Üzenet a nukleáris leszerelésről szóló ENSZ konferenciához* (2017. március 23.): AAS 109 (2017), 394–396.

²⁴⁵ Vö. Szent VI. Pál pápa, *Populorum progressio* enciklika (1967. március 26.), 51: AAS 59 (1967), 282.

²⁴⁶ Vö. *Evangelium vitae* enciklika (1995. március 25.), 56: AAS 87 (1995), 463–464.

²⁴⁷ *Beszéd a Katolikus Egyház Katekizmusa megjelenésének 25. évfordulóján* (2017. október 11.): AAS 109 (2017), 1196.

az Egyház határozottan elköteleződik annak eltörlése mellett az egész világon.²⁴⁸

264. Az Újszövetség, miközben mindenkitől azt kéri, hogy ne maga szolgáltasson igazságot (vö. *Róm 12,17.19*), elismeri annak szükségességét, hogy a hatóságok büntetést szabjanak ki azokra, akik gonoszat tesznek (vö. *Róm 13,4; 1Pt 2,14*). „Egy szervezett közösség jól strukturált működéséhez olyan együttélési szabályokra van szükség, amelyek önkényes megsértése megfelelő választ igényel.”²⁴⁹ Ez azt jelenti, hogy a törvényes közhatalom „a bűncselekmény súlyával arányos büntetést szabhat ki, és kell is kirónia”,²⁵⁰ és amely garantálja az igazságszolgáltatás „törvény adta függetlenségét”.²⁵¹

265. Az Egyház első évszázadaitól kezdve egyesek határozottan elleneztek a halálbüntetést. Lactantius például azzal érvelt, hogy „nincs különbség: az emberölés mindig bűncselekmény”.²⁵² I. Miklós pápa így buzdított: „Törekedjete arra, hogy ne csak az ártatlanok, hanem az összes bűnös megszabaduljon a halálbüntetéstől.”²⁵³ Szent Ágoston pedig egy két pap ellen elkövetett gyilkosság tárgyalása során azt kérte a bírótól, hogy ne oltsa ki a gyilkosok életét, és ezt a következőképp igazolta: „Nem az ellen tiltakozunk, hogy bűnös emberek a bűnözés szabadságától megfosztassanak, hanem nézetük szerint be kell érni azzal, hogy élve s megcsonkítatlanul a törvények ereje akár beteges nyugtalansá-

²⁴⁸ Vö. Hittani Kongregáció, *Levél a püspököknek a Katekizmus halálbüntetéséről szóló 2267. pontjának átírásáról* (2018. augusztus 1.): *L'Osservatore Romano*, 2018. augusztus 3., 8.

²⁴⁹ *Beszéd a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság delegációjához* (2014. október 23.): AAS 106 (2014), 840.

²⁵⁰ Az Igazságosság és a Béke Pápai Tanácsa, *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*, 402.

²⁵¹ Szent II. János Pál pápa, *Beszéd a Nemzeti Magisztrátusok Társaságához* (2000. március 31.), 4.: AAS 92 (2000), 633.

²⁵² *Divinae Institutiones* VI, 20, 17: PL 6, 708.

²⁵³ *Epistula* 97 (válaszok a bolgárok kérdéseire), 25: PL 119, 991.

gukból egészséges nyugalomba kényszerítse, akár pedig gonosz tevékenységük után valami hasznos munkára fogják őket. Ezt is büntető ítéletnek hívják, de mindenkinek be kell látnia, hogy helyesebb volna jótéteménynek, mintsem büntetésnek hívni azt az állapotot, amelyben egyfelől a vakmerő pusztítást megfékezik, másfelől nem fosztják meg a bűnösöket a vezeklés gyógyszereitől. (...) A gonoszság ellen éljen benned harag, de ne feledkezz meg arról, hogy emberséges légy. Ne elégítsd ki a bűnösök gonosztettei fölött a bosszúállás gyönyörűségét, hanem jó szándékkal a bűnösök sebeinek gyógyítására irányuljon.”²⁵⁴

266. A félelem és a neheztelés könnyen oda vezet, hogy a büntetést nem gyógyulásnak és a társadalomba való visszailleszkedésnek, hanem megtorlásnak, sőt kegyetlenkedésnek tekintik. Manapság „mind a politika egyes szektorai, mind egyes médiumok uszítanak nyilvános vagy egyéni erőszakra, illetve bosszúállásra, nemcsak bűncselekmények elkövetői, hanem olyanok ellen is, akikre – megalapozottan vagy alaptalanul – a törvény megsértése gyanújának árnyéka vetül. Hajlandóság mutatkozik az ellenségkép, vagyis olyan sztereotip figurák szándékos megrajzolására, akik magukon viselik mindazokat a jellemvonásokat, amelyeket a társadalom fenyegetőnek érez vagy értelmez. Az ilyen ellenségkép-alkotó mechanizmusok ugyanazok, mint amelyek a maguk idejében lehetővé tették a rasszista elméletek elterjedését.”²⁵⁵ Ez egyes országokban igencsak kockázatosá tette a vizsgálati fogás, az ítélet nélküli bebörtönzés, és különösen a halálbüntetés alkalmazásának egyre gyakoribbá váló szokását.

267. Szeretném hangsúlyozni: „Elképzelhetetlen, hogy napjainkban az államoknak a halálbüntetésen kívül ne lenne más eszköze az emberi élet jogtalan támadóval szembeni védelmére.” Különösen súlyosak e tekintetben az úgynevezett igazságszolgáltatáson

²⁵⁴ *Epistula ad Marcellinum* 133, 1,2: PL 33, 509.

²⁵⁵ *Beszéd a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság delegációjához* (2014. október 23.): AAS 106 (2014), 840–841.

vagy törvényen kívüli kivégzések, amelyek „egyes államok vagy ügynökeik által elkövetett szándékos gyilkosságok. Ezeket gyakran bűnözőkkel való összecsapásként, vagy a törvény észszerű, szükséges és arányos érvényesítésének nemkívánatos következményeként mutatják be.”²⁵⁶

268. „Számos közismert érv szól a halálbüntetés ellen. Az Egyház alkalomadtán néhányat hangsúlyozottan is kiemel, ilyen például a bírói tévedés lehetősége, valamint a totalitárius és diktatórikus rendszerek politikai ellenzékük elnyomására vagy vallási és kulturális kisebbség üldözésére irányuló gyakorlata; ezek áldozatait ugyanis saját törvényeik alapján »bűnözőknek« tekintik. A keresztények és a jóakarató emberek ma arra kaptak meghívást, hogy ne pusztán a halálbüntetés minden – törvényes vagy illegális – formája ellen küzdjenek, hanem a börtönfeltételek javításáért is szálljanak síkra, tekintettel a szabadságuktól megfosztott személyek emberi méltóságára. Én ezt összekapcsolom az életfogytig tartó szabadságvesztéssel. (...) Az életfogytiglani börtön rejtett halálbüntetés.”²⁵⁷

269. Ne feledjük, hogy „még a gyilkos sem veszíti el személyi méltóságát, Isten maga kezeskedik érte”.²⁵⁸ A halálbüntetés határozott elutasítása megmutatja, mennyire ismerhetjük fel minden ember elidegeníthetetlen méltóságát, és azt, hogy mindenkinek helye van ebben a világban. Mert ha e méltóságot a legelvetemültebb gonosztevőtől sem tagadom meg, akkor senkit sem tagadok meg, és az elválasztó különbségek ellenére mindenkinek megadom a lehetőséget, hogy osztozzon velem ezen a bolygón.

²⁵⁶ *Uo.*: AAS 106 (2014), 842.

²⁵⁷ *Uo.*

²⁵⁸ Szent II. János Pál pápa, *Evangelium vitae* enciklika (1995. március 25.), 9: AAS 87 (1995), 411.

270. Azokat a keresztényeket, akik kételkednek, és kísértést érznek, hogy engedjenek az erőszak bármely formájának, emlékeztem Izajás könyvének jövendölésére: „Ekevassá kovácsolják majd kardjaikat” (2,4). Ez a prófécia számunkra Jézus Krisztusban teljesedett be, aki az egyik erőszak által felingerelt tanítványának határozottan ezt mondta: „Tedd vissza hüvelyébe kardodat! Aki kardot ragad, az kard által vész el” (Mt 26,52). Ez pedig ennek az ősi intelemnek a visszhangja: „Mindenkitől, még a testvértől is számon kérem az ember életét. Aki embervért ont, annak ember ontsa ki a vérét” (Ter 9,5-6). Jézusnak ez a spontán módon a szívéből felfakadó reakciója legyőzi az évszázadok távolságát, és állandó felhívásként hozzánk is eljut.

NYOLCADIK FEJEZET

A VILÁG VALLÁSAI A TESTVÉRISÉG SZOLGÁLATÁBAN

271. A különböző vallások, annak elismeréséből kiindulva, hogy Isten teremtményeként minden ember arra hivatott, hogy az ő gyermeke legyen, értékes hozzájárulást jelentenek a testvériség felépítéséhez, és a társadalmi igazságosság megvédéséhez. A különböző vallások hívei közötti párbeszéd nem csupán diplomácia, udvariasság vagy tolerancia mentén zajlik. Az indiai püspökök szavai szerint „a párbeszéd célja a barátság, a béke és a harmónia megteremtése, valamint az erkölcsi és spirituális értékek, tapasztalatok megosztása az igazság és a szeretet szellemében”.²⁵⁹

A végső alap

272. Hívóként úgy gondoljuk, hogy a mindenk Atyja iránti nyitottság nélkül nincs maradandó és szilárd alapja annak, hogy a testvériségre hivatkozhatunk. Meg vagyunk győződve arról, „hogy csak azzal a gyermeki tudattal élhetünk békében egymással, hogy nem vagyunk árvák”.²⁶⁰ Ugyanis „az értelem önmagában képes felismerni az emberek közötti egyenlőséget, és stabilitást adni a polgári együttélésnek, ám képtelen létrehozni a testvériséget”.²⁶¹

²⁵⁹ Indiai Katolikus Püspöki Konferencia, *Response of the Church in India to the present day challenges* (2016. március 9.).

²⁶⁰ *Homília a Szent Márta-bázisban bemutatott szentmisén* (2020. május 17.).

²⁶¹ XVI. Benedek pápa, *Caritas in veritate* enciklika (2009. június 29.), 19: AAS 101 (2009), 655.

273. Ebben az összefüggésben egy emlékezetes szöveget szeretnék idézni: „Ha nem létezik transzcendens igazság, amelytől az ember – engedelmissége révén – teljes identitását kapja, akkor valójában nincs olyan biztos elv sem, amely az emberek közötti jogszerű kapcsolatokat garantálná. Hiszen az osztály-, a csoport- vagy a nemzeti érdekek elkerülhetetlenül szembeállítják őket egymással. Ha nem ismerik el a transzcendens igazságot, akkor a hatalom ereje diadalmaskodik, és ki-ki arra törekszik, hogy saját érdekeinek vagy nézeteinek érvényesítésére minden rendelkezésre álló eszközt felhasználjon, anélkül, hogy figyelembe venné mások jogait. Ennek következtében az embert csak olyan mértékben tiszteli, amilyen mértékben hatalmi céljai megvalósításához felhasználható. Tehát a modern totalitarizmus gyökere az emberi személy, a láthatatlan Isten képmása transzcendens méltóságának tagadásában rejlik, annak elutasításában, hogy az ember természete szerint jogalany, akit senki sem sérthet meg, sem egyén, sem csoport, sem osztály, sem nemzet, sem pedig az állam. Még a társadalom testét alkotó többség sem teheti meg, hogy a kisebbség ellen forduljon, azt kiszorítsa a pályáról, elnyomja, kizsákmányolja vagy megkísérelje megsemmisítését.”²⁶²

274. Hitbeli tapasztalatinkból és az évszázadok alatt felhalmozott bölcsességből kiindulva, valamint számtalan bukásunkból és gyengeségünkől tanulva, mi, a különböző vallások hívei tudjuk, hogy Isten megjelenítése jót tesz a társadalmainknak. Ha őszinte szívvel keressük Istent, és nem homályosítjuk el őt ideológiai vagy manipulatív érdekeinkkel, az segít felismerni a másik emberben az útitársat, az igazi testvért. Hisszük, „hogy amikor egy ideológia nevében ki akarjuk zárni Istent a társadalomból és végül bálványokat imádunk, az ember csakhamar eltéved, méltóságát lábbal tiporják, jogait megsértik. Ti jól tudjátok, milyen brutalitáshoz vezethet a lelkiismereti és a vallásszabadságtól való megfosz-

²⁶² II. János Pál pápa, *Centesimus annus* enciklika (1991. május 1.), 44: AAS 83 (1991), 849.

tás, és hogyan keletkezik ebből a sebből egy remények és eszmények nélküli, radikálisan elszegényedett emberiség.”²⁶³

275. El kell ismernünk, hogy „a modern világ válságának legnyomósabb okai között ott van az elaltatott emberi lelkiismeret és a vallásos értékektől való eltávolodás, továbbá az individualizmus és a materialista filozófiák eluralkodása, amelyek az embert istenítik, s a világi és anyagi értékeket a legfőbb és transzcendens elvek helyére állítják.”²⁶⁴ Elfogadhatatlan, hogy a nyilvános vitákban csak a hatalmasoknak és a tudósoknak van szavuk. Teret kell biztosítani az évszázadok tapasztalatait és bölcsességét összegyűjtő, vallási háttérből fakadó reflexiónak is. „A klasszikus vallási szövegek minden kornak szóló üzenetet közvetíthetnek és motiváló erővel bírnak”, valójában azonban „a racionalizmus beszűkült látásmódjával megvetik őket”.²⁶⁵

276. Ezen okokból kifolyólag, bár az Egyház, miközben tiszteletben tartja a politika autonómiáját, nem korlátozza küldetését a magánszférára. Épp ellenkezőleg, egy jobb világ építésénél „nem maradhat és nem is szabad a peremen maradnia”, és nem hanyagolhatja el a társadalmi élet egészét megtermékenyítő „spirituális erők felébresztését”²⁶⁶ sem. Igaz, hogy a vallási tisztségviselők a laikusokkal ellentétben nem vehetnek részt a pártpolitikában, ugyanakkor nem mondhatnak le a lét politikai dimenziójáról,²⁶⁷ amely magában foglalja a közjóra történő állandó figyelmet és az átfogó emberi fejlődés iránti gondoskodást. Az Egyháznak „köz-

²⁶³ *Beszéd más vallások és más keresztény közösségek vezetőihez*, Tirana – Albánia (2014. szeptember 21.): *Insegnamenti* II, 2 (2014), 277.

²⁶⁴ *Dokumentum az emberi testvériségről a világ békéje és a békés emberi együttélés érdekében*, Abu-Dzabi (2019. február 4.): *L'Osservatore Romano*, 2019. február 4–5., 6.

²⁶⁵ *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 256: AAS 105 (2013), 1123.

²⁶⁶ XVI. Benedek pápa, *Deus caritas est* enciklika (2005. december 25.) 28: AAS 98 (2006), 240.

²⁶⁷ „Az ember politikus élőlény” (Arisztotelész, *Politika*, 1253a 1–3.).

életi szerepe is van, amely nem merül ki a karitatív vagy oktatási tevékenységben”, hanem hozzájárul „az ember és az egyetemes testvériség előbbre jutásához”.²⁶⁸ Nem földi hatalomra törekszik, hanem felajánlja magát „mint család a családok között – és ez az Egyház –, kész tanúbizonyságot tenni a mai világban hitéről, reményéről és szeretetéről az Úr és azok iránt, akiket ő kitüntető szeretetével szeret. Ház, nyitott ajtókkal. Az Egyház olyan otthon, amelynek kapui nyitva állnak, mert anya.”²⁶⁹ És ahogyan Mária, Jézus Anyja, mi is „szolgáló Egyház akarunk lenni, aki kilép az otthonból, kilép a templomaiból, sekrestyéiből, hogy kísérje az életet, fenntartsa a reményt, az egység jele legyen, (...), hidakat építsen, falakat bontson le és elhintse a megbékélés magvait”.²⁷⁰

A keresztény identitás

277. Az Egyház értékeli Isten működését a többi vallásban, és „semmit sem utasít el abból, ami ezekben a vallásokban igaz és szent. Őszinte tisztelettel szemléli ezeket az élet- és magatartásformákat, tanításokat és erkölcsi parancsolatokat, melyek sokban különböznek attól, amit ő maga hisz és tanít, mégis nemritkán tükrözik annak az Igazságnak sugarát, aki megvilágosít minden embert.”²⁷¹ Keresztényként azonban tisztában vagyunk azzal, hogy „ha az evangélium zenéje már nem vibrál legmélyebb bensőnkben, akkor elveszítjük az együttérzésből fakadó örömet, a bizalomból születő gyengédséget, a kiengesztelődésre való képességet, melynek az a forrása, hogy mindig bocsánatot nyert küldötteknek tudjuk magunkat. Ha az evangélium zenéje már nem szól otthonainkban, tereinken, munkahelyeinken, a politikában és a gazdaságban, akkor leállítottuk a dallamot, mely küzdeni indí-

²⁶⁸ XVI. Benedek pápa, *Caritas in veritate* enciklika (2009. június 29.), 19: AAS 101 (2009), 648.

²⁶⁹ *Beszéd a katolikus közösséghez*, Rakovszki – Bulgária (2019. május 6.): *L’Osservatore Romano*, 2019. május 8., 9.

²⁷⁰ *A szentmise homíliája*, Santiago de Cuba (2015. szeptember 22.): AAS 107 (2015), 1005.

²⁷¹ II. Vatikáni Zsinat, *Nostra aetate* nyilatkozat, 2.

tott bennünket minden férfi és nő méltóságáért.”²⁷² Mások más forrásból merítenek. Számunkra az emberi méltóság és a testvériség forrása Jézus Krisztus evangéliuma. Ebből fakad „a keresztény gondolkodás és az Egyház tevékenysége során a kapcsolat elsőbbsége, a másik szent misztériumával való találkozás és az egész emberiséggel való egyetemes közösség, mint mindenki hivatása”.²⁷³

278. Az Egyház arra kapott meghívást, hogy minden helyzetben testet öltjön, és minden korban jelen legyen a Föld minden pontján – ezt jelenti a „katolikus”. Így kegyelmi és saját bűnös tapasztalataiból kiindulva megértheti az egyetemes szeretetre szóló meghívás szépségét. Ugyanis „mindennek, ami emberi, köze van hozzánk. (...) Bárhol, ahol emberek gyűlnek össze, hogy emberi jogokat és kötelességeket fogalmazzanak meg, megtiszteltetésnek vesszük, ha helyet adnak nekünk maguk között.”²⁷⁴ Sok keresztény számára a testvériség útjának Anyja is van, akit Máriának hívnak. Ezt az egyetemes anyaságot a kereszt alatt kapta meg (vö. *Jn 19,26*), és figyelme nemcsak Jézusra irányul, hanem „többi gyermekére is” (*Jel 12,17*). A Feltámadott erejével akarja megszűlni az új világot, amelyben valamennyien testvérek vagyunk, ahol helye van mindazoknak, akiket a társadalom kiteszít, és ahol igazságosság és béke tündököl.

279. Keresztényként azt kérjük, hogy azokban az országokban, amelyekben kisebbségként élünk, biztosítsák számunkra a szabadságot, mint ahogyan mi is megtesszük a közöttünk élő nemkeresztény kisebbségekkel. Van egy alapvető emberi jog, amelyről a testvériség és a béke útján sem nem szabad megfeledkeznünk:

²⁷² *Beszéd az ökumenikus találkozón*, Riga – Lettország (2018. szeptember 24.): *L'Osservatore Romano*, 2018. szeptember 24–25., 8.

²⁷³ *Lectio divina a Pápai Lateráni egyetemen* (2019. március 26.): *L'Osservatore Romano*, 2019. március 27., 10.

²⁷⁴ Szent VI. Pál pápa, *Ecclesiam suam* enciklika (1964. augusztus 6.), 101: AAS 56 (1964), 650.

ez a mindenkit megillető vallásszabadság. Ez a szabadság azt üzeni, hogy „megegyezésre lehet jutni a különböző kultúrák és vallások között; tanúskodik arról, hogy oly sok és fontos bennünk a közös, hogy meg lehet találni a kiegyensúlyozott, rendezett és békés együttélés útjait, ha elfogadjuk egymás különbözőségeit és örülünk annak, hogy egymás testvérei, vagyis ugyanannak az Istennek a gyermekei vagyunk.”²⁷⁵

280. Ugyanakkor kérjük Istentől, erősítse meg az Egyházon belüli egységet, amelyet gazdagítanak a Szentlélek működése által kibékített különbözőségek. Ugyanis „mindnyájan egy Lélekben egy testté lettünk a keresetséggel” (*IKor 12,13*), amelyben mindenkinek megvan a maga sajátos hozománya. Ahogy Szent Ágoston mondta: „a fül lát a szemben, a szem hall a fülben”.²⁷⁶ Sürgősen folytatnunk kell a tanúságtételt a különböző keresztény felekezetek találkozásának útján. Nem feledkezhetünk meg Jézus kifejezett óhajáról: „hogyan legyenek mindnyájan egyek” (*Jn 17,21*). Az ő felhívását hallva fájdalommal ismerjük be, hogy a globalizáció folyamatából még hiányzik az összes keresztény egységének prófétai és spirituális hozzájárulása. „Bár még úton vagyunk a teljes szeretetközösség felé, már most kötelességünk, hogy közös tanúságot tegyünk Isten mindenki iránti szeretetéről.”²⁷⁷

Vallás és erőszak

281. A vallások közötti béke lehetséges út. Kiindulópontja Isten tekintete kell legyen. Mert „Isten nem a szemével lát, Isten a szívvel lát. És Isten szeretete egyforma, egyforma minden egyes ember iránt. Nem számít, milyen vallású. Lehet akár ateista is,

²⁷⁵ *Beszéd a palesztin batóságokhoz*, Betlehem - Palesztina (2014. május 25.): *Insegnamenti* II, 1 (2014), 597.

²⁷⁶ *Enarrationes in Psalmos*, 130,6: *PL* 37, 1707.

²⁷⁷ *Ferenc pápa és I. Bertalan ökumenikus pátriárka közös nyilatkozata*, Jeruzsálem (2014. május 25.), 5: *L'Osservatore Romano*, 2014. május 26-27., 6.

Isten ugyanúgy szereti. Ha majd eljön a végnap, és elegendő fény lesz a földön, hogy a dolgokat úgy lássuk, ahogy vannak, nagy meglepetés ér majd minket.”²⁷⁸

282. „A hívőknek alkalmat kell találniuk a párbeszédre és az együttműködésre a közjó szolgálata és a legszegényebbek támogatása érdekében. Nem arról van szó, hogy engedékenyebbnak kell lennünk, vagy el kell rejtenuk meggyőződésünket, amelyhez minden helyzetben ragaszkodunk, annak érdekében, hogy találkozassunk a másként gondolkodókkal. (...) Mert minél mélyebb, szilárdabb és gazdagabb egy identitás, annál inkább képes gazdagítani másokat sajátos kincseivel.”²⁷⁹ Hívőként észre kell vennünk a kihívást, hogy visszatérjünk a forrásainkhoz, hogy a lényegre, Isten imáadására és a felebaráti szeretetre összpontosíthassunk, figyelve arra, hogy tanításunk egyes részei, a nagyobb összefüggéseken kívül, végül nehogy a megvetést, a gyűlöletet, az idegengyűlöletet és a másik tagadását táplálják. Az erőszak valójában nem az alapvető vallásos meggyőzésekéből, hanem azok eltorzításából fakad.

283. Isten őszinte és alázatos tisztelete „nem hátrányos megkülönböztetéshez, gyűlölethez és erőszakhoz, hanem az élet szentségének tiszteletéhez, mások méltóságának és szabadságának megbecsüléséhez, valamint mindenki jóléte iránti elkötelezettséghez vezet”²⁸⁰ Ugyanis „aki nem szeret, nem ismeri az Istent, mert az Isten szeretet” (*1Jn 4,8*). Éppen ezért „a gyűlöletes terrorizmus, amely pánikot, terrort és pesszimizmust keltve fenyegeti az emberek biztonságát – Keleten éppúgy, mint Nyugaton, Északon éppúgy, mint Délen – nem a vallás – még ha a terroristák arra

²⁷⁸ *Ferenc pápa - Egy biteles ember. A remény egy örök érvényű üzenet*, Wim Wenders filmjéből (2018).

²⁷⁹ *Querida Amazonia* szinódus utáni apostoli buzdítás (2020. február 2.), 106.

²⁸⁰ *A szentmise homíliája*, Colombo – Srí Lanka (2015. január 15.): AAS 107 (2015), 139.

is hivatkoznak –, hanem vallási szövegek megszaporodott téves értelmezéseinek, az éhezésnek, a szegénységnek, az igazságtalanságnak, az elnyomásnak, az erőszak politikáinak a számlájára írható. Ezért meg kell szakítani a terrorista mozgalmak pénzzel, fegyverrel, tervekkel vagy igazolásokkal, közvetítő fedezéssel való támogatását, és az egészet a világ biztonságát és békéjét fenyegető nemzetközi bűncselekményeknek kell tekinteni. Az ilyen terrorizmus minden formáját és megnyilvánulását el kell ítélni.”²⁸¹ Az élet szent voltára vonatkozó vallási meggyőződések lehetővé teszik, hogy „elismerjük az emberi közösség alapvető értékeit, azokat, amelyek nevében, ahelyett, hogy fanatikus gyűlölettel üvöltöznénk, lehetséges és szükséges is együttműködni, együtt alkotni, párbeszédet folytatni, megbocsátani, növekedni, a különböző hangokból harmonikus kórust alakítani”.²⁸²

284. A fundamentalista erőszakot néha egyes vallási csoportok vezetőinek az oktalansága szabadítja el. Mindazonáltal „a béke parancsa mélyen be van vésve a vallási hagyományokba. (...) A vallási vezetők arra kaptak meghívást, hogy valódi párbeszédet folytassanak, a béke építése közben ne ügynökként, hanem mint hiteles közvetítők járjanak el. Az ügynökök ugyanis kedvezményt nyújtanak mindkét félnek, hogy végül ők jussanak nyereséghez. Ezzel szemben a közvetítő semmit sem tart meg magának, hanem nagylelkűen odaad mindent, a végsőig elkötelezi magát, tudván, hogy az egyetlen nyereség a béke. Mindnyájan arra vagyunk hivatva, hogy a béke munkásai legyünk, egyesítve és nem megosztva, kioltva és nem fenntartva a gyűlöletet, megnyitva a párbeszéd útjait, ahelyett, hogy újabb falakat emelnénk!”²⁸³

²⁸¹ *Dokumentum az emberi testvériségről a világ békéje és a békés emberi együttélés érdekében*, Abu-Dzabi (2019. február 4.): *L'Osservatore Romano*, 2019. február 4–5, 7.

²⁸² *Beszéd a hatóságokhoz*, Szarajevó – Bosznia-Hercegovina (2015. június 6.): *L'Osservatore Romano*, 2015. június 7., 7.

²⁸³ *Beszéd a Sant'Egidio Közösség által szervezett nemzetközi békekonferencia résztvevőibez* (2013. szeptember 30.): *Insegnamenti* I, 2 (2013), 301–302.

Felhívás

285. A testvéri találkozáson, amelyre örömmel emlékszem vissza, Ahmed et-Tajjeb nagyimámmal határozottan kijelentettük, „hogya vallások soha nem uszítanak háborúra, nem keltenek gyűlöletet, ellenségeskedést, szélsőséget, nem szólítanak fel erőszakra vagy vérontásra. Ezek a csapások vallási tanítástól való eltávolításra, a vallások politikai célra történő felhasználásának, valamint olyan vallásos csoportok értelmezéseinek a gyümölcsei, akik a történelem egyes korszakaiban visszaéltek a vallásos érzéknek az emberi szívekre gyakorolt hatásával, hogy rövidlátó és világias gazdasági-politikai célok érdekében olyan dolgokat hajtassanak végre velük, amelyeknek semmi közük a vallás igazságához. (...) Isten, a Mindenható ugyanis nem szorul rá arra, hogy megvédjék valakivel szemben, és nem akarja, hogy az ő Nevével terrorizálják az embereket.”²⁸⁴ Ezért szeretném megismételni a béke, az igazságosság, és a testvériség érdekében tett közös felhívásunkat:

„Isten nevében, aki a jogok, a köteleességek és a méltóság tekintetében minden embert egyenlőnek alkotott, és meghívta őket, hogy testvérként éljenek egymás között, népesítsék be a Földet, és terjesszék el a világban a jóság, a szeretet és a béke értékeit.

Az ártatlan emberi lélek nevében, akinek a meggyilkolását Isten megtiltotta, kijelentve: aki megöl egy embert, az olyan mint ha megölte volna az egész emberiséget, és aki megment egy embert, olyan, mintha az egész emberiséget mentette volna meg.

A szegények, a nyomorultak, a nélkülözők és kirekesztettek nevében, akik megsegítését Isten minden embernek parancsba adta, különösen pedig minden gazdag, jómódú embernek a kötelességévé tette.

Az árvák, az özvegyek, a menekültek, a hazájukból és lakóhelyükről elűzöttek, a háborúk, az üldözések és igazságtalanságok

²⁸⁴ *Dokumentum az emberi testvériségről a világ békéje és a békés emberi együttélés érdekében*, Abu-Dzabi (2019. február 4.): *L'Osservatore Romano*, 2019. február 4-5., 6.

minden áldozata, a gyengék, a félelemben élők, a hadifoglyok, a szerte a világon megkínzottak nevében – minden megkülönböztetés nélkül.

A népek nevében, akik elvesztették a biztonságot, a békét és a békés együttélést, mert a pusztítás, a rombolás és a háborúk áldozataivá váltak.

Az *emberi testvériség* nevében, amely magában foglal minden embert, egyesíti és egyenlővé teszük őket.

Annak a testvériségnek nevében, melyet az megtépzettek a szélsőséges és megosztó politikák, a korlátlan nyereségvágytól vezérelt rendszerek, és az emberek tetteit és sorsát manipuláló gyűlölködő ideológiai irányzatok.

A szabadság nevében, amellyel Isten megajándékozott minden embert, amikor szabadnak teremtette meg, ezzel megkülönböztetve minden más teremtménytől.

Az igazságosság és az irgalmasság nevében, melyek a fejlődés alapjai és a hit sarkpontjai.

A földkerekségen élő minden jóakarátú ember nevében.

Isten és mindezek nevében (...) kijelentjük, hogy követendő útként magunkévá tesszük a párbeszéd kultúráját, magatartásként az együttműködést, módszer- és kritériumként pedig a kölcsönös megismerést.²⁸⁵

* * *

286. Az egyetemes testvériségről szóló elmélkedés során különösen Assisi Szent Ferenc inspirált, de nemkatolikus testvérek is, mint Martin Luther King, Desmond Tutu, Mahatma Gandhi és még sokan mások. Befejezésül mégis egy másik mély hitű embert, Boldog Charles de Foucauld személyét szeretném felidézni, aki intenzív istenélményéből kiindulva járta végig az átalakulás útját, míg végül mindenki testvérének érezte magát.

²⁸⁵ *Uo.*

287. Az Isten iránti teljes odaadás eszméje az afrikai sivatag mélyén élő elhagyatott legutolsókkal való azonosulás felé fordította. Ebben az összefüggésben fejezte ki azon vágyát, hogy bárkit testvérének érezzen,²⁸⁶ és egy barátjától ezt kérte: „Imádkozzatok Istenhez, hogy valóban minden lélek testvére lehessen, aki ebben az országban él.”²⁸⁷ Végül „egyetemes testvér” akart lenni,²⁸⁸ de csak a legutolsókkal való azonosulás által lett mindenki testvére. Ihlessen meg Isten mindnyájunkat ezzel az eszmével. Ámen.

²⁸⁶ Vö. Boldog Charles de Foucauld, *Meditazione sul Padre nostro* (1897. január 23.): *Opere spirituali*, Ed. Paoline, Roma 1983, 555–562.

²⁸⁷ Boldog Charles de Foucauld, *Levél Henry de Castries-nek* (1901. november 29.): *Uő, Solo con Dio in compagnia dei fratelli*, a cura di E. Bolis, Ed. Paoline, Milano 2002, 254.

²⁸⁸ Boldog Charles de Foucauld, *Levél Madame de Bondy-nak* (1902. január 7.): idézi P. Sourisseau, *Charles de Foucauld 1858–1916. Biografia*, ford. és szerk. Discepole del Vangelo és A. Mandonico, Effatà, Cantalupa (TO), 359. Így nevezte őt Szent VI. Pál pápa is, amikor munkásságát dicsérte: *Populorum progressio* enciklika (1967. március 26.), 12: *AAS* 59 (1967), 263.

Imádság a Teremtőhöz

Istenünk, az emberiség Ura és Atyja,
aki minden embert azonos méltósággal teremtettél,
áraszsz szívünkbe testvéri szeretetet.
Ihless meg minket az új találkozás, a párbeszéd,
az igazságosság és a béke álmával.
Késztesd minket arra, hogy egészségesebb társadalmat
és méltóbb világot alkossunk,
amelyben nincs éhínség, sem szegénység, sem erőszak,
sem háború.

Add, hogy megnyíljék a szívünk
a Föld minden népe és nemzete előtt,
hogy megismerjük mindazt a jót és szépséget,
amit valamennyiünkben elültettél,
hogy képesek legyünk létrehozni
az egység, a közös tervek
és közös remények kapcsolatait.
Ámen.

Ökumenikus keresztény ima

Istenünk, Szeretet Szentháromsága,
a te bensőséges isteni életed hatalmas közösségéből
áraszd közénk a testvéri szeretet folyamát.
Add nekünk azt a szeretetet, amely Jézus tetteit áthatotta,
názáreti családjában és az első keresztény közösségben.

Engedd, hogy keresztényként az evangélium szerint élhessünk,
és minden emberben felismerjük Krisztust –
megfeszítettként az elhagyatottak
és elfeledettek szorongatásában,
és feltámadottként minden talpra álló testvérünkben.

Jöjj, Szentlélek! Mutasd meg nekünk szépségedet,
amely a Föld minden népében tükröződik,
hogyan felfedezzük: mindnyájan fontosak,
mindnyájan jelentősek, és az Isten által szeretett
egyetlen emberiség különböző arcai vagyunk.
Ámen.

Kelt Assisiben, Szent Ferenc sírjánál,
2020. október 3-án, Isten Szegénykéje ünnepének vigíliáján
pápaságom nyolcadik évében.

Franciscus

FRANCISCUS

TARTALOM

Bevezetés (1-2)	5
Határok nélkül (3-8)	5

ELSŐ FEJEZET EGY ZÁRT VILÁG ÁRNYAI (9-55)

Szertefoszlott álmok (10-14)	9
<i>A történelmi tudat vége (13-14)</i>	11
Mindenki javát szolgáló terv nélkül (15-28)	12
<i>Világméretű selejtezés (18-21)</i>	13
<i>Nem teljesen egyetemes emberi jogok (22-24)</i>	15
<i>Konfliktus és félelem (25-28)</i>	17
Globalizáció és fejlődés közös útirány nélkül (29-31)	18
A világjárványok és más történelmi csapások (32-36)	20
Emberi méltóság nélkül a határokon (37-41)	22
A kommunikáció illúziója (42-50)	25
<i>Szégyentelen agresszió (44-46)</i>	26
<i>Bölcsesség nélküli információ (47-50)</i>	27
Alárendeltség és az önbecsülés hiánya (51-53)	28
Remény (54-55)	29

MÁSODIK FEJEZET EGY IDEGEN AZ ÚT MENTÉN (56-86)

A háttér (57-62)	32
Az útszélen hagyott ember (63-68)	35

Ismétlődő történet (69-71)	37
A szereplők (72-76)	38
Újrakezdés (77-79)	40
A határok nélküli felebarát (80-83)	42
Az idegenre hivatkozás (84-86)	43

HARMADIK FEJEZET

A NYITOTT VILÁG GONDOLATA ÉS MEGVALÓSÍTÁSA

(87-127)

Határainkon túl (88-94)	45
<i>A szeretet egyedülálló értéke (91-94)</i>	47
A szeretet fokozatos megnyílása (95-100)	48
<i>Mindenkit integráló nyitott társadalmak (97-98)</i>	49
<i>Az egyetemes szeretet félreértelmezése (99-100)</i>	50
Túllépni társaságunk világán (101-105)	51
<i>Szabadság, egyenlőség, testvériség (103-105)</i>	52
A személyeket segítő egyetemes szeretet (106-111) ...	53
Az erkölcsi jó előmozdítása (112-117)	55
<i>A szolidaritás értéke (114-117)</i>	56
A magántulajdon társadalmi funkciójának	
úragondolása (118-127)	59
<i>Határok nélküli jogok (121-123)</i>	60
<i>A népek jogai (124-127)</i>	62

NEGYEDIK FEJEZET

AZ EGÉSZ VILÁGRA NYITOTT SZÍV

(128-153)

A határok akadályai (129-132)	64
A kölcsönös ajándékok (133-141)	66
<i>A gyümölcsöző csere (137-138)</i>	68
<i>Befogadó önzetlenség (139-141)</i>	69

Helyi és egyetemes (142-153)	70
<i>A helyi íz (143-145)</i>	71
<i>Az egyetemes horizont (146-150)</i>	73
<i>A saját régió (151-153)</i>	75

ÖTÖDIK FEJEZET
A LEGJOBB POLITIKA
(154-197)

Populizmus és liberalizmus (155-169)	77
<i>Populáris vagy populistá (156-162)</i>	77
<i>A liberális nézetek értéke és korlátai (163-169)</i>	80
A nemzetközi hatalom (170-175)	85
Társadalmi és politikai szeretet (176-185)	88
<i>A szükséges politika (177-179)</i>	88
<i>A politikai szeretet (180-182)</i>	90
<i>Hatékony szeretet (183-185)</i>	91
A politikai szeretet gyakorlata (186-192)	93
<i>A szeretet áldozatai (187-189)</i>	94
<i>Integráló és összegyűjtő szeretet (190-192)</i>	96
Több termékenység, mint eredmény (193-197)	97

HATODIK FEJEZET
PÁRBESZÉD ÉS TÁRSADALMI BARÁTSÁG
(198-224)

Egy új kultúra felé vezető társadalmi párbeszéd (199-205)	100
<i>Együtt építeni (203-205)</i>	102
A konszenzusok alapja (206-214)	103
<i>Egyetértés és igazság (211-214)</i>	105
Egy új kultúra (215-221)	107
<i>A kultúrát teremtő találkozás (216-217)</i>	108

<i>A másik elismerésének öröme (218–221)</i>	109
A kedvesség visszaszerzése (222–224)	111

HETEDIK FEJEZET
AZ ÚJ TALÁLKOZÁS ÚTJAI
(225–270)

Újrakezdés az igazságtól (226–227)	113
A béke építészete és művészete (228–235)	114
<i>Elsőként az utolsókkal (233–235)</i>	117
A megbocsátás jelentése és értéke (236–245)	118
<i>Az elkerülhetetlen konfliktus (237–240)</i>	119
<i>A törvényes küzdelem és a megbocsátás (241–243)</i>	120
<i>Az igazi felülkerekedés (244–245)</i>	122
Az emlékezet (246–254)	123
<i>Megbocsátás feledés nélkül (250–254)</i>	125
A háború és a halálbüntetés (255–270)	127
<i>Az igazságtalan háború (256–262)</i>	127
<i>A halálbüntetés (263–270)</i>	131

NYOLCADIK FEJEZET
A VILÁG VALLÁSAI A TESTVÉRISÉG SZOLGÁLATÁBAN
(271–287)

A végső alap (272–280)	136
<i>A keresztény identitás (277–280)</i>	139
Vallás és erőszak (281–284)	141
Felhívás (285–287)	144
<i>Imádság a Teremtőböz</i>	147
<i>Ökumenikus keresztény ima</i>	148